Sprawozdanie roczne
2016

Deutsches
Historisches Institut
Warschau

Niemiecki
Instytut Historyczny
w Warszawie

© Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie

Zamknięcie wydania: 30 kwietnia 2017 r.
Redakcja: dr Andrea Huterer, Kinga Wołoszyn-Kowanda, Małgorzata Sparenberg
Przekład z niemieckiego: Adam Peszke
Opracowanie graficzne: Lech Rowiński / Beton

Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie
Pałac Karnickich
Aleje Ujazdowskie 39
PL-00-540 Warszawa

huterer@dhi.waw.pl
woloszyn-kowanda@dhi.waw.pl

Sprawozdanie roczne jest dostępne również w niemieckiej wersji językowej.
Obie wersje można pobrać także ze strony internetowej:
http://www.dhi.waw.pl/jahresbericht.html
http://www.dhi.waw.pl/pl/sprawozdanie-roczne.html

Deutsches Historisches Institut Warschau
Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie

Max Weber Stiftung
Deutsche Geisteswissenschaftliche Institute im Ausland

Sprawozdanie roczne
2016

Spis treści

Słowo wstępne 3

A. Prace badawcze 4

1. Regionalność i powstawanie regionów 5
2. Religia, polityka i gospodarka w Polsce średniowiecznej i wczesnonowożytnej 12
3. Tożsamość narodowa i ponadnarodowe powiązania 16
4. Przemoc i obca władza w XX wieku – „stuleciu skrajności“ 20
5. Funkcjonalność historii w późnej nowoczesności 25
6. Publikacje związane z projektami, udział w konferencjach 29
   Prace badawcze poza zakresem projektów cząstkowych

B. Transfer badań naukowych 38

1. Imprezy naukowe 39
2. Publikacje 58
3. Stypendia i naukowcy wizytujący 64
4. Wyróżnienia i odznaczenia 68
5. Biblioteka 70

C. Organizacja 72

1. Struktura i zadania 73
2. Rada Naukowa 74
3. Personel 75

Słowo wstępne

Drogie Czytelniczki, Drodzy Czytelnicy,

w niniejszym sprawozdaniu pragniemy poinformować Was o bogatym w wydarzenia roku 2016 w Niemieckim Instytucie Historycznym w Warszawie. Rok ten charakteryzował się z jednej strony stabilizacją kadrową, z drugiej zaś coraz większą różnorodnością i „gęstością” prac badawczych, imprez i publikacji. Wszystkie projekty rozpoczęte w ostatnich latach znajdują się już w zaawansowanym stadium. Ma to również taki efekt, że regularnie owocują one konferencjami, warsztatami, sekcjami kongresów i dyskusjami panelowymi. Tego rodzaju wydarzenia z udziałem Instytutu odbywały się w roku sprawozdawczym w Polsce, Niemczech i innych krajach Europy, ale także na innych kontynentach. Zwłaszcza jesienią 2016 roku w naszej sali konferencyjnej praktycznie w każdym tygodniu odbywały się konferencje, seminaria, wykłady otwarte i/albo dyskusje panelowe. Jednym z punktów kulminacyjnych była druga doroczna konferencja Fundacji im. Maxa Webera, przygotowana i zorganizowana przez NIH w Warszawie.

Także w dziedzinie publikacji Instytut spogląda wstecz na bardzo owocny rok. Dotyczy to zarówno pozycji wydanych przez Instytut, jak i publikacji jego pracowników, które ukazały się gdzie indziej. To, że nie podajemy w tym miejscu skumulowanych „twardych“ liczb, wynika stąd, że zawsze przedkładamy zawartość i jakość nad scjentometryczną kwantyfikację – także w kontekście formalistycznych kryteriów, którym poddana jest nauka i naukowcy w coraz większej liczbie krajów naszego regionu. Pragniemy raczej zachęcić Czytelników, by drogą lektury czy choćby przejrzenia niniejszej publikacji sami wyrobili sobie pogląd o naszej działalności i jej (dotychczasowych) rezultatach.

Instytutowi udało się kontynuować, a w wielu wypadkach pogłębić wymianę i kooperację z licznymi partnerami w Polsce, w Niemczech oraz w innych krajach. Należy tu wspomnieć zwłaszcza o naszych planach i przygotowaniach dotyczących bardziej intensywnej, ciągłej działalności w krajach sąsiednich – na Litwie i w Czechach. Zintensyfikowaliśmy nasze działania także w odniesieniu do historii Ukrainy, co wiąże się z jeszcze silniejszym regionalnym i transregionalnym zakotwiczeniem naszych perspektyw badawczych, które w oczywisty sposób ogniskują się na Polsce. Instytut stanął w goszczącym go kraju przed ciekawym wyzwaniem, polegającym na odnalezieniu się w częściowo nowej sytuacji pod względem polityki historycznej i kultury historycznej. Ale także w dosłownym sensie Instytutowi udało się zrealizować pewne plany „wewnętrzne” – choćby remont części magazynów bibliotecznych.

To tylko kilka przykładów z bardzo zróżnicowanej działalności Instytutu, które mają być zachętą do dalszej lektury. W tym miejscu pragnę serdecznie podziękować wszystkim, którzy tę działalność umożliwili – pracownicom i pracownikom NIH i Fundacji im. Maxa Webera, Radzie Fundacji, Radzie Naukowej NIH w Warszawie, partnerom współpracy i wszystkim przyjaciołom Instytutu.

Miloš Řezník
Dyrektor Instytutu
Warszawa, w marcu 2017 r.

A. Prace badawcze

Innowacyjne badania podstawowe są głównym punktem działalności Niemieckiego Instytutu Historycznego w Warszawie. Również w 2016 roku pracownicy Instytutu badali historię Polski w jej europejskim kontekście, uwzględniając jej całościową chronologiczną głębię i szerokie spektrum tematyczne. W obliczu ograniczonych kadrowych możliwości usiłowania te sprowadzały się w konkretnej praktyce badawczej do prowadzenia wybranych badań naukowych w ramach poszczególnych projektów. Prace skupiały się na konkretnych problemach, w odniesieniu do których można było wykorzystać w szczególny sposób specyficzne atuty i zasoby wynikające z lokalizacji NIH w Warszawie.

Następujące obszary tematyczne znajdowały się w centrum zainteresowania:

- Regionalność i powstawanie regionów
- Religia, polityka i gospodarka w Polsce średniowiecznej i wczesnonowożytnej
- Tożsamość narodowa i ponadnarodowe powiązania
- Przemoc i obca władza w XX wieku – „stuleciu skrajności"
- Funkcjonalność historii w późnej nowoczesności

Działalność tych zespołów badawczych obejmuje zarówno pojedyncze projekty pracowników i pracownic naukowych Instytutu, jak również, w miarę możliwości, projekty stypendystów, praktykantów i naukowców wizytujących. Dzięki temu tworzą wspólny horyzont tematyczny, umożliwiający efektywną dyskusję i pracę nad zagadnieniami, które można i należy rozpatrywać w kontekście międzynarodowym.

1. Regionalność i powstawanie regionów

Pocztowy słup milowy z Pirny z godłem Rzeczypospolitej Obojga Narodów.
Zdjęcie: Miloš Řezník

Powstanie tego zespołu badawczego jest odpowiedzią na rosnące w ostatnich latach znaczenie regionalnych perspektyw badawczych. Są one po pierwsze wykorzystywane w sposób heurystyczny do analizowania historycznych procesów. Na pierwszym planie znajduje się przy tym zasada unikania skupiania się na kategoriach narodowych i państwowych. Po drugie, do historyzującej analizy regionalnych kategorii i regionalności stosowana jest, w kontekście strukturalnym jak i dyskursywnym, perspektywa regionalna.

Region jest z definicji częścią całości, tzn. może on być postrzegany wyłącznie jako jednostka, która podporządkowana jest obszarowo i funkcjonalnie innej, nadrzędnej jednostce, co oznacza, że każde zajmowanie się kategoriami regionalnymi jest jednoczesnym zajmowaniem się procesami asymilacji i dyferencjacji – integracja i dezintegracja są w tym wypadku, mimo ich wzajemnej sprzeczności, przedmiotem dyskusji jako „dialektyczna jedność". Temat ten, w dyskursach kulturowych i politycznych, jest wysoce kontrowersyjny, przez co staje się społecznie niesłychanie istotny.

Regionalności tworzą funkcjonalnie zmienne konfiguracje, których historyczne przemiany należy zbadać. Ponieważ zajmując się regionalnością nieustannie natykamy się na kwestie różnorodności i jedności, na pierwszym planie znajdują się pytania dotyczące strukturalnej regionalizacji z jednej strony oraz różnych dyskursów regionalistycznych z drugiej. Jakie regionalności formują się w jakim kontekście, z jakim odniesieniem do jakich „nadrzędnych" bytów? Jakie regionalne struktury powstają i jakie regiony są – w sensie dyskursywnym – „pomyślane"? Jakim historycznym i funkcjonalnym przemianom podlegają te figuracje? Jaką siłą legitymizacyjną dysponowały one w przeszłości i dysponują teraz?

Wobec dużej roli, jaką odgrywały regionalizm i powstawanie regionów w historii ziem polskich niemal wszystkich epok, począwszy od średniowiecza, a na teraźniejszości skończywszy, ziemie polskie stanowią idealny punkt wyjścia dla (wschodnio)środkowoeuropejskich, a częściowo i ponadregionalnych porównań. Potencjał ten powinien zostać wykorzystany w poszczególnych przedsięwzięciach naukowych. Jak wynika z zarysowanego powyżej ogólnego katalogu pytań badawczych, tematyka wymaga wręcz podejścia inter- i transdyscyplinarnego. Ponadto wiele działań tego zespołu pokrywa się z innymi przedsięwzięciami naukowymi NIH w Warszawie.

Wilhelm de Lassensy, relikwiarz świętego Walentego z herbem i napisem fundatorki, Jadwigi Działyńskiej, srebro, 1630, Chełmno, kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Zdjęcie: Katarzyna Kotlewska-Herman

Projekt cząstkowy 1:

Reprezentacje tożsamości szlacheckiej w Prusach Królewskich w XVII–XVIII wieku

Opracowanie: dr Sabine Jagodzinski

Prusy Królewskie były w znacznej mierze autonomicznym państwem stanowym o heterogenicznej ludności, które w latach 1466/1569–1772 należało do Korony Polskiej. Szlachta i miejskie elity miały silną pruską świadomość krajową, opartą na utrzymaniu samorządności i przywilejów. Ponieważ we wczesnonowożytnej Rzeczypospolitej udział w życiu politycznym i poważanie społeczne z jednej strony a prestiżowe budowle, nabytki i fundacje z drugiej warunkowały się wzajemnie, ten projekt badawczy z dziedziny historii sztuki jest poświęcony zagadnieniu, na ile świadomość krajowa znajdowała odzwierciedlenie w szlacheckich kulturach reprezentacji. W tym celu analizowane są m.in. siedziby, elementy wyposażenia i fundacje wybranych rodów szlacheckich z XVII i XVIII wieku.

Na początku 2016 roku sprawozdawczyni odbyła podróże do archiwów i bibliotek w Toruniu i Gdańsku. Gromadziła tam wykazy, druki okolicznościowe i literaturę m.in. na temat Czapskich i Dönhoffów oraz rzemiosła artystycznego. W Archiwum Głównym Akt Dawnych (AGAD) w Warszawie przejrzano materiały archiwalne dotyczące Wejherów i Przebendowskich. Rozpoczęto ewaluację zgromadzonego materiału. Sprawozdawczyni opracowała różne kategorie analityczne dla regionalnych i ponadregionalnych postaci szlacheckiej reprezentacji, w tym zatrudnianie regionalnych lub międzynarodowych (nadwornych) artystów, wzorowanie się na określonych stylach, architektoniczno-topograficzną obecność rodów szlacheckich, bądź też import, względnie regionalne sprowadzanie rzemiosła artystycznego.

Pierwsze rezultaty udało się zaprezentować na wykładach w Kłajpedzie, Greifswaldzie, Warszawie i Lipsku. Okazało się między innymi, że wraz ze wzrostem znaczenia rodu Czapskich za rządów Wettinów jego artystyczno-materialna obecność w jednym z podregionów Prus Królewskich i w ich głównym mieście – Gdańsku – stale się umacniała, a zarazem stopniowo przesuwała do Warszawy. Poza tym wysokiej jakości gdańskie złotnictwo aż pod kilkoma względami okazało się ważne dla szlachty: stanowiło przejaw skupienia się na regionie, ale było również wykorzystywane do promowania kariery w Warszawie. Właśnie takie punkty styczne pokazują, że rozmaite odniesienia regionalne na poziomie reprezentacji wymagają zniuansowanej analizy.

Ponadto sprawozdawczyni opracowała koncepcję panelu „Bałtyckie regionalności" na konferencji „Kultury szlacheckie w krajach basenu Morza Bałtyckiego" we wrześniu 2016 roku w Kłajpedzie. Razem z Aleksandrą Kmak-Pamirską zorganizowała międzynarodową konferencję „Regionalność jako kategoria historyczna. Procesy, dyskursy, tożsamości w Europie Środkowej od XVI do XIX wieku", która odbyła się 7–9 listopada 2016 roku w NIH w Warszawie. Z interdyscyplinarnego punktu widzenia przedyskutowano tu przesłanki i metody operacjonalizacji koncepcji regionu i regionalności z myślą o przyszłych badaniach. Następnie sprawozdawczyni (z Aleksandrą Kmak-Pamirską) opracowała wnioski z konferencji w formie dłuższego tekstu o rezultatach i dezyderatach badawczych dla dwujęzycznego czasopisma „Geschichte und Region – Storia e regione", wydawanego przez stowarzyszenie o tej samej nazwie w Bozen/Bolzano. Do przygotowywania publikacji wybranych referatów z tej konferencji przystąpiono na początku 2017 roku.

Oprócz prowadzenia prac związanych z projektem sprawozdawczyni napisała broszurę o badaniach epoki wczesnonowożytnej w Niemieckim Instytucie Historycznym w Warszawie. Publikacja ta, która jest dostępna po niemiecku i po polsku od grudnia 2016 roku, ma służyć zaznajomieniu szerszej publiczności z działaniami i projektami tego działu.

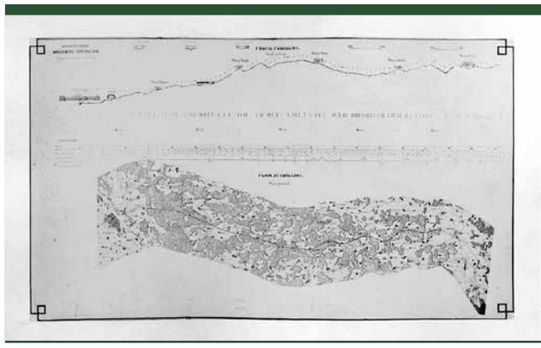

Źródło: Maksymilian Fajans: Droga żelazna Warszawsko-Terespolska. [b. m.] 1866, s. 4

Projekt cząstkowy 2:

Podlasie i Dolne Łużyce: wizerunek i internalizacja w dyskursie kulturowym i społecznym w XIX i na początku XX wieku

Opracowanie: dr Aleksandra Kmak-Pamirska

W okresie sprawozdawczym prowadzono dalsze badania na wyżej wspomniany temat, przeanalizowano liczne egodokumenty, czasopisma, gazety, albumy, źródła archiwalne, prace i artykuły Zygmunta Glogera oraz polską literaturę piękną.

Skupiono się głównie na kwestii, kiedy Podlasie i Dolne Łużyce stawały się istotne dla obszarów centralnych. Analiza wskazanych powyżej źródeł pozwala na konstatację, że miało to miejsce po doniosłych wydarzeniach historycznych; w związku z pracą społeczną i edukacyjną, w tym podczas walki o nauczanie religii w języku ojczystym; w momencie uprzemysłowienia kraju, równocześnie z rozprzestrzenianiem się idei narodowej, wraz z rozwojem turystyki i budową linii kolejowych oraz w kontekście obrony kraju – w obydwu przypadkach obrony przed „Wschodem": na Podlasiu przed Rosją, na Dolnych Łużycach przed Słowianami i panslawizmem.

Analizie zostali poddani także główni aktorzy, wywierający wpływ na kształt wizerunku Podlasia i Dolnych Łużyc. W okresie sprawozdawczym przeanalizowano także przemiany wizerunku regionów peryferyjnych w dyskursie zewnętrznym, zachodzące na przestrzeni lat. Przebiegały one podobnie w obydwu krajach. Omawiane obszary ukazywano początkowo jako mniej rozwinięte i rolnicze, a z czasem jako miejsca turystyczne i zagłębia industrialne.

Podczas badań skupiono się także na dookreśleniu terminu „region" w kontekście społeczno-kulturowym oraz na kwestii kształtowania świadomości mieszkańców Dolnych Łużyc i Podlasia przez środowiska zewnętrzne oraz aktorów regionalnych. Główna linia scalająca myśl centralną i peryferyjną bazowała na znacjonalizowanych dyskursach pamięci i historii, ich mitologizacji i sakralizacji. Wykazano, że regionalność analizowanych regionów peryferyjnych została wykluczona z centralno-peryferyjnego dyskursu społeczno-kulturowego. Dotychczasowe wyniki badań przedstawiono na różnych konferencjach oraz omówiono w licznych artykułach.

Oprócz tego, w okresie sprawozdawczym uzupełniano na bieżąco bazę miejscowości identyfikowanych z Podlasiem i Dolnymi Łużycami, celem późniejszego wykorzystania jej do zestawienia miejscowości oraz opracowania graficznego w postaci map.

Razem z Sabine Jagodzinski opracowano koncept i zorganizowano konferencję „Regionalność jako kategoria historyczna. Procesy, dyskursy, tożsamości w Europie Środkowej od XVI do XIX wieku", która odbyła się w listopadzie w NIH w Warszawie.

Badaczka brała także udział w międzynarodowym projekcie Fundacji im. Friedricha Eberta „Pomiędzy jubileuszami. Polityka pamięci w polsko-niemieckiej codzienności". Uczestniczyła w warsztatach eksperckich, których celem było przygotowanie publikacji na temat zaleceń dla polityki historycznej w Polsce i w Niemczech, oraz opracowała artykuł pt. „Dwa modele edukacji historycznej w Polsce".

Zredagowała maszynopis swojej pracy doktorskiej. Publikacja *Zmienność pamięci. Biskup Carl Maria Splett w polskiej i niemieckiej pamięci historycznej* powinna ukazać się wiosną 2017 r. w wydawnictwie Instytutu Pamięci Narodowej.

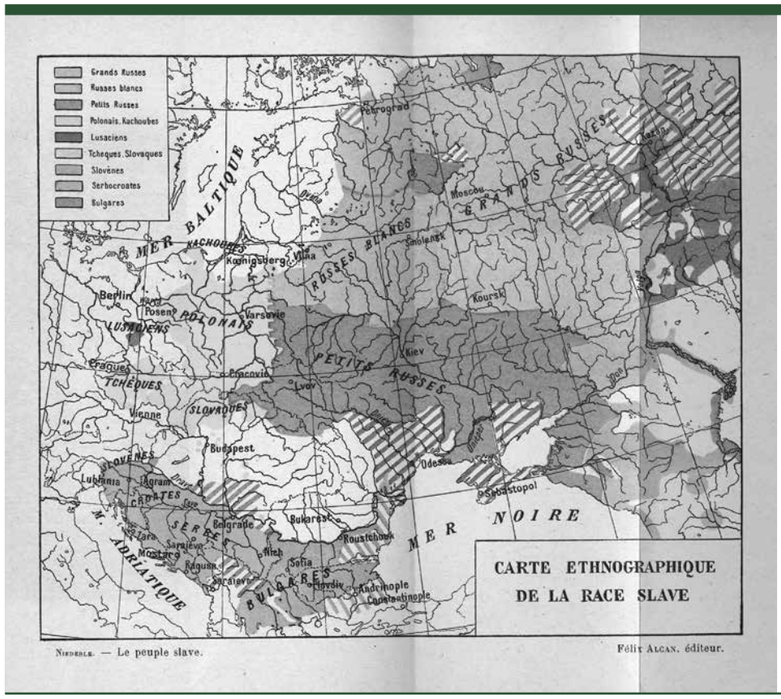

Mapa etnograficzna Słowiańszczyzny według czeskiego etnografa Lubora Niederle.
Źródło: Lubor Niederle, *La Race Slave. Statistique – Démographie – Anthropologie*, tłum. Louis Leger, Paryż 1916

Projekt cząstkowy 3:

Przestrzeń, naród, państwo. Geograficzne koncepcje przekształcenia Europy Środkowo- i Południowo-Wschodniej 1914–1939

Opracowanie: prof. dr Maciej Górny
(do 31 października 2016 r.)

Projekt koncentruje się na niemieckich, środkowo-wschodnioeuropejskich i południowo-wschodnioeuropejskich polityczno-naukowych definicjach przestrzeni geograficznej w okresie od 1914 do 1939 roku. W jego ramach sprawozdawca analizuje naukowe i polityczne pisma takich autorów jak Polacy Eugeniusz Romer, Stanisław Pawłowski i Ludomir Sawicki, Serb Jovan Cvijić, Ukrainiec Stepan Rudnyćkyj, Niemcy Albrecht Penck, Karl Haushoffer, Max Friederichsen, Adolf Hettner i Joseph Partsch, Węgier Pál Teleki, Rumun Grigore Antipa i Czech Lubor Niederle. Napięcie między odnośną narodową perspektywą naukowców a regionalną problematyką ich badań rodzi ciekawą transnarodową historię wzajemnych powiązań. W ramach projektu dyskursywna analiza opublikowanych pism i materiałów archiwalnych ma być połączona z wizualną analizą map.

W okresie sprawozdawczym Maciej Górny był pracownikiem projektu wydawniczego poświęconego stuleciu rewolucji październikowej (realizowanego we współpracy z NIH w Moskwie). W czerwcu 2016 roku wziął udział we współorganizowanej przez NIH w Paryżu konferencji na temat roku 1916, która odbyła się na paryskiej Sorbonie. Poza tym uczestniczy w dwóch projektach Polskiej Akademii Nauk, dotyczących pierwszej wojny światowej w Europie Środkowo-Wschodniej i historii pojęć w Polsce.

W 2016 roku sprawozdawca nadal współpracował przy projekcie encyklopedii internetowej *1914-1918-online. International Encyclopedia of the First World War.* Jest to projekt cyfrowy, w który w istotny sposób zaangażowany jest NIH w Warszawie. Ukazały się już cztery artykuły hasłowe autorstwa sprawozdawcy. W maju 2016 roku w ramach programu Erasmus+ poprowadził on seminaria i wykład dla historyków Europy Wschodniej w Bremie pod tytułem „Ile narodu zniesie marksizm? Historiografie w Europie Środkowo-Wschodniej po 1945 roku", a we wrześniu 2016 roku wziął udział w panelu „»W co wierzymy i z czym walczymy?« Przemoc we wschodnioeuropejskiej wojnie domowej 1918–1921" na Zjeździe Historyków Niemieckich w Hamburgu. Od listopada 2016 roku jest naukowcem wizytującym w Kolegium im. Imre Kertésza w Jenie.

Wyrób snycerski w Łaczëńskô Hëta (Łączyńskiej Hucie) od 1983 roku upamiętnia „apostołów kaszubskich" – świętego Wojciecha z Pragi i świętego Ottona z Bambergu.
Zdjęcie: Miloš Řezník, wiosna 2017

Projekt cząstkowy 4:

Zróżnicowanie regionalne, etniczność i kultura historyczna. Kaszuby w XX wieku

Opracowanie: prof. dr hab. Miloš Řezník

W tym projekcie cząstkowym ściślej połączono ze sobą perspektywy dwóch obszarów badawczych (1 i 5), poświęcając coraz baczniejszą uwagę znaczeniu kultury historycznej dla „endogenicznego" regionalnego zróżnicowania kaszubskiego dyskursu przestrzeni.

W okresie sprawozdawczym kontynuowano dotychczasową kwerendę źródeł, przy czym w roku 2016 skupiła się ona w większym stopniu na analizie relacji między budującym tożsamość dyskursem historycznym a regionalnym zróżnicowaniem wewnątrz ruchu kaszubsko-pomorskiego i tejże kultury. Kwerenda naukowa nadal dotyczyła (oprócz źródeł i literatury na temat paradygmatu badawczego „regionalność" w rozumieniu generalnym) kaszubskiej literatury i prasy oraz dokumentów na temat ruchu kaszubsko-pomorskiego. Priorytetem chronologicznym wciąż były dwa pierwsze trzydziestolecia XX wieku, perspektywicznie silniej uwzględniono jednak kolejne dekady aż po teraźniejszość. Ma to umożliwić tworzenie powiązań z programem badawczym nr 5 oraz analizę porównawczą w kontekście innych badanych przez sprawozdawcę aspektów tematyki regionalności (kultura historyczna w innych regionach, zwłaszcza na współczesnych pograniczach środkowoeuropejskich).

Dalszemu zakotwiczeniu tematu w historycznych badaniach nad regionalnością służyły organizowane przez sprawozdawcę imprezy naukowe w NIH w Warszawie, jak i w innych miejscach. Należała do nich przede wszystkim konferencja na temat regionalności, która odbyła się w NIH w listopadzie. Zorganizowana zostala razem z Sabine Jagodzinski i Aleksandrą Kmak-Pamirską. Koncepcji regionalności poświęcono ponadto kilka prezentacji oraz dyskusji w Polsce, na Litwie, w Niemczech, Czechach i we Włoszech (por. szczegółowo część „Udział w konferencjach"). W dziedzinie kooperacji z innymi instytucjami rozwijano zwłaszcza współpracę z Instytutem Polonistyki Uniwersytetu Wrocławskiego. Wraz z nim zorganizowano niemiecko-polsko-czeską konferencję „Góry: granica i przestrzeń transgresji" w Polanicy-Zdroju (14–16 listopada), w której realizacji miało również udział Centrum Humanistyczne Badań nad Historią i Kulturą Europy Środkowo-Wschodniej w Lipsku. Zintensyfikowano współpracę z Instytutem Kaszubskim w Gdańsku: sprawozdawca nadal uczestniczył w finansowanym z polskich środków wsparcia projekcie encyklopedii kaszubskich mitów i symboli, m.in. jako ekspert w dziedzinie regionalizmu i dyskursu historycznego.

Niektóre ważne działania badawcze, publikacyjne i organizacyjne dotyczyły dalszych kontekstów tematycznych poza programem badawczym nr 1. Sprawozdawcy udało się zwłaszcza dokończyć obszerną monografię na temat akulturacji polskiej arystokracji galicyjskiej w Cesarstwie Habsburskim po pierwszym rozbiorze Polski, a latem 2016 roku również ją opublikować. Zakończył on także prace nad czeskojęzyczną syntezą historii Polski, liczącą ok. tysiąca stron maszynopisu. W 2016 roku sprawozdawca został m.in. członkiem sekcji niemieckiej Niemiecko-Ukraińskiej Komisji Historyków oraz Komitetu Organizacyjnego Czeskiego Zjazdu Historyków w 2017 roku w Ołomuńcu. Luźny związek z projektem miała opieka nad pięcioma pracami doktorskimi i udział w dwóch przewodach habilitacyjnych (Uniwersytet Techniczny w Chemnitz), recenzowanie habilitacji/doktoratów i projektów (m.in. jako *peer reviewer* Europejskiej Rady ds. Badań Naukowych przy Komisji Europejskiej).

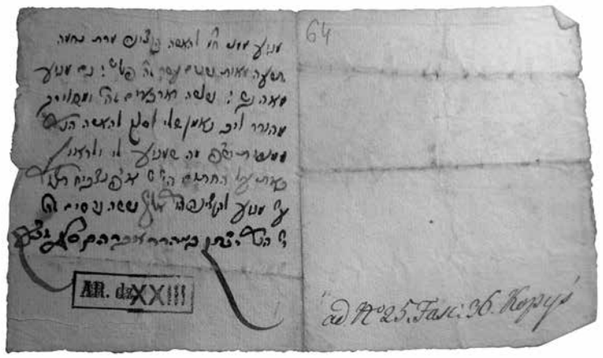

Rachunek współpracownika Szmojły Ickowicza.
AGAD, AR XXIII, t. 34, p. 1, s. 64

Projekt cząstkowy 5:

Wschodnioeuropejski region gospodarczy jako miejsce działania żydowskich przedsiębiorców

Opracowanie: dr Maria Cieśla

Celem tego projektu badawczego jest przyjrzenie się jednemu z regionów gospodarczych Europy Środkowo-Wschodniej z perspektywy członków żydowskich elit ekonomicznych. Metodyczną podstawą badania jest analiza sieci kooperacji stworzonych przez żydowskich przedsiębiorców. Region jest tym samym rozumiany jako przestrzeń działania konstytuowana przez ludzi. Dociekania skupiają się na braciach Ickowiczach – „nadwornych Żydach" rodu Radziwiłłów, arendarzach dóbr radziwiłłowskich i kupcach, działających w Wielkim Księstwie Litewskim w latach 30.–50. XVIII wieku. Projekt jest osnuty wokół następujących zagadnień: jakie były granice regionu gospodarczego utworzonego przez żydowskich przedsiębiorców (stosunek do granic politycznych w regionie)? Kim byli najważniejsi gracze ekonomiczni w regionie? Jakiego rodzaju osobiste sieci kontaktów powstały? Jaki miały one skład etniczny i socjalny? Czy struktura tych sieci wykazała określone regionalne cechy charakterystyczne?

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono kolejne kwerendy źródeł. Sprawozdawczyni skoncentrowała się na zasobach Archiwum Radziwiłłów (AR). Po pierwsze, przeanalizowano korespondencję braci Ickowiczów z różnymi partnerami handlowymi (między innymi Friedrichem i Adolphem Saturgusami, Antonim Kochanowskim, Antonim Montwiańcem, Antonim Baczyńskim, Janem Czarneckim, Dominikiem Żyżemskim, Stanisławem Antonim Gintowtem i Janem Fryderykiem Bachstromem). Po drugie, dokonano ewaluacji różnych dokumentów, które miały związek z działalnością gospodarczą braci, np. umów dzierżawy, umów handlowych i rachunków (zespoły akt AR X, AR XXIIII, AR XX). Dodatkowo przeprowadzono kwerendę źródeł w Tajnym Archiwum Państwowym Pruskie Dziedzictwo Kultury w Berlinie-Dahlem, gdzie przeanalizowano akta sądowe i handlowe.

Na podstawie zgromadzonego materiału źródłowego sprawozdawczyni rozszerzyła bazę danych osób, które należały do klienteli braci. Ponadto nakreślono prowizoryczną mapę regionu, której najważniejszymi punktami granicznymi były Królewiec, Berlin, Moskwa, Słuck, Biała, Stołpce, Świerżeń i Ołyka.

Ewaluując materiał źródłowy, sprawozdawczyni zajęła się zwłaszcza kwestią pozycji braci w systemie klienteli Radziwiłłów. W tym kontekście przeanalizowano polskie badania nad klientelą i wypracowano nowe kategorie odnoszące się do żydowskich członków tego systemu.

Poza tym sprawozdawczyni kierowała pracami nad broszurą *Badania nad historią i kulturą Żydów w NIH w Warszawie*, przedstawiającą projekty i inne działania NIH w Warszawie, poświęcone temu kompleksowi tematycznemu.

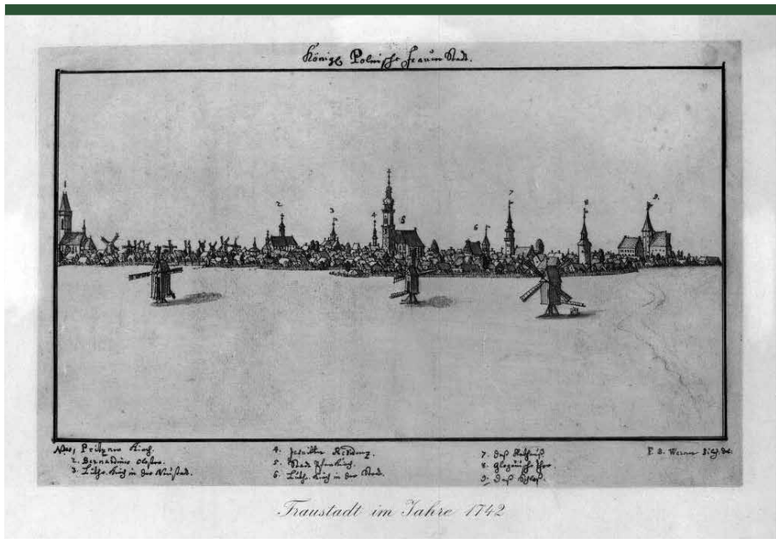

Panorama Wschowy ok. 1742 roku, sztych (XIX w.) według rysunku Friedricha Bernharda Wernera.
Muzeum Ziemi Wschowskiej, sygn. MZW/S/167

Projekt cząstkowy 6:

Polityki miejskie w unii polsko-saskiej. Analiza mikrohistoryczna polskiego miasta koronnego Wschowy w perspektywie transnarodowej

Opracowanie: dr Karsten Holste
(od października 2016 r.)

Projekt, którego celem jest lepsze zrozumienie sprzecznych tendencji rozwojowych polskich miast od końca XVII do połowy XVIII wieku, jest realizowany od października 2016 roku w ramach długoterminowego stypendium NIH w Warszawie. Na przykładzie wielkopolskiego miasta koronnego Wschowy, położonego przy granicy ze Śląskiem, ma zostać zbadany wpływ politycznych warunków ramowych, migracji i konfliktów wśród elit na rozwój gospodarczy i demograficzny miasta. Skupienie się na Wschowie jest uzasadnione dużym znaczeniem tego miasta dla polskiej Korony, jego opartym na sukiennictwie i lniarstwie potencjałem gospodarczym oraz jego przygranicznym położeniem. We Wschowie struktury polityczne i prawne Rzeczypospolitej Obojga Narodów spotykały się z gospodarczymi i osobistymi związkami ze Śląskiem, katolickie wysiłki kontrreformacyjne ze ściśle zintegrowaną miejską gminą luterańską o bogatych tradycjach. Król i szlachta aspirowali do sprawowania władzy nad pewnymi własnej siły miejskimi elitami, które ze swej strony usiłowały instrumentalizować króla i szlachtę w swoich wewnętrznych konfliktach.

W okresie sprawozdawczym rozpoczęto ewaluację materiałów proweniencji miejskiej, kościelnej i sądowej (Archiwum Państwowe w Zielonej Górze, Archiwum Państwowe w Poznaniu, Muzeum Ziemi Wschowskiej). W pierwszej kolejności skupiono się na próbie zebrania potwierdzonych informacji na temat ewolucji liczby ludności, wyglądu miasta, struktury zawodowej i składu elit w latach 1600–1800. W tym celu utworzono bazę danych programu Access, a pierwsze rezultaty procedur ewaluacji pozwalają na zrewidowanie dotychczasowych założeń dotyczących rozwoju miasta. Przede wszystkim udało się dowieść, że w XVII i XVIII wieku Wschowa była znacznie większa, niż dotychczas zakładano, i że decydująca utrata znaczenia przez miasto nastąpiła dopiero na początku XIX wieku pod panowaniem pruskim, kiedy sukiennictwo i lniarstwo zaczęły się przenosić do Królestwa Polskiego (zwłaszcza do Łodzi). Odnośnie do miejskich elit udało się na przykładzie wielkich procesów i tumultów miejskich z lat 1678–80, 1729–32 i 1747–50 uzyskać wgląd w związek między konkurencją gospodarczą, korzystaniem z sądów a mobilizacją mieszczaństwa. Uwypuklone zostały przede wszystkim złożone relacje między obywatelami miasta, wybieranymi przez nich – przynajmniej formalnie – władzami miejskimi, królewskim starostą, urzędnikami sądu grodzkiego powoływanymi przed szlachtę, a wreszcie samym królem i jego komisarzami.

Metodyczne i koncepcyjne przemyślenia na temat projektu oraz cząstkowe rezultaty poddano pod dyskusję 8 października w ramach warsztatu Komisji ds. Historii Niemców w Polsce i 7 grudnia na kolokwium Centrum Studiów Polonoznawczych im. Aleksandra Brücknera w Halle. 8 listopada sprawozdawca poprowadził jedną z dyskusji panelowych na konferencji „Regionalność jako kategoria historyczna" w NIH w Warszawie.

2. Religia, polityka i gospodarka w Polsce średniowiecznej i wczesnonowożytnej

Od wczesnego średniowiecza dokonywały się w Polsce zasadnicze procesy przemian, innowacji i modernizacji, które z punktu widzenia elit miały doprowadzić do zreformowania i zachowania Rzeczypospolitej. O ile przodująca rola szlachty w tych procesach jest od dawna przedmiotem szczegółowych badań, to względnie mało uwagi poświęcano dotychczas dwóm potencjalnie ważnym czynnikom – po pierwsze Kościołowi i religii, a po drugie gospodarce. O mobilizujących impulsach i stymulowaniu modernizacji ze strony polityki kościelnej i konfesyjnej, struktur kościelnych i wyznaniowych, splecionych ze sobą w skali całego kontynentu elit i dynastii oraz powiązań intelektualnych i artystycznych wiadomo stosunkowo niewiele. Badania zogniskowane na koncentracji władzy, administracji i gospodarki w średniowiecznej Polsce i Rzeczypospolitej szlacheckiej mogą posłużyć nowemu zrozumieniu tych zagadnień. W centrum uwagi znajduje się bezpośrednie oddziaływanie religii i gospodarki na politykę oraz współczesne próby jego wyjaśnienia. Główną rolę odgrywają zagadnienia kontaktów międzywyznaniowych i międzyreligijnych, zarządzania konfliktami i mediacji oraz temat monetyzacji i komercjalizacji w kontekście europejskim.

W roku sprawozdawczym działania w tym obszarze tematycznym skupiały się z jednej strony nadal na realizacji międzynarodowego projektu badawczego „Marrying Cultures. Queens Consort and European Identities 1500–1800", z którego programem i działaniami można się zapoznać na stronie internetowej *http://www.marryingcultures.eu* oraz na Facebooku. Z drugiej strony rozpoczęto wdrażanie finansowanego przez Niemieckie Towarzystwo Badawcze (DFG) przedsięwzięcia „Sieci redystrybucji srebra, okresy monetaryzacyjne, strefy komercjalizacji, krajobrazy walutowe. Pieniądz metalowy w Europie Środkowo-Wschodniej w jego kontekstach społecznych, gospodarczych i fiskalnych, od ok. 800 do ok. 1200 roku".

Zaplanowany na trzy lata projekt „Marrying Cultures" dobiegł kresu z końcem 2016 roku. Został on wsparty kwotą miliona euro przez Hera Joint Research Programme i był współfinansowany przez liczne inne organizacje oraz z 7. Ramowego Programu Badawczego UE. Przewodnią myślą projektu była następująca konstatacja: za każdym razem, gdy król lub książę bierze za żonę kobietę z innego kraju, zderzają się ze sobą co najmniej dwie kultury. Małżonka mówi nierzadko innym językiem niż ten, którym posługuje się dwór jej męża, często jest innego wyznania i wyrosła w innej kulturze dworskiej. Niezależnie od tego, czy integruje się z nowym otoczeniem, czy też je odrzuca, powoduje transformację swego najbliższego otoczenia. Małżonka ma bowiem własną świtę, a z ojczyzny przywozi książki, dzieła sztuki, ubiory, biżuterię i meble. Na nowy dwór trafia jednak nie tylko z bagażem materialnym, ale także intelektualnym, czyli m.in. wyobrażeniami i przekonaniami religijnymi, politycznymi, filozoficznymi czy naukowymi. W celu zbadania roli zagranicznych małżonek jako podmiotów, narzędzi i katalizatorów transferu kulturowego, zespół badaczy z Polski, Niemiec, Szwecji i Wielkiej Brytanii przeanalizował szereg transnarodowych studiów przypadków z okresu od 1500 do 1800 roku. W skład zespołu, kierowanego przez Helen Watanabe-O'Kelly z Uniwersytetu Oksfordzkiego, wchodziły również dwie badaczki z Niemieckiego Instytutu Historycznego w Warszawie – Almut Bues i Urszula Zachara-Związek, przy czym zatrudnienie tej ostatniej w Instytucie zakończyło się zgodnie z planem 31 grudnia 2016 roku.

Projekt skupiał się na przykładach, które unaoczniały efekt kulturowej synergii między Europą Północno-Wschodnią a Południową, oferując tym samym możliwość krytycznego spojrzenia na współczesne wyobrażenia o centrum i peryferiach. Zespół analizował teksty, kulturę materialną, muzykę i architekturę jako przejawy spotkań międzykulturowych, powodowanych przez zawieranie małżeństw dynastycznych. Intencją było przyjrzenie się dawnej Europie z jej o wiele bardziej niż dziś zróżnicowanymi granicami językowymi, kulturowymi i politycznymi, a zarazem odejście od współczesnego postrzegania kontynentu jako obszaru wyraźnie podzielonego na państwa narodowe.

Punktem wyjścia drugiego projektu badawczego, opracowywanego przez Dariusza Adamczyka od 1 czerwca 2016 roku, są funkcje metali szlachetnych w społeczeństwach wczesnośredniowiecznych. Zasadnicze pytanie brzmi w tym przypadku, czy monetyzacja była procesem linearnym, czy też raczej cechowała się brakiem ciągłości.

Strona tytułowa *Kalendarza dynastycznego 2017*

Projekt cząstkowy 1:

Marrying Cultures: Queens Consort and European Identities 1500–1800

Opracowanie: dr hab. Almut Bues

„Marrying Cultures" (*www.marryingcultures.eu*) był europejskim projektem interdyscyplinarnym, finansowanym przez okres trzech lat w ramach HERA Joint Research Programme 2012 „Cultural Encounters". Międzynarodowa grupa naukowców pod kierunkiem Helen Watanabe-O'Kelly z Oksfordu badała na konkretnych przykładach transfer kulturowy w obszarze europejskim, spowodowany przez małżeństwa dynastyczne. Uwaga badaczy skupiła się na Europie Północno-Wschodniej. Ponieważ projekt odnosił się w znacznej mierze do wszelkich artefaktów i ich zbiorów, był realizowany w ścisłej współpracy ze specjalistami w dziedzinie muzealnictwa i bibliotekarstwa. Oprócz uczonych z Anglii, Szwecji i Niemiec w projekcie wzięły też udział Almut Bues i Urszula Zachara-Związek z NIH w Warszawie.

W dniach 21–23 kwietnia zespół Marrying Cultures spotkał się w Warszawie na swoim trzecim warsztacie „Frictions and Failures – Cultural Encounters in Crisis". Skupiono się na sytuacjach konfliktowych, które mogły powstawać wskutek obecności małżonki króla i jej dworzan na dworze poślubionego przez nią monarchy. Mogły to być różnice religijne, rywalizacja osobista (metresy, teściowe) czy na przykład również konstelacje polityczne (wojna między dynastiami). W przygotowaniu jest tom pokonferencyjny.

Od 21 kwietnia do 20 maja na dziedzińcu Zamku Królewskiego w Warszawie pokazywano wystawę „Royal Marriages of Princes and Princesses in Poland and Lithuania, c. 1500–1800", do której opracowano katalog, we współpracy ze Zbigniewem Krysiewiczem. Na 18 plakatach przedstawiono poszczególne etapy życia księżniczki, najważniejsze kroki związane z królewskimi zaślubinami, zilustrowano życie na nowym dworze oraz ukazano miejsce takich księżniczek w dzisiejszej pamięci. Jednocześnie zaprezentowano prace zwycięzców konkursu malarskiego „Pary królewskie", zorganizowanego we współpracy z Muzeum Historii Polski. Zaprojektowany wraz ze Zbigniewem Krysiewiczem „Kalendarz dynastyczny" na rok 2017 został przekazany do różnych szkół w Polsce, żeby przybliżyć młodzieży problematykę tego projektu badawczego.

W dniach 10–11 czerwca zespół Marrying Cultures zebrał się na „Research Lab" pod hasłem „Telling Objects. Contextualizing the role of the consort in early modern Europe", obejmującym m.in. publiczny koncert „Music for the Consort" z kantatami weselnymi, muzyką kościelną i domową oraz pieśniami żałobnymi i pocieszającymi.

W dniach 14–17 września zespół Marrying Cultures spotkał się w Sztokholmie na czwartym warsztacie – „The Lasting Effects of Early Modern Cultural Encounters". W centrum uwagi znalazły się zagadnienia narodowej pamięci kulturowej. Dyskutowano o sposobie prezentacji historycznych obiektów i kolekcji, roli muzeów jako instytucji dbających o pamięć kulturową oraz o techniki przekazywania informacji historycznych szerokiej publiczności.

Podjęto pracę nad edycją akt dotyczących ślubu, śmierci i spuścizny Zofii Jagiellonki, czyli – po zawarciu małżeństwa – księżnej von Braunschweig-Wolfenbüttel (1522–1575).

„Bolesław Chrobry wykupuje od Prusów ciało św. Wojciecha", Drzwi Gnieźnieńskie, 1160–1180.
Zdjęcie: Dariusz Adamczyk

Projekt cząstkowy 2 (nowa numeracja)**:**

Sieci redystrybucji srebra, okresy monetaryzacyjne, strefy komercjalizacji, krajobrazy walutowe. Pieniądz metalowy w Europie Środkowo-Wschodniej w jego kontekstach społecznych, gospodarczych i fiskalnych, od ok. 800 do ok. 1200 roku

Opracowanie: dr hab. Dariusz Adamczyk
(od 1 czerwca 2016 r.)

Przedmiotem badań w ramach przedsięwzięcia współfinansowanego przez Niemieckie Towarzystwo Badawcze (DFG) jest kilkaset znalezisk-skarbów, złożonych zarówno z importowanych, jak i rodzimych monet i ich fragmentów, a także liczne pojedyncze znaleziska srebrnego bilonu z osiedli, murów grodzkich i cmentarzysk, które odkopano lub przypadkowo odkryto w Polsce i które są datowane na IX–XIII wiek. Znaleziska te sugerują, że używanie srebra jako środka płatniczego było szeroko rozpowszechnionym zjawiskiem w życiu wschodnioeuropejskich społeczeństw w okresie wczesnego i pełnego średniowiecza. Obecność srebra nie musi jednak automatycznie oznaczać monetyzacji i komercjalizacji. Kluczowe znaczenie ma więc kwestia, jakie funkcje w wymianie pełniły monety i srebrne płacidła, naszyjniki i bransolety czy sztabki i pręty. Czy ich stosowanie ograniczało się tylko do „gospodarki prestiżowej" i handlu z odległymi krajami, czy też znajdowały się one w obrocie także w handlu regionalnym i lokalnym? W jaki sposób można „zmierzyć" stopień monetyzacji i od kiedy można mówić o komercjalizacji? Czy znaleziska siekanego srebra, odkryte z dala od ośrodków handlu, wskazują na funkcje ekonomiczne, czy też istnieją inne modele wyjaśniające fragmentację monet i biżuterii? I wreszcie: czy monetyzacja była procesem linearnym, czy też charakteryzowała się raczej brakiem ciągłości niż ciągłością?

Na razie brakuje studium, które systematycznie analizowałoby wskazane powyżej zależności w ujęciu chronologicznym – w okresie czterech stuleci – oraz geograficznym – rozróżniając poszczególne „regiony" Polski łącznie z komparatywnym uwzględnieniem sąsiednich obszarów na zachodzie (ziemie Słowian połabskich), wschodzie (zachodnia Ukraina i zachodnia Rosja) i północy (Dania i południowa Szwecja). Jest to punktem wyjścia niniejszego projektu badawczego. Obejmuje on następujące kroki:

Po pierwsze należy zrekonstruować sieci dystrybucji srebra. Ma to nastąpić przez naszkicowanie geografii i zawartości znalezisk, ukazanie ich kontekstów archeologicznych, a następnie usystematyzowanie ich na tle wydarzeń historycznych w oparciu o źródła pisane.

Kolejne zagadnienie to sposób uchwycenia procesów monetyzacji. Za pomocą jakich narzędzi i wskaźników można je „zmierzyć"? Aby sprostać regionalnej i chronologicznej złożoności zagadnienia stosowania srebra, trzeba przyjrzeć się tym zjawiskom w ich odnośnym kontekście historycznym i objaśnić je za pomocą zestawu pewnych wskaźników.

Kolejny etap to sporządzenie mapy krajobrazów walutowych i podsumowanie wyników.

W okresie sprawozdawczym zgromadzono i przejrzano adekwatną literaturę. Ponadto sprawozdawca – oprócz dwóch artykułów, jednego po angielsku, a drugiego po polsku – napisał pierwszy dłuższy rozdział powstającej monografii, poświęcony dziejom wczesnych sieci redystrybucji srebra w zachodniej Eurazji.

Tiziano Vecelli, Portret arcyksiężniczki Katarzyny Habsburżanki (1533–1572).
www.schloss-voigtsberg.de, Public Domain, https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=39612904

Projekt cząstkowy 2 (stara numeracja)**:**

The Habsburg Wives of Sigismund Augustus. Marrying Cultures – Clashing Cultures

Opracowanie: mgr Urszula Zachara-Związek
(do 31 grudnia 2016 r.)

We wrześniu 2016 r. badaczka przedstawiła rozszerzony konspekt planowanej rozprawy doktorskiej. Zawiera on główne tezy i wstępne wnioski, wyłaniające się z analizy zebranych dotychczas materiałów źródłowych. Do końca roku trwały dalsze badania i powstały pierwsze rozdziały pracy.

W pierwszym rozdziale omówione zostaną kwestie związane z pochodzeniem małżonków – Zygmunta Augusta oraz arcyksiężniczek Elżbiety i Katarzyny Habsburżanek, z wychowaniem, jakie otrzymali, ze wzorcami relacji rodzinnych, oraz odnośnie roli królowej na dworze. Służyć to będzie określeniu „kapitału kulturowego", z którym para królewska rozpoczynała wspólne życie, oraz zdefiniowaniu podobieństw i różnic, które mogły ułatwiać lub utrudniać wzajemne zrozumienie małżonków, ponadto wpływały na pozycję królowej w nowym otoczeniu.

Rozdział drugi będzie traktował o zaślubinach pary królewskiej, poprzedzających je rokowaniach i towarzyszącym im uroczystościach jako o swego rodzaju „zaślubinach kultur". Istotnym elementem będzie analiza teatralnego charakteru uroczystości oraz szeregu działań o charakterze kulturalnym, podejmowanych w celu uświetnienia tych wydarzeń, a które były okazją do wprowadzania pewnych nowości.

Rozdział trzeci będzie poświęcony analizie konfrontacji dwóch kręgów kulturowych w codziennym życiu na dworze – otoczenia króla i otoczenia królowej. Kluczowe będą pytania o pola tej konfrontacji i jej efekty, o sposób działania królowej i charakter podejmowanych przez nią akcji (czy prowadziła własną politykę, czy budowała własne stronnictwo, czy otaczała mecenatem jakichś twórców?) oraz o czynniki, które wzmacniały lub osłabiały jej pozycję. Analiza dotychczas zebranego materiału pokazuje, że kultury dworu habsburskiego i jagiellońskiego były bardzo blisko ze sobą związane, obie korzystały szeroko z rozpowszechnionych w ówczesnej Europie wzorców renesansowych i mimo dzielących je pewnych różnic nie można raczej mówić o dwóch odrębnych kręgach kulturowych. Ponadto na występujące różnice, np. w sposobie działania królowej, ogromny wpływ miał również czynnik indywidualny, czyli charakter i ambicje monarchini. Uzyskanie przez królową Bonę tak znacznego wpływu na sprawy państwowe należy zatem tłumaczyć jej zdecydowaniem i inteligencją. Inaczej swoją rolę widziała królowa Anna Jagiellonka, żona Ferdynanda I Habsburga i matka arcyksiężniczek Elżbiety i Katarzyny, która poświęcała się zadaniom tradycyjnie przypisywanym królewskim małżonkom, a także sama zajmowała się swoimi licznymi dziećmi.

Interesujący jest fakt, że królowa nie musiała być aktywnym uczestnikiem polityki dworskiej lub państwowej, aby stać się katalizatorem zmian. Elżbieta Habsburżanka była postacią bierną, a mimo to, na kanwie jej konfliktu z królową Boną, zaczęło się wokół niej tworzyć stronnictwo prohabsburskie. Z kolei najprawdopodobniej królowej Katarzynie należy przypisać wprowadzenie zmian w strukturze dworu królowej, które były podtrzymane przez kolejne królewskie małżonki.

Warto także zauważyć, że mimo konfliktów obu Habsburżanek z mężem, królem Zygmuntem Augustem, oraz rywalizacji Jagiellonów z Habsburgami królowe były życzliwie postrzegane przez ówczesną „opinię społeczną" i dobrze je wspominano po śmierci.

Projekt jest obecnie kontynuowany na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Od lutego do sierpnia 2016 r. pracowniczka naukowa przebywała na urlopie macierzyńskim. Obecnie jest zatrudniona na stanowisku asystenta w Zakładzie Atlasu Historycznego Instytutu Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk.

3. Tożsamość narodowa i powiązania ponadnarodowe

Oddział policji carskiej przed posesją rodziny Andrzejewskich w Telszach (dziś Litwa), między 1891 a 1910 r.
https://polona.pl/item/379030/0/

Przez długi czas faworyzowanym przedmiotem badań historycznych było państwo narodowe. Od pewnego czasu w badaniach historycznych coraz bardziej zyskują na znaczeniu powiązania ponadnarodowe, wzajemne postrzeganie się narodów i dwustronna wymiana kulturowa. Okazuje się przy tym, że zintensyfikowanie ponadnarodowych kontaktów i współzależności nie jest zjawiskiem ery globalizacji, lecz sięga swymi korzeniami XVIII w. Powstanie nowoczesnych środków komunikacji i transportu, ale także pojawienie się systemów wiedzy czy ideologii politycznych, roszczących sobie prawo do uniwersalności, spowodowały nieznany dotąd wzrost mobilności, zagęszczenie sieci kontaktów ponadgranicznych oraz intensyfikację doświadczeń międzykulturowych i dwustronnej wymiany, które stały się charakterystyczne dla XIX i XX w.

W związku z tymi zjawiskami, a także dzięki coraz intensywniejszemu ruchowi transgranicznemu i migracjom doszło w różnych krajach do upodobnienia zarówno form życia politycznego i społecznego, jak i stylu życia jednostki. Jednocześnie idee i instytucje nowoczesności, w swoich kontekstach lokalnych i partykularnych, wytworzyły poczucie kulturowego zróżnicowania oraz uświadomiły istnienie nierówności. Projekty cząstkowe koncentrują się na działających osobach i grupach, które poprzez swoją aktywność i sposoby interpretacji rzeczywistości kształtowały proces rozprzestrzeniania się myśli narodowej bądź też były przedmiotem takowego dyskursu.

Długi wiek XIX nie był bynajmniej okresem statycznym. Przeciwnie – można zademonstrować dynamikę zmienionych w następstwie Kongresu Wiedeńskiego politycznych warunków ramowych w Cesarstwie Rosyjskim, Prusach i monarchii habsburskiej. Taka dynamika – natury politycznej, kulturalnej i społecznej – wynikała w znacznej mierze ze zmian strukturalnych, które szły w parze z modernizacją państwowości. Nowy projekt cząstkowy analizuje ujednolicanie prawa karnego w porozbiorowej Rzeczypospolitej, przyglądając się konkretnym praktykom realizacji państwowego monopolu przemocy, który upowszechnił się w ciągu XIX wieku.

Spektrum zagadnień zostało w 2016 r. rozszerzone o projekt badaczki wizytującej Iwony Dadej, która podjęła badania nad porządkiem płci w polskiej nauce, analizując przede wszystkim dynamikę struktur i hierarchie, które go charakteryzowały.

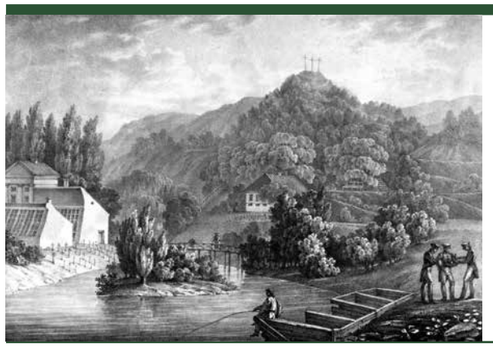

Karol Raczyński, Widok Ogrodu Botanicznego Cesarskiego Uniwersytetu Wileńskiego (litografia, między 1832 a 1837 r.).
https://polona.pl/item/47399454/0/

Projekt cząstkowy 1:

Studia w Europie XIX wieku. Wzajemne oddziaływanie powiązań ponadnarodowych i tożsamości narodowej

Opracowanie: prof. dr hab. Ruth Leiserowitz

Po sześcioletniej kwerendzie naukowej zgromadzono materiały do napisania monografii i powstała jej pierwsza wstępna wersja. Praca skupia się na mieszkańcach Warszawy z roczników 1770–1870, którzy studiowali za granicą, a później wykorzystywali zdobyte tam doświadczenia i kontakty w życiu zawodowym po powrocie do Warszawy. Chodzi o pokazanie, jakie transnarodowe sieci kontaktów – zogniskowane w Warszawie – utrzymywano oraz do jakich transnarodowych interakcji dochodziło w sferze nauki i kultury. Główna teza brzmi, że Warszawa była pod silnym wpływem dysponujących doświadczeniem zagranicznym osób z wykształceniem akademickim oraz ich kontaktów i sieci współpracy, a więc w odniesieniu do drugiej połowy XIX wieku można ją nazwać „miejscem transnarodowym" w aspekcie rozwoju nauki.

Pierwszy główny rozdział pracy zawiera ilościową ewaluację bazy danych. Za pomocą danych empirycznych można tu wykazać, że liczba warszawiaków z wykształceniem akademickim, którzy mogli się wykazać studiami zagranicznymi, nieustannie i bez poważniejszych zakłóceń rosła. Jeśli w odniesieniu do roczników 1770–1789 można wykazać, że 75 osób z wykształceniem akademickim studiowało za granicą, to w rocznikach 1850–1869 było to już 407 osób. W centrum uwagi znajdują się poszczególne miejsca studiów, których częstotliwość wyboru i popularność podlegały różnym wahaniom, co miewało najrozmaitsze przyczyny. Wbrew wstępnym założeniom badanie wykazało, że ponad 45% wszystkich osób z wykształceniem akademickim było lekarzami, z którego to powodu jeden z rozdziałów monografii jest poświęcony zagadnieniom transferu naukowego w zakresie medycyny oraz wytworzeniu się różnych specjalistycznych dyscyplin medycznych. Kolejny rozdział traktuje o znajomości języków jako warunku kontaktów naukowych i zawiera rozważania na temat używania języka i tłumaczeń. Prawnicy tacy jak Romuald Hube (1803–1890) znajdują się na pierwszym planie odrębnej analizy. W kolejnej części, poświęconej rozwojowi ówczesnych kontaktów naukowych, omawiana jest teza, że kontakt twarzą w twarz, który w pierwszym trzydziestoleciu XIX wieku był jeszcze niezbędny do nabywania wiedzy, pod koniec XIX wieku miał już znacznie mniejsze znaczenie.

W 2016 roku sprawozdawczyni przygotowała i przeprowadziła ostatni spośród czterech warsztatów pod hasłem „Zdjęcia rodzinne jako źródło historii Europy Środkowo-Wschodniej 1944–1960". W jego ramach prezentowano projekty badawcze z polskich muzeów regionalnych i dyskutowano o nich. Rezultaty tej serii imprez naukowych sprawozdawczyni przedstawiła wraz z jedną łotewską i jedną litewską uczoną na przygotowanym przez siebie panelu pod tytułem „Pictures from the Family Album. Private Photos as a Source of Central European History 1944–1960" podczas ASEEES Annual Convention 2016 w Waszyngtonie. Od września 2016 roku sprawozdawczyni uczestniczy w projekcie „Klaipėda Region 1945–1960: The Formation of a New Society and Its Reflections in Family Stories", finansowanym przez Litewską Radę Naukową i realizowanym przez Uniwersytet w Kłajpedzie.

Dalszy związek z projektem miała opieka naukowa nad czworgiem doktorantów (Uniwersytet Humboldtów w Berlinie i Uniwersytet w Kłajpedzie), pisanie recenzji dla rozmaitych fundacji, uniwersytetów i innych instytucji, opieka nad pracami licencjackimi i magisterskimi, egzaminowanie oraz realizacja dwóch seminariów magisterskich (w formie zajęć zblokowanych) na Uniwersytecie Humboldtów w Berlinie, poświęconych tematom „Polska – patriotyzm czy etniczny nacjonalizm" i „Warszawa – Wilno – Lwów. Żydowskie ośrodki w XIX wieku".

Więzienie na Łukiszkach z lotu ptaka.
Zdjęcie: Felix Ackermann

Projekt cząstkowy 2:

Panoptikon. Historia więziennictwa na terytorium Polski i Litwy w okresie rozbiorów

Opracowanie: dr Felix Ackermann
(od 1 lutego 2016 r.)

Projekt ogniskuje się na transferze praktyk kulturowego, religijnego i politycznego zróżnicowania w dziedzinie więziennictwa. Sprawozdawca bada je na podstawie stosowania nowych przepisów karnych w pruskich, rosyjskich i habsburskich więzieniach na terytorium byłej Rzeczypospolitej. Przy tej okazji łączą się ze sobą dwa wątki: z jednej strony trzy mocarstwa rozbiorowe karały przedstawicieli określonych grup społecznych za ich działalność kulturalną, religijną i polityczną na rzecz odzyskania suwerenności państwowej. Z drugiej strony w toku XIX wieku w całej Europie rozwijała się koncepcja nowego, bardziej humanitarnego i efektywnego wykonywania kar. Projekt pokazuje sprzeczność między tymi liniami postępowania, przyglądając się zakładom karnym na wspólnym tle dziejów idei, prawa i codzienności. Te zaś są traktowane jako część globalnej historii wykonywania kar.

Na przykładzie panoptikonu projekt demonstruje, że recepcja idei, wiedzy i praktyk następowała nie tylko z Zachodu na Wschód. Jednym z przedmiotów analizy jest odkrycie na wschodzie porozbiorowej Rzeczypospolitej pierwotnej idei cyrkularnego nadzoru więźniów, która stała się słynna za sprawą Michela Foucaulta. Pomysł ten dotarł za pośrednictwem Jeremego Benthama na zachód kontynentu i do Ameryki, po czym nastąpiła jego dyfuzja w Europie Zachodniej w postaci architektury nowoczesnych więzień, a niedługo później „powrócił" do Europy Środkowej i Wschodniej. W efekcie od lat 80. XIX wieku w zaborze pruskim i rosyjskim powstawały nowoczesne kompleksy więzienne jak twierdza w wielkopolskich Wronkach czy wybudowane w 1904 roku więzienie na Łukiszkach w litewskim Wilnie. Rekonstruując ów transfer w sferze historii idei i architektury, projekt wpisuje Polskę i Litwę w kontekst globalnych dziejów nauki.

Ujęcie kulturoznawcze umożliwia analizę tych więzień nie tylko jako budowli realizujących pewne idee. W centrum uwagi znajduje się codzienne funkcjonowanie więziennictwa pod zaborami oraz jego postrzeganie zarówno przez osadzonych, jak i przez ludność z drugiej strony więziennych murów. Uwypuklone zostają wielorakie sprzeczności między ideałami ruchu reformatorskiego a warunkami pobytu w więzieniu oraz jego skutkami dla więźniów. Główne kategorie analizy tych przestrzeni społecznych to praca i religia.

Dzieje więziennictwa w porozbiorowej Rzeczypospolitej mają być pisane jako *histoire croisée*: po pierwsze jako dotyczące historii idei dzieje transferu poglądów na funkcję kar w trzech różnych imperiach, po drugie jako dzieje współpracy zaborców w ściganiu swoich przeciwników, po trzecie zaś jako splecione ze sobą dzieje zupełnie odmiennych procesów tworzenia się narodów bez własnych struktur państwowych. Projekt opiera się na ugruntowanych badaniach na temat historii transferów między trzema rozbiorami i traktuje więzienia jako miejsca heterotopiczne. Więziono w nich nie tylko szlachtę, lecz również przedstawicieli innych warstw polskiego i litewskiego społeczeństwa oraz nowoczesnych narodów, które powstawały dopiero w trakcie XIX wieku w opozycji do Polski. Do analizy wykorzystywana jest duża liczba źródeł pierwotnych, która poza korespondencją administracyjną na temat więziennictwa obejmuje także listy, dzienniki, artykuły prasowe, biografie i ówczesne rozprawy naukowe.

Rudolf Weigl ze współpracownikiem i współpracownicami w laboratorium.
http://www.lwow.home.pl/Weigl/human.html

Projekt cząstkowy 3:

Porządek płci w polskiej kulturze naukowej 1890–1952. Przeobrażenia, kontynuacje i dyskontynuacje

Opracowanie: mgr Iwona Dadej
(od 1 stycznia do 31 grudnia 2016 r.)

Sprawozdawczyni opracowała koncepcję nowego projektu podoktorskiego, poświęconego historii nauki z perspektywy płci. Celem projektu jest refleksja nad porządkiem płci w ramach struktur naukowych oraz kolektywów myślowych w Polsce od przełomu XIX i XX wieku do założenia PAN w 1952 roku. Projekt koncentruje się na badaniu dynamik i hierarchii, które w dużej mierze wpływają na kształtowanie porządku płci. Nauka – jej kultura i struktura – pomyślana jest tu jako swoiste laboratorium, w którym powstają wprawdzie innowacyjne założenia i pomysły, jednak porządek płci opiera się na tradycyjnych rolach i wyobrażeniach i tak jest też prezkazywany. Badanie uczestnictwa kobiet w rozwoju nauki stanowi punkt wyjścia do refleksji nad przeobrażeniami porządku płci, ich zasięgiem i intensywnością na płaszczyźnie prawnej, mentalnej i językowej.

Podczas pobytu w NIH pierwszorzędne znaczenie miało wypracowanie podejścia teoretycznego oraz ram analitycznych. Projekt w warstwie teoretycznej inspiruje się uniwersalnymi koncepcjami historii kobiet i historii płci, jaką jest między innymi zaproponowane przez Karin Hausen pojęcie porządku płci. Zastosowanie znajdują także teorie i refleksje powstałe w trakcie badań nad historią nauki w perspektywie płci a wypracowane przez Teresę Wobbe, Margaret W. Rossiter i Londę Schebinger. Ważnym odniesieniem są również opracowania empiryczne niemieckich badaczek historii nauki i historii płci – Annette Vogt i Petry Hoffmann.

W okresie sprawozdawczym uczestniczka kontynuowała poszukiwania literatury fachowej oraz przygotowała, a także częściowo przeprowadziła kwerendę archiwalną w Archiwum Akt Nowych i Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego.

W ramach projektu 9 czerwca odbyła się 13. Debata Lelewelowska poświęcona tematowi „Gender – jeszcze nisza czy już mainstream? Badania nad historią kobiet i historią płci w Niemczech i Polsce od lat 70. XX wieku do dziś". Ponadto w dniach 19–21 kwietnia 2017 roku odbędzie się konferencja zatytułowana „Płeć i porządek płci w akademickich kulturach Europy Środkowo-Wschodniej XIX i XX wieku".

W okresie sprawozdawczym uczestniczka opracowywała także manuskrypt pracy doktorskiej *Die Frau von morgen. Frauenpolitisch tätige Akademikerinnen in Deutschland und Polen, 1918–1939*, która ukaże się w serii „Pojedyncze publikacje NIH w Warszawie" w wydawnictwie fibre.

Projekt jest od stycznia 2017 roku finansowany w ramach programu FUGA Narodowego Centrum Nauki i kontynuowany w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk.

4. Przemoc i obca władza w XX wieku – „stuleciu skrajności“

Zarys ruin Zamku miejskiego w Berlinie.
Bundesarchiv, Bild 183-M1204-309, Foto: Otto Donath, 1950; https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Demolition_of_the_Stadtschloss_Berlin?uselang=de#/media/File:Bundesarchiv_Bild_183-M1204-309,_Abri%C3%9F_der_Ruine_des_Berliner_Schlosses.jpg

XX wiek był „wiekiem skrajności“, a jego następstwa szczególnie dotknęły Europę Wschodnią i Środkowo-Wschodnią. Już podczas pierwszej wojny światowej doszedł do głosu nowy jakościowo wymiar prowadzenia „wojny totalnej“, możliwy dzięki postępowi technicznemu i nowym, radykalnym sposobom myślenia. Rosnące w siłę ideologie totalitarne doprowadziły do niewyobrażalnej wcześniej eskalacji przemocy podczas drugiej wojny światowej. Znalazły one wyraz w bezwzględnej polityce niemieckiego i radzieckiego reżimu okupacyjnego, odznaczających się wielką brutalnością zwłaszcza w Polsce. Ludność zajętych terenów stała się obiektem wyzysku ekonomicznego, przestępstw seksualnych i czystek politycznych. Jak wielka była eskalacja tej przemocy, widać przede wszystkim w polityce zagłady, stosowanej przez systemy totalitarne. Bezprzykładne jest w tym kontekście masowe i systematyczne mordowanie europejskich Żydów przez Niemców. Zakres badań obejmuje XX wiek w jego rozmaitych aspektach, od pierwszej wojny światowej do czasu upadku władzy komunistycznej. Na pierwszym planie znajduje się problem niemieckiej okupacji Polski podczas drugiej wojny światowej wraz z jej skutkami dla społeczeństw powojennych.

Oba bieżące projekty cząstkowe są poświęcone tym zagadnieniom w szerokim ujęciu metodycznym. Ich wspólną cechą jest to, że obchodzą utarte cezury historyczne, przede wszystkim koniec wojny w 1945 roku, żeby analizować wydarzenia wojenne i skutki wojny z poszerzonej czasowo perspektywy i na tle kompleksowo ujętej sytuacji historycznej. Dzięki nowym sposobom przedstawiania i objaśniania kontekstów społecznych i medialnych mają zostać dokładniej uchwycone długofalowe skutki drugiej wojny światowej. Celem projektu „Codzienność w Rejencji Ciechanowskiej“ jest ukazanie historii ludności tej rejencji z różnych perspektyw z uwzględnieniem lokalnych wydarzeń w pierwszych latach powojennych i powrotu tego obszaru do województwa warszawskiego. Tematem projektu „Zniszczona architektura jako algorytm szyfrowania przemocy“ jest ilustrowanie doświadczenia przemocy i obcego panowania poprzez plastyczne przedstawianie zniszczonej architektury. Analizowane są przede wszystkim przykłady z powojennych Niemiec i Polski, które rozpatruje się również w kontekście międzynarodowym.

Wyszukiwanie wpisów oznaczonych #ruinporn.
Zrzut ekranu z 23.01.2017

Projekt cząstkowy 1 (nowa numeracja):

Zniszczona architektura jako algorytm szyfrowania przemocy

Opracowanie: dr Annika Wienert
(od 15 września 2016 r.)

Projekt dotyczy obrazów zniszczonej architektury, które powstawały po zakończeniu drugiej wojny światowej i rozpowszechniły się w środkach masowego przekazu, sztukach plastycznych oraz w sferze popkultury i subkultury. Na pierwszym planie znajduje się zagadnienie, jak (i jakie) doświadczenie przemocy i obcego panowania ilustruje się za pomocą architektury. Podstawą dociekań jest teza, że obrazy zniszczonej architektury są w szczególny sposób stosowane i rozumiane jako algorytmy szyfrowania przemocy i doświadczenia przemocy. To semantyczne kodowanie jest jednak wielowarstwowe i ulega zmianom w zależności od kontekstów historycznych, społecznych i medialnych.

Sprawozdawczyni podjęła pracę w NIH w Warszawie 15 września 2016 roku. W pierwszej fazie badań skupiała się na specyfikacji podejścia koncepcyjnego. Chodziło z jednej strony o to, jak można pojęciowo uchwycić przedmiot badań. Aby zająć się kwestią, co może być omawiane i badane jako zniszczona architektura, niezbędne jest krytyczne ustosunkowanie się do pojęcia ruiny. Z drugiej strony sprawozdawczyni poświęciła uwagę zagadnieniu, w jaki sposób usystematyzować nader niejednorodne potencjalne konkretne przykłady. Jako podstawę dalszych badań dotyczących pola znaczeniowego zniszczonej architektury od 1945 roku rozróżniono analitycznie pięć obszarów tematycznych: 1. skutki zniszczeń z czasu drugiej wojny światowej; 2. stosowanie destrukcyjnych procesów twórczych w sztukach plastycznych; 3. pojęcie dekonstrukcji w filozofii i jego przeniesienie na architekturę; 4. destrukcja przez kontrkulturę i wandalizm; 5. degradacja miast i jej estetyzacja w kontekście deindustrializacji i gentryfikacji.

Opracowywanie pól tematycznych odbywa się w pierwszej kolejności w układzie chronologicznym, przy czym dąży się do diachronicznego badania poszczególnych tematów i skategoryzowania przykładów. Konkretne modele dotyczą głównie Polski i Niemiec, intencją jest jednak umieszczenie ich w kontekście międzynarodowym. Sprawozdawczyni zaprezentowała projekt 18 listopada podczas kolokwium poświęconego polsko-niemieckim tematom z dziedziny nowoczesnej historii sztuki w Centralnym Instytucie Historii Sztuki w Monachium. Za pomocą dwóch przytoczonych przykładów z kontekstu niemieckiego i polskiego można zademonstrować, że konfrontacja ze zniszczeniami spowodowanymi przez drugą wojnę światową wykraczała daleko poza okres bezpośrednio powojenny i odbudowę miast. Niezależnie od siebie powstały w roku 1970 dwa artystyczne ujęcia tak zwanych gruzowisk, usypywanych po zakończeniu wojny z gruzów zniszczonych miast: „Muzeum Archeologiczne Festung Breslau“ Zbigniewa Makarewicza i „Olympic Mountain Project“ Waltera de Marii w Monachium. Oba projekty, choć niezrealizowane, odzwierciedlały odnośny kontekst historyczny i posługiwały się metaforami archeologicznymi, podejmując temat zniszczenia miast w przestrzeni publicznej.

19 września sprawozdawczyni otrzymała od kraju związkowego Salzburga i miasta Salzburga oraz od tamtejszego uniwersytetu Nagrodę Marko Feingolda za rozprawę doktorską o architekturze nazistowskich obozów zagłady w Bełżcu, Sobiborze i Treblince (zob. str. 69). Od 30 września do 5 października poprowadziła wycieczkę studentów architektury i urbanistyki (studia magisterskie) z Uniwersytetu Technicznego w Monachium do Warszawy i Krakowa, poświęconą tematowi przełomów historycznych i architektury w XX wieku.

„Stragan nad Łódką w Łodzi". Niemiecka fotografia z pierwszej wojny światowej.
Źródło: *Das Generalgouvernement Warschau. Eine Bilderreihe aus der Zeit des Weltkrieges*, wyd. przez Kaiserlich Deutsches Generalgouvernement Warschau, Oldenburg 1918, s. 77

Projekt cząstkowy 1 (stara numeracja)**:**

Okupacja i ekonomia. Gospodarka okupacyjna w Polsce podczas pierwszej i drugiej wojny światowej

Opracowanie: dr Stephan Lehnstaedt
(do 31 marca 2016 r.)

Okres sprawozdawczy został wykorzystany przede wszystkim do analizy literatury na temat niewolniczej pracy Żydów w obozach zagłady. Rezultaty złożyły się na opis „Akcji Reinhardt", ukończony latem w formie niewielkiej monografii. Ponadto na pierwszym planie znalazło się przygotowanie 2. dorocznej konferencji Fundacji im. Maxa Webera pod tytułem „Austro-Węgry a wyzwania imperialne w XIX i na początku XX wieku. Nacjonalizmy i rywalizacje w Imperium Habsburskim, w Europie i na świecie", która odbyła się 28–30 listopada 2016 roku w NIH w Warszawie.

W kwietniu 2016 roku sprawozdawca został powołany na stanowisko profesora studiów nad Holokaustem i studiów żydowskich w Touro College Berlin. Jego rozprawa habilitacyjna „Habsburgowie, Hohenzollernowie, Hitler. Imperializm w Polsce w dwóch wojnach światowych", której pisaniem zajmował się głównie podczas pobytu w NIH w Warszawie od stycznia 2010 roku, została w czerwcu 2016 roku zaakceptowana przez Uniwersytet Techniczny w Chemnitz. Praca przedstawia, jak w obu wojnach światowych ingerencje i próby sterowania podważały i przekształcały istniejący ustrój gospodarczy i polityczny. Jednak to dopiero ideologia rasowa Hitlera i jego koncepcja przestrzeni życiowej przełożyły własne modele postrzegania i interpretacji na instruktaż ludobójstwa. Zwłaszcza monarchia habsburska dostarcza dowodów, że nie chodziło tu bynajmniej o niemiecką specyfikę, gdyż cele okupacyjne dla Generalnego Gubernatorstwa Wojskowego w Lublinie, podejmowane tam działania oraz modele postrzegania i interpretacji niewiele różniły się od tych z Generalnego Gubernatorstwa Warszawskiego – a niekiedy w strefie okupacyjnej monarchii Habsburgów były nawet bardziej bezwzględne i antysemickie niż po stronie niemieckiej.

Do marca 2016 roku włącznie projekt był opracowywany w niepełnym wymiarze godzin (50%) w związku z urlopem wychowawczym.

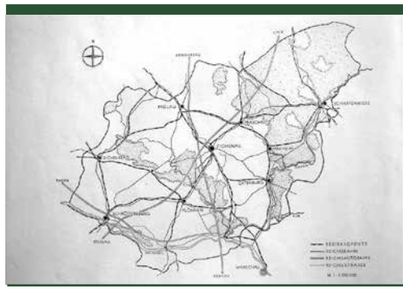

Źródło: Artur Reck, Städtebau im deutschen Osten, w: *Die Baukunst*, 1941, nr 11, s. 222

Projekt cząstkowy 2:

Codzienność w Rejencji Ciechanowskiej

Opracowanie: dr des. Christhardt Henschel

Praca nad projektem zogniskowała się z jednej strony na koncepcyjnych przemyśleniach na temat jego realizacji, z drugiej zaś na kwerendzie naukowej materiału źródłowego w odnośnych archiwach. Sprawozdawcy zależało przede wszystkim na znalezieniu własnego koncepcyjnego i metodycznego podejścia do wyznaczonej tematyki oraz na sformułowaniu zagadnień kluczowych przy prowadzeniu badań. Zwieńczeniem tego procesu była decyzja o tematycznym rozszerzeniu i zmodyfikowaniu projektu, silnie skoncentrowanego na klasycznej historii codzienności. Celem ma być teraz prześledzenie określonych aspektów życia codziennego nie tylko w wąskich ramach czasowych drugiej wojny światowej, tak aby podkreślić procesowość analizowanych zdarzeń i umiejscowić je w szerszym kontekście historycznym. Tylko w ten sposób będzie można odpowiedzieć na pytania o wymianę bądź ciągłość lokalnych elit, o zmianę struktury demograficznej, stabilność i przemiany mentalności, doświadczenie przemocy czy też charakter lokalnego społeczeństwa i sieci społecznych.

Sprawozdawca opiera swoją pracę na przekonaniu, że okupacja niemiecka była wprawdzie bezprecedensowa w swej gruntownej destrukcyjności, jednak nie przekreśliła głównych kierunków rozwoju polskiej historii. Liczne podstawowe stałe historyczne z okresu międzywojennego pozostały zatem w mocy także po 1945 roku i właśnie dlatego wymagają kontekstualizacji. Wszelako trudno jest mówić w tym kontekście o ciągłościach, gdyż takie wydarzenia jak Holokaust nie dają się wpisać w osadzony w polskiej historii ciąg przyczynowo-skutkowy. Mimo to okupacja niemiecka nie uchyliła procesowości historii, długofalowych tendencji rozwojowych ani istniejących kontekstów historycznych. Uwzględnienie tych czynników jest zaś niezbędne do lepszego zrozumienia lat wojny.

Obecnie sprawozdawca pragnie przyjrzeć się pięciu obszarom tematycznym i przebadać je w odniesieniu do mniej więcej trzech i pół dekady (1914–1950). Są to następujące obszary (1) regionalność, (2) państwowość, (3) przynależność i lojalności, (4) przemoc i (5) kultura historyczna. Pod hasłem „regionalność" ma zostać przedstawione zetknięcie się ze sobą wizji geograficzno-historycznych, za pomocą których miejscowe i zewnętrzne podmioty lokalizowały i instrumentalizowały badany obszar. W kompleksie tematycznym „państwowość" chodzi o uwypuklenie postrzegania państwa między biegunami suwerenności a obcego panowania jak i reżimu opartemu na bezprawiu a państwem prawa. Sprzężona z tym jest kwestia przynależności i lojalności mieszkańców analizowanego regionu, ponieważ więź (przez przypisanie własne lub obce) z pewną grupą o charakterze etnicznym, religijnym lub politycznym w znacznym stopniu wpływała na lojalność i strategie działania ludzi. Dodatkowo trwałym elementem codzienności, ale też sprawowania władzy stała się obecność i eskalacja przemocy w rozmaitej postaci. Swego rodzaju klamrą spajającą te wszystkie aspekty cząstkowe jest kultura historyczna, która jako praktyka społeczna i państwowa towarzyszyła opisanym zjawiskom, kontekstualizując wydarzenia dla ludności i służąc jej zrozumieniu.

Po pierwszej intensywnej kwerendzie źródeł okazuje się, że chociaż brakuje zgromadzonych informacji z całego regionu na temat wszystkich aspektów – z ich ujęciem i opracowaniem i tak nie uporałaby się jedna osoba –, to jednak istnieje wystarczająca liczba konkretnych przykładów dotyczących wszystkich podobszarów projektu.

Rozpoczęto planowanie warsztatu, który w maju 2017 roku ma podsumować obecny stan badań na temat okresu okupacji w tzw. Rejencji Ciechanowskiej (Regierungsbezirk Zichenau) i nakreślić perspektywy badawcze.

Berlin, IX Zjazd SED, wejście delegacji NVA (20 maja 1976 r.).
Bundesarchiv, Bild 183-R0520-181 / CC-BY-SA 3.0

Projekt cząstkowy 3:

„Braterstwo broni" w radzieckiej strefie buforowej. Narodowa Armia Ludowa w NRD i Ludowe Wojsko Polskie w PRL jako krajowe filary ustroju i sojusznicy w erze późnego realnego socjalizmu (1968–1990)

Opracowanie: dr Jens Boysen

W roku sprawozdawczym kontynuowano prace nad bieżącym projektem podoktorskim, którego strukturalnym rdzeniem jest połączenie porównania cywilno-wojskowych kultur NRD i PRL z perspektywy historii idei i kultury z synchroniczną analizą współpracy między tymi dwoma państwami, sprzymierzonymi w ramach Układu Warszawskiego. Szczegóły na temat treści i wytyczonych celów zawierają wcześniejsze sprawozdania roczne. Oprócz części korpusu tekstowego powstał szereg artykułów dotyczących przede wszystkim otoczenia projektu głównego bądź – również badanej przez sprawozdawcę – tematyki pierwszej wojny światowej.

Ponadto nadal były zbierane różne materiały źródłowe. Sprawozdawcy udało się zwłaszcza uzyskać wgląd w zasoby Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie-Rembertowie z okresu międzywojennego i – po przymusowej przerwie ze względów administracyjnych – w zasoby z czasów PRL, znajdujące się w archiwum polskiego Ministerstwa Obrony Narodowej w twierdzy Modlin/Nowy Dwór Mazowiecki (Archiwum MON, przemianowane w listopadzie 2016 roku na Archiwum Wojskowe w Nowym Dworze Mazowieckim) z czasów PRL. W odniesieniu do obu okresów kontynuowano poza tym przeglądanie gazet i czasopism z epoki oraz literatury fachowej z zakresu historii i socjologii wojskowości w polskiej Bibliotece Narodowej.

Ważne postępy osiągnięto m.in. w odniesieniu do okresu międzywojennego i ówczesnych dyskursów dotyczących teorii wojskowości; te ostatnie zostaną jeszcze silniej powiązane z realną sytuacją wojskową. W odniesieniu do okresu po roku 1968, na którym ogniskuje się praca, dokładniej naświetlono przede wszystkim stosunki między najwyższymi władzami wojskowymi i cywilnymi. Kontynuowano poszukiwanie partnerów wywiadów z grona byłych członków armii. Na końcową fazę projektu badawczego w roku 2017 sprawozdawcy udało się uzyskać stypendium Fundacji im. Maxa Webera, które pozwoli na utworzenie dla niego finansowanego ze środków zewnętrznych etatu na Uniwersytecie Technicznym w Chemnitz.

Na konferencji „Regions of Memory II: Memory Regions as Discourse and Imagination" z odbywającego się regularnie w Warszawie cyklu „Genealogies of Memory" Europejskiej Sieci Pamięć i Solidarność 17–19 marca sprawozdawca odegrał role prowadzącego i komentatora dwóch dyskusji panelowych poświęconych zbiorowej pamięci o masowych zbrodniach w epoce globalnej oraz medialnej konstrukcji miejsc pamięci. Na spotkanie naukowe stypendystów Fundacji ZEIT w Warszawie 3–4 czerwca opracował koncepcję tematycznego oprowadzania po miejscach w mieście historycznie związanych z Niemcami.

W semestrze letnim 2016 roku, na zaproszenie prof. dr. Wernera Benecke z Katedry Kultury i Historii Europy Środkowej i Wschodniej na Uniwersytecie Europejskim Viadrina, sprawozdawca przeprowadził tam seminarium blokowe o niemieckiej i polskiej polityce osiedleńczej na terenach poznańsko-zachodniopruskich przed rokiem 1918 i po nim. W tych ramach doszło w czerwcu do roboczej wizyty grupy seminaryjnej w Archiwum Państwowym w Poznaniu.

Pod kierunkiem prof. dr. Piotra Madajczyka sprawozdawca wziął udział we wspartym przez Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej projekcie NIH w Warszawie i Uczelni Łazarskiego, poświęconym stanowiskom Niemiec, Polski i Rosji w polityce bezpieczeństwa w XXI wieku (z odwołaniami do historii), który zaowocuje publikacjami w języku polskim i angielskim, a zakończy się w marcu 2017 roku warsztatem w NIH w Warszawie (zob. str. 55).

5. Funkcjonalność historii w późnej nowoczesności

Spuścizna komunizmu:
od góry z lewej: *Do rzeczy* 8/2016, *W sieci* 8/2016, *Uważam Rze Historia* 2/2015, *W sieci historii* 12/2015, *W sieci* 52/2015, *Do rzeczy* 9/2016

Naukowcy w tym zespole badawczym zajmują się różnymi wariantami współczesnego wykorzystania historii. Punktem wyjścia jest obserwacja symptomatycznej paraleli we współczesnym społeczeństwie: z jednej strony nasze życie przyspiesza i ulega fragmentaryzacji, z drugiej zaś wzrosło znaczenie przeszłości, mimo (albo właśnie dlatego) że coraz szybciej staje się nam ona obca. Wielkim powodzeniem cieszą się średniowieczne jarmarki, filmy historyczne i turystyczne „podróże w czasie", czasopisma i powieści historyczne zapełniają regały w księgarniach, i nawet czasy najnowsze coraz częściej znajdują odzwierciedlenie w muzeach – dodajmy: licznie odwiedzanych.

Inaczej niż w wypadku pozostałych zagadnień badawczych Instytutu uwaga skupia się tu zatem przede wszystkim na współczesnych reprezentacjach przeszłości, które wyjaśniane są z perspektywy późnonowoczesnego społeczeństwa w warunkach kapitalizmu konsumpcyjnego.

Intencją projektów realizowanych w tym obszarze badawczym jest zejście z utartych ścieżek badań nad pamięcią i uzupełnienie semantycznych analiz poszczególnych nośników znaczeń o zadawane wprost pytania o ich wykorzystanie i przyswojenie: jak, w jakim celu, przez kogo i dla kogo wykorzystywane są odniesienia historyczne w tym konkretnym przypadku? Jakie zjawiska są nowe, a jakie można przedstawiać w perspektywie historycznej? A także: co to wszystko oznacza dla naszych wyobrażeń o historii?

Projekty badawcze, które można przyporządkować do nowej dyscypliny Public History, zajmują się nie tylko praktykami przyswajania i recepcji historii w przestrzeni publicznej, ale także bezpośrednio pytaniami natury etycznej, dotyczącymi krytycznej autorefleksji i odpowiedzialności w czasach, w których pojęcia prawdy, rzeczywistości i faktów historycznych coraz bardziej tracą na znaczeniu i uznawane są za obiekty, którymi daje się manipulować.

W okresie sprawozdawczym prace badawcze koncentrowały się na opracowaniu obszernego tekstu Magdaleny Saryusz-Wolskiej, Sabine Stach i Katrin Stoll dla portalu *Zeitgeschichte-online* poświęconego bieżącej polityce historycznej w Polsce, przygotowaniu panelu na III doroczną konferencję International Federation for Public History w Bogocie (Kolumbia) oraz wspólnej redakcji tomu zbiorowego *Funkcje historii w późnej nowoczesności. Koncepcje – metody – perspektywy badawcze*.

Prezentacja plakatów propagandowych podczas „Communism & Bunker Tour" firmy „Prague Extravaganza", lato 2015.
Zdjęcie: Sabine Stach

Projekt cząstkowy 1:

Oryginalny blok wschodni? Sposób prezentacji dziedzictwa realnego socjalizmu w turystyce miejskiej w Europie Środkowo-Wschodniej

Opracowanie: dr Sabine Stach

Celem projektu jest zbadanie współczesnej popularyzacji historii w turystyce na przykładzie realnego socjalizmu. Opiera się on na podstawowym założeniu, że turystyczne prezentacje historii można interpretować jako usługi, w których historia jest komodyfikowana i negocjowana między różnymi podmiotami. W okresie sprawozdawczym uwaga skupiła się na kontynuacji zbierania materiałów oraz na sformułowaniu pierwszych wstępnych rezultatów. Aby uczynić zadość złożoności tematu, dokonano ponownego sprecyzowania zagadnień badawczych, ograniczając podstawę empiryczną pracy do oprowadzania po mieście jako elementarnego medium turystyki miejskiej. Za pomocą tak zwanych *themed tours*, poświęconych konkretnym epokom historycznym, można z mikroperspektywy przyjrzeć się mechanizmom narracji historycznej, komunikacji transkulturowej i zaspokajania potrzeb turystycznych oraz zbadać związane z tym formatem charakterystyczne cechy epistemologiczne. Opierając się na tezie, że oprowadzanie stanowi szczególną formę uprzestrzenniania historii, jako kryterium doboru poszczególnych studiów przypadku wyznaczono topografię miejską. Wybrano trzy miasta, które różnią się od siebie zwłaszcza stopniem wpływu komunizmu na ich architekturę – Warszawę, Pragę i Bratysławę.

W 2016 roku sprawozdawczyni, stosując metodę obserwacji uczestniczącej, wzięła udział w 15 wycieczkach po wymienionych miastach, udokumentowała je i częściowo przeanalizowała. Ponadto przeprowadziła dziesięć wywiadów z przewodni(cz)kami miejskimi i organizatorami wycieczek oraz dokonała wyrywkowych analiz na portalu internetowym TripAdvisor. W ramach wykładów w NIH w Warszawie i poza nim udało się przedyskutować koncepcję pracy i pierwsze hipotezy, co przyniosło wymierne korzyści. Powstały pierwsze artykuły na temat projektu.

Oprócz pracy nad projektem cząstkowym sprawozdawczyni ukończyła na początku roku pracę nad manuskryptem *Vermächtnispolitik. Jan Palach und Oskar Brüsewitz als politische Märtyrer*. Ta rozprawa doktorska ukazała się w kwietniu nakładem Wallstein-Verlag w Getyndze. Ponadto sprawozdawczyni opracowała wraz z koleżankami z obszaru badawczego nr 5 dwa projekty publikacji: zebrano, zredagowano i przygotowano do tłumaczenia artykuły do tomu pokonferencyjnego *Funkcje historii w ponowoczesności. Koncepcje – metody – perspektywy*. Poza tym wraz z Magdaleną Saryusz-Wolską i Katrin Stoll sprawozdawczyni opracowała koncepcję numeru tematycznego o obecnej polityce historycznej w Polsce (zob. str. 63). W tym celu pozyskano i zredagowano analizy polskich koleżanek i kolegów, a także opracowano i opublikowano obszerny wstęp. Związek z analizą obecnej polityki historycznej miał również udział w warsztacie eksperckim i dyskusji Fundacji im. Friedricha Eberta w Warszawie. Ponadto sprawozdawczyni uczestniczyła w organizacji konferencji „Representing Jewish History in European and American Popular Culture" (we współpracy z warszawską uczelnią SWPS) i przygotowała jedną z dyskusji panelowych na dorocznej konferencji International Federation of Public History w Bogocie. Oprócz tego powstała koncepcja warsztatu „Stepping Back in Time", poświęconego performatywnemu przyswajaniu wiedzy historycznej w Europie Środkowo-Wschodniej i Południowo-Wschodniej, który odbył się w NIH w Warszawie w lutym 2017 roku.

Miejsce pamięci w Treblince.
Zdjęcie: Katrin Stoll, 10.03.2015

Projekt cząstkowy 2:

Historiografia i publiczne wykorzystywanie historii w późnej nowoczesności. Kolektywne symbole i reprezentacje Holokaustu w Niemczech i Polsce

Opracowanie: dr Katrin Stoll

W kontekście zasadniczej zmiany sposobu publicznego wykorzystywana historii w późnej nowoczesności projekt ten zajmuje się – na przykładzie *Holocaust Studies* – społecznym znaczeniem krytyczno-analitycznej historiografii. W roku sprawozdawczym badania skupiały się na koncepcjach Holokaustu w dyskursie naukowym.

Zagadnienie semantyki normalności w badaniach nad sprawcami zostało przeanalizowane w ramach projektu cząstkowego i w roku sprawozdawczym nastepująco sprecyzowane: jaką funkcję pełni pojęcie „normalnych mężczyzn" w dyskursie naukowym i publicznym? Należy przy tym sprawdzić dwie hipotezy. Pierwsza hipoteza wyjściowa w nawiązaniu do wypowiedzi Christopha Schneidera zakłada, że semantyka normalności ma „zerową wartość symboliczną" (Claude Lévi-Strauss). Pojęcie „normalnych mężczyzn" jest pozbawione znaczenia, choć jednocześnie konotuje pewną kategorię, bez której nie można sobie wyobrazić dyskursu o sprawcach. Druga hipoteza brzmi tak, że topos „normalnych mężczyzn" wytworzono w postępowaniach karnych za udział w nazistowskich zbrodniach, a powielano go w badaniach nad sprawcami, a szczególnie w tych socjopsychologicznych. Żeby zweryfikować te hipotezy, przystąpiono do analizy literatury naukowej, czyli „historii drugiego stopnia", oraz do badania jednego z reprezentatywnych postępowań karnych za udział w zbrodniach nazistowskich, a mianowicie postępowania przeciwko byłemu komisarzowi warszawskiego getta dr. Heinzowi Auerswaldowi. Sprawozdawczyni zapoznała się z aktami tego postępowania, przechowywanymi w Archiwum Krajowym w Münster. Rozpoczęto ewaluację materiału.

Pierwsze rezultaty dotyczące historiografii polskiej opublikowano w artykule w „Yad Vashem Studies".

W maju sprawozdawczyni oraz Judith Lyon-Caen zorganizowały według własnej koncepcji dyskusję panelową pod tytułem „Rytuały niewiedzy. Reprezentacje Zagłady a odmowa konfrontacji z rzeczywistością w Polsce". Przemysław Czapliński, Jan Tomasz Gross, Elżbieta Janicka i Małgorzata Sikorska-Miszczuk dyskutowali o tym, gdzie i dlaczego w polskim społeczeństwie zanika wiedza o Holokauście. Jeden z wniosków był taki, że istnieją określone mechanizmy i strategie neutralizacji – z jednej strony w postaci „filtru egzystencjalnego" (Czapliński), który osłabia wiedzę o Holokauście, z drugiej zaś w postaci mającego silniejsze oddziaływanie nacjonalistycznego kontrdyskursu (kult polskich „sprawiedliwych", kult „żołnierzy wyklętych"), który nakłada się na dyskurs uświadamiający lub go przesłania (Janicka).

Razem z Magdaleną Saryusz-Wolską i Sabine Stach sprawozdawczyni opracowała dla portalu *Zeitgeschichte-online* numer tematyczny o polityce historycznej w Polsce: „Verordnete Geschichte? Zur Dominanz nationalistischer Narrative in Polen" [Zarządzona historia? O dominacji nacjonalistycznych narracji w Polsce] (zob. str. 63). Razem z koleżankami sprawozdawczyni napisała obszerny wstęp i zredagowała inne teksty. Kolejne prace redakcyjne wykonała w związku z przygotowaniem następujących tomów zbiorowych: *Historia w kulturze ponowoczesnej*, którego koncepcja powstała po konferencji „Funkcjonalność historii w późnej nowoczesności. Koncepcje – metody – perspektywy badawcze" w obszarze badawczym nr 5 (redakcja) oraz tomu *8. Mai 1945. Internationale und interdisziplinäre Perspektiven* (sprawdzenie tekstu po składzie).

Ponadto sprawozdawczyni razem z Grzegorzem Rossolińskim-Liebe zorganizowała w NIH międzynarodową konferencję „Konceptualizacje Holokaustu w Niemczech, na Litwie, w Polsce i na Ukrainie od lat 90. Badania historyczne i debata publiczna" (5–7 grudnia).

od lewej: **Else Hackenberg (aktorka), Gerd Westphal (reżyser słuchowiska *Am grünen Strand der Spree*) i Hans Scholz (autor)**
© SWR/Hans Westphal

Projekt cząstkowy 3:

Recepcja filmów historycznych w Polsce i w Niemczech

Opracowanie: dr hab. Magdalena Saryusz-Wolska

W 2016 roku zakończyła się faza konceptualizacji projektu. Projekt ogniskuje się na roli telewizyjnych filmów fabularnych w ugruntowywaniu się hegemonicznych dyskursów historycznych. Mimo rozwoju Internetu i mediów społecznościowych filmy telewizyjne są nadal ważnym środkiem medialnego przedstawiania historii. Początki telewizualnego podejścia do historii są jednak tak w Niemczech, jak i w Polsce zbadane jedynie w znikomym stopniu.

Przedmiotem obecnej kwerendy są przede wszystkim popularne seriale telewizyjne z PRL i RFN. Analiza koncentruje się na takich filmach jak *Kolumbowie* (PL 1970, reż. J. Morgenstern) i *Am Grünen Strand der Spree* (Na zielonym brzegu Szprewy, RFN 1960, reż. F. Umgelter). Trwają prace nad doborem odpowiedniego przykładu z NRD. W ramach projektu zadawane są pytania nie tyle o wizualizację wydarzeń historycznych, co o reakcje odbiorców. Na ile filmy te wpłynęły na zakorzenienie się popularnych dyskursów historycznych? Na przykład bohaterom Morgensterna, przedstawionym jako waleczni patrioci w Powstaniu Warszawskim, przypisywano swego czasu funkcję wzorca dla młodych widzów. Bohater pierwszego odcinka *Am grünen Strand der Spree* zostaje natomiast świadkiem masowych mordów na wschodnioeuropejskich Żydach. Ta scena stała się przedmiotem zaciętych publicznych sporów. Oba seriale osiągnęły niezwykle wysoką oglądalność. Były ponadto ekranizacjami cieszących się powodzeniem powieści, a swego czasu zostały też zainscenizowane jako słuchowiska. Chodziło tu więc o „wydarzenia plurimedialne" (Astrid Erll/Stephanie Wodianka), które spotkały się z ogromnym oddźwiękiem. Odmienne reakcje odbiorców na pozornie identyczne akcje wskazują na ważne „przesunięcia dyskursu" (Norman Ächtler), do których doszło w latach 50. i 60. XX wieku w RFN i w Polsce.

Studium opiera się na recenzjach, które ukazywały się w prasie zarówno ponadregionalnej, jak i lokalnej, a także – jeśli takowe są dostępne – na rezultatach ankiet i wywiadów, egodokumentach i listach od widzów. Dzieje pamięci kulturowej są badane na podstawie konkretnych wypowiedzi publicznych i – o ile pozwalają na to źródła – prywatnych. Z perspektywy odbiorców „plurimedialność" kultur pamięci ma znaczenie o tyle, że widzowie nie tylko oglądają filmy, lecz czytają też gazety i czasopisma, słuchają radia, przechodzą obok plakatów itd. Społecznie istotne dyskursy rozwijają się zatem na styku poszczególnych mediów.

W okresie sprawozdawczym kwerenda koncentrowała się przede wszystkim na powieści, słuchowisku i serialu telewizyjnym *Am grünen Strand der Spree*. Projekt był przedmiotem intensywnych dyskusji w ramach trzech konferencji i dwóch warsztatów. Przejrzano i przeanalizowano akta, nagrania filmowe i dźwiękowe w Archiwum Krajowym w Berlinie, w Archiwum Historycznym SWR oraz w archiwum Akademii Sztuki w Berlinie. Ponadto zakończono kwerendę recenzji prasowych. Analiza *Kolumbów* nie została jeszcze przeprowadzona.

6. Publikacje związane z projektami, udział w konferencjach

Prace badawcze poza zakresem projektów cząstkowych

1. Regionalność i powstawanie regionów

PUBLIKACJE ZWIĄZANE Z PROJEKTAMI

Maciej Górny
„Die Polen verehren ihre Frauen". Weiblichkeit als Nationalcharakter in der polnischen und deutschen Ethnopsychologie 1914/1918, w: Matthias Barelkowski / Claudia Kraft / Isabel Röskau-Rydel (red.): Zwischen Geschlecht und Nation. Interdependenzen und Interaktionen in der multiethnischen Gesellschaft Polens im 19. und 20. Jahrhundert, Osnabrück 2016, s. 101–113.

Der Feind im Osten. Gewalt, Propaganda und Kultur an der Ost- und Südostfront im Ersten Weltkrieg, w: Jörg Echternkamp / Hans-Hubertus Mack (red.): Geschichte ohne Grenzen? Europäische Dimension der Militärgeschichte vom 19. Jahrhundert bis heute, München 2016, s. 203–213.

Transfer, der keine Übersetzung braucht. Deutsche und polnische Wissenschaften vom Menschen im frühen 20. Jahrhundert, w: Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung 65, 2016, nr 4, s. 585–606.

Sabine Jagodzinski
Badania nad epoką wczesnonowożytną, NIH w Warszawie 2016.

Aleksandra Kmak-Pamirska
Kuchnia codzienna oraz świąteczna na dworach szlacheckich na Podlasiu w XIX wieku, w: Przemysław Jędrzejewski et al. (red.): Wiktuały, kuchnia, kultura jedzenia w perspektywie historycznej, Kraków 2016, s. 177–187.

Wizerunek podlaskiej wsi w XIX wieku – rekonstrukcja obrazu w oparciu o relacje pamiętnikarskie wybranych rodzin szlacheckich, w: Hubert Czachowski / Violetta Wróblewska (red.): Kultura wsi w egodokumentach, Toruń 2016, s. 63–78.

Miloš Řezník
Die Kaschuben. Identitäten zwischen Region und Nation, w: Dieter Bingen et al. (red.): Die Deutschen und die Polen. Geschichte einer Nachbarschaft, Darmstadt 2016, s. 165–168.

The Institutionalization of the Historical Science betwixt Identity Politics and the New Organization of Academic Studies. Wácslaw Wladiwoj Tomek and the Introduction of History Seminars in Austria, w: Báling Varga (red.): Nationalism and Discourses of Objectivity. The Humanities in Central Europe in the Long Nineteenth Century (= Hungarian Historical Review 5, 2016, nr 2), Budapeszt 2016, s. 250–276.

Usadzanié koncepcje regionalizacje w kaszëbsczi rësznoce kol. 1960 r. Bądkowsczi, Bolduan i karno *Kaszëbë* [Die Konzepte der Regionalität in der kaschubischen Bewegung um 1960. Bądkowski, Bolduan und die Zeitschrift *Kaszëbë*], w: Cezary Obracht-Prondzyński / Tomasz Rembalski / Krzysztof Lewalski (red.): Kaszubi – Pomorze – Gdańsk. W kręgu pytań o kulturę, historię i tożsamość. Księga Jubileuszowa Profesora Józefa Borzyszkowskiego z okazji 70. Rocznicy Urodzin [Kaschuben – Pommern – Danzig. Fragen der Kultur, Geschichte und Identität. Festschrift für Professor Józef Borzyszkowski zu seinem 70. Geburtstag], Gdańsk 2016, s. 382–403.

Pamięć i tożsamości (po)nowoczesne w kontekście regionalnym. Próba perspektywy środkowo-europejskiej [Erinnerung und (spät)moderne Identitäten im regionalen Kontext. Versuch einer mitteleuropäischen Perspektive], w: Cezary Obracht-Prondzyński (red.): Kulturowe konteksty pamięci Pomorzan. XIII Konferencja Kaszubsko-Pomorska [Kulturelle Kontexte der Erinnerung der Pomeraner. 13. Kaschubisch-Pommersche Konferenz], Słupsk, Gdańsk 2016, s. 18–30.

UDZIAŁ W KONFERENCJACH I WYGŁOSZONE REFERATY

Maria Cieśla
Referat „'Im Schatten des Adels'. Die litauischen 'Hofjuden' und ihre Netzwerke", konferencja „Adelskulturen im Baltikum. Identitäten – Konzepte – Praktiken", Centrum Europy Wschodniej w Gießen / Instytut Herdera do Badań Historycznych nad Europą Środkowo-Wschodnią / Instytut Historii i Archeologii Regionu Morza Bałtyckiego Uniwersytetu Kłajpedzkiego / Interdyscyplinarny Instytut Historii Kultury Nowożytnej Uniwersytetu w Osnabrücku, Kłajpeda, 7 września.

Referat „Cerkiew, Zbór, Synagoga, Kościół – über den sakralen Raum der Stadt Słuck im 17. und 18. Jahrhundert", konferencja „Zwischen Sacrum und Profanum. Sakrale Topografie der Stadt in Mitteleuropa", Polska Misja Historyczna / Archiwum Miejskie w Würzburgu / Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu / Uniwersytet Juliusza Maksymiliana w Würzburgu, Würzburg, 20 września.

Referat „Kupcy arendarze i rzemieślnicy czy o aktywności gospodarczej Żydów w Wilnie w XVII i XVIII w.", konferencja „Vilnius ir vilniečiai: naujausių tyrimų rezultatai ir perspektyvos", Litewski Instytut Historyczny, Wilno, 27 października.

Maciej Górny
Referat „Die Entwicklung der Rasseideologie im Deutschen Kaiserreich und ihre Wahrnehmung in Mittel- und Osteuropa", Colloquium Vilnense „Rezeption deutschsprachiger Texte, Ideen und Praktiken in Ostmitteleuropa", NIH w Warszawie / Centrum Studiów Niemcoznawczych Europejskiego Uniwersytetu Humanistycznego w Wilnie / Wydział Historyczny i Filozoficzny Uniwersytetu Wileńskiego, Wilno, 9 marca.

Referat „A Racial Triangle: Physical Anthropology and Race Theories between Germans, Jews, and Poles", Eleventh European Social Science History Conference (ESSHC), Walencja, 1 kwietnia.

Dyskusja panelowa „Backlash gegen eine pluralistische Zeitgeschichte? Die gegenwärtige Renationalisierung von Geschichte", Österreichischer Zeitgeschichtetag 2016 „Konstruktive Unruhe", Graz, 10 czerwca.

Komentarz do sekcji „Security, Sovereignty and Statehood in East Central Europe between the Wars", 12th Association for the Study of Nationalities Conference „Europe, Nations, and Insecurity: Challenges to Identities", Kowno, 30 czerwca.

Referat „Der Krieg nach dem Kriege – Politische Visionen und Gewalt im Osteuropäischen Bürgerkrieg" (wspólnie z Włodzimierzem Borodziejem), Zjazd Historyków Niemieckich 2016, Hamburg, 21 września.

Referat „'First write, then shoot.' East Central European Intellectuals and the Great War" (keynote), konferencja „Intellectuals and the First World War. A Central European Perspective", Uniwersytet Jagielloński, Kraków, 21 października.

Karsten Holste

Referat „Stadtpolitiken zu Zeiten der sächsisch-polnischen Union. Das Beispiel der großpolnischen Städte Fraustadt und Lissa", warsztaty „Deutsche in Polen und deutsch-polnische Beziehungsgeschichte. Neue historische und kulturwissenschaftliche Forschungsansätze", Komisja ds. Historii Niemców w Polsce, Essen, 7–8 października.

Prowadzenie panelu „Regionalność wynegocjowana", konferencja „Regionalność jako kategoria historyczna. Procesy, dyskursy, tożsamości w Europie Środkowej od XVI do XIX wieku", NIH w Warszawie, 7–9 listopada.

Referat „Tuch, Tumult und Tyrannei. Eine Mikrogeschichte von Fraustadt (Wschowa) in transnationaler Perspektive 1660–1760", kolokwium, Centrum Studiów Polonoznawczych im. Aleksandra Brücknera / Katedra Historii Europy Wschodniej Uniwersytetu Marcina Lutra w Halle-Wittenberdze, Halle, 7 grudnia.

Sabine Jagodzinski

Organizacja panelu „Baltische Regionalitäten" i referat „Repräsentation und Identität. Der frühneuzeitliche Adel des Königlichen Preußen", konferencja „Adelskulturen im Baltikum. Identitäten – Konzepte – Praktiken", Centrum Europy Wschodniej w Gießen / Interdyscyplinarny Instytut Historii Kultury Nowożytnej Uniwersytetu w Osnabrücku / Instytut Historii i Archeologii Regionu Morza Bałtyckiego Uniwersytetu Kłajpedzkiego / Instytut Herdera do Badań Historycznych nad Europą Środkowo-Wschodnią, Kłajpeda, 7–10 września.

Referat „Neues Amt – neues Schloss? Architektur und Ausstattung frühneuzeitlicher Adelssitze im Preußen Königlichen Anteils", konferencja „Raum – Künste. Intermediale Kontexte historischer Architektur und ihrer Ausstattung" (24. Konferencja Grupy Roboczej Polskich i Niemieckich Historyków Sztuki i Konserwatorów), Greifswald, 12–15 października.

Koncepcja, organizacja i realizacja konferencji „Regionalność jako kategoria historyczna. Procesy, dyskursy, tożsamości w Europie Środkowej od XVI do XIX wieku" (wspólnie z Aleksandrą Kmak-Pamirską), NIH w Warszawie, 7–9 listopada.

Referat „Regionen und Regionalität in den Repräsentationskulturen des frühneuzeitlichen Adels im Königlichen Preußen", konferencja „Regionalność jako kategoria historyczna. Procesy, dyskursy, tożsamości […]", NIH w Warszawie, 7–9 listopada.

Prowadzenie panelu „Dyskurs regionalności", konferencja „Regionalność jako kategoria historyczna. Procesy, dyskursy, tożsamości […]", NIH w Warszawie, 7–9 listopada.

Wykład gościnny „Krieg, Kunst und Karriere – Repräsentationskulturen des Adels im Königlichen Preußen", Centrum Badawcze Historii i Kultury Krajów Europy Środkowo-Wschodniej (GWZO) przy Uniwersytecie w Lipsku, grupa badawcza „Bellum, commercia et artes: Seehandel, Städtebau und künstlerische Repräsentation in Nordosteuropa im Zeitalter der Nordischen Kriege (1554–1721)", Lipsk, 22 listopada.

Aleksandra Kmak-Pamirska

Referat „Motyw historyczny a wizerunek regionu Podlasia w dyskursie literackim", konferencja „Regionalizm literacki wobec historii i pamięci", Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn, 14 kwietnia.

Referat „Litauen und seine Adelskultur in den literarischen und künstlerischen Werken des 19. Jahrhunderts in Polen", konferencja „Adelskulturen im Baltikum. Identitäten – Konzepte – Praktiken", Uniwersytet Kłajpedzki / Uniwersytet w Gießen / Uniwersytet w Osnabrücku / Instytut Herdera w Marburgu, Kłajpeda, 7 września.

Koncepcja i organizacja konferencji „Regionalność jako kategoria historyczna. Procesy, dyskursy, tożsamości w Europie Środkowej od XVI do XIX wieku", NIH w Warszawie, 7–9 listopada.

Referat „Zasymilowana regionalność? Wizerunek regionu peryferyjnego w dyskursie centralnym", konferencja „Regionalność jako kategoria historyczna. Procesy, dyskursy, tożsamości […]", NIH w Warszawie, 9 listopada.

Prowadzenie panelu „Kształtowanie tożsamości regionalnych", konferencja „Regionalność jako kategoria historyczna. Procesy, dyskursy, tożsamości […]", NIH w Warszawie, 9 listopada.

Referat „Core – Periphery: a Case Study Involving Podlachia and Lower Lusatia (19th and Early 20th Century)", 2016 ASEEES Annual Convention, Waszyngton D.C., 17–20 listopada.

Prowadzenie panelu „Picture from the Family Album. Private Photos as a Source of Central European History 1944–1960", 2016 ASEEES Annual Convention, Waszyngton D.C.,17–20 listopada.

Referat „'Łužyca – nejlubša'. Fryco Rocha o ziemi ojczystej", konferencja „Tożsamość – Czas – Pamięć", Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, 24 listopada.

Miloš Řezník

Dyskusja panelowa „Die Rolle Pommerellens/Pommerns in der internationalen Geschichtswissenschaft", wspólnie z Józefem Borzyszkowskim i Stanisławem Wierzchosławskim, Regionalne Targi Książki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, 9 maja.

Referat publiczny „Polen, Europa und die polnische Geschichtspolitik", cykl wykładów „Rok Europy" Instytutu Studiów Europejskich Uniwersytetu Technicznego w Chemnitz, 1 czerwca.

Referat „Regionalität als historische Variable" i prowadzenie sekcji, konferencja „Mehr als nur Blau-Gelb: Region und Nation in der Geschichte der Ukraine", Związek Historyczek i Historyków Badających Europę Wschodnią (VOH) / Niemiecko-Ukraińska Komisja Historyków / Fundacja im. Maxa Webera – NIH w Warszawie, Berlin, 17 czerwca.

Referat „Between Regionality, Bilateralism and Transnationality: Musealization and Public Use of History in Central European Borderlands after 1989", 3. doroczna konferencja: International Federation for Public History, Universidad de los Andes / IFPH, Bogotá, 7 lipca.

Referat „Region und Regionalität als historische Kategorie", międzynarodowa konferencja „Adelskulturen im Baltikum. Identitäten – Konzepte – Praktiken", Uniwersytet Kłajpedzki / Uniwersytet w Gießen / Uniwersytet w Osnabrücku / Instytut Herdera w Marburgu, Kłajpeda, 7 września.

Wykład „Regionalgeschichte schreiben im 21. Jahrhundert", międzynarodowa konferencja „Bozener Gespräche zur Regionalgeschichte", Centrum Historii Regionalnej Bozen / Wolny Uniwersytet Bozen/Bolzano, 15 września.

Referat „Grenzkonzepte, Grenzforschung und Geschichtswissenschaft im internationalen Kontext", 30. Międzynarodowe Comenius-Kolloquium „Fines – Limes – Termini. Grenze zwischen philosophischer Kategorie, sozialer Interaktion und kartographischer Darstellung", Muzeum Jana Amosa Komeńskiego w Węgierskim Grodzie / Akademia Nauk Republiki Czeskiej, Uherský Brod/Węgierski Gród, 12 października.

Organizacja, wykład wprowadzający, prowadzenie konferencji „Regionalność jako kategoria historyczna. Procesy, dyskursy, tożsamości w Europie Środkowej od XVI do XIX wieku", NIH w Warszawie, 7–9 listopada.

Wykład wieczorny „Habsburgermonarchie – ein Imperium seiner Völker?" oraz prowadzenie i udział w dyskusji panelowej zamykającej 2. doroczną konferencję Fundacji im. Maxa Webera „Austro-Węgry a wyzwania imperialne w XIX i na początku XX wieku", Fundacja im. Maxa Webera / NIH w Warszawie / Instytut im. Ludwiga Boltzmanna ds. Badań nad Skutkami Wojny w Grazu, Warszawa, 28–30 listopada.

Referat „Kaschubische Begung zwischen Ethnizität und Regionalität" w ramach „Cyklu wykładów im. Tadeusza Mazowieckiego", Uniwersytet Wiedeński / Stacja Naukowa PAN w Wiedniu, Wiedeń, 12 grudnia.

DOROBEK NAUKOWY POZA ZAKRESEM PROJEKTÓW CZĄSTKOWYCH

Maria Cieśla

The Other Townsfolk: The Legal Status and Social Position of the Jews in Cities of the Grand Duchy of Lithuania in the 17th and 18th Centuries, w: Yvonne Kleinmann / Stephan Stach / Tracy L. Wilson (red.): Religion in the Mirror of Law. Eastern European Perspectives from the Early Modern Period to 1939, Frankfurt nad Menem 2016, s. 307–328.

Żydzi a Rzeczpospolita, w: Wojciech Kriegseisen (red.): My i oni. Społeczeństwo nowożytnej Rzeczypospolitej wobec państwa, Warszawa 2016, s. 259–285.

Maciej Górny

Freud, Sigmund, w: 1914-1918-online. International Encyclopedia of the First World War, ed. by Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer Keene, Alan Kramer and Bill Nasson, issued by Freie Universität Berlin, Berlin 2016-08-29. DOI: http://dx.doi.org/10.15463/ie1418.10951.

Post-War Societies (East Central Europe), w: 1914-1918-online. International Encyclopedia of the First World War, Berlin 2016-12-12. DOI: http://dx.doi.org/10.15463/ie1418.

Unsere Feinde jenseits und diesseits der Grenze. Die Ethnisierung der Imperien 1914–1918, w: Justus H. Ulbricht (red.): Das Ende des Alten Europa. Der Erste Weltkrieg in Geschichte und Erinnerung mitteleuropäischer Regionen Dresden 2016, s. 55–64.

Referat „Wie viel Nation verträgt der Marxismus? Historiographien in Ostmitteleuropa nach 1945", Kolokwium historii Europy (Środkowo-)Wschodniej, Uniwersytet w Bremie, 9 maja.

Referat „Polenberg – Meanings and Memory of the Kostiuchnowka Battle", konferencja „Les batailles de 1916", Mission du centenaire de la Première Guerre mondiale, Uniwersytet Paryski-Sorbona, 22 czerwca.

Referat „Flucht- und Aussiedlungserfahrung in Ostmitteleuropa", konferencja „Ungewisse Wege. Flucht, Vertreibung, Genozid zur Zeit des Ersten Weltkriegs", Instytut Krajoznawstwa Dolnej Austrii, Amstetten, 5 lipca.

Referat „Zwischen Tauwetter, Volksaufständen und Sputnikeuphorie: 1957", konferencja „100 Jahre Oktoberrevolution. Eine multiperspektivische Annäherung", Centrum Badań nad Historią Współczesną w Poczdamie / NIH w Moskwie, Poczdam, 3–4 grudnia.

Karsten Holste

(Über-)Setzungen von Institutionen politischer Freiheit. Entstehung und Rezeption von Rousseaus *Considérations sur le gouvernement de Pologne*, w: Konstanze Baron / Harald Blum (red.): Jean-Jacques Rousseau. Im Bann der Institutionen (= Deutsche Zeitschrift für Philosophie, Sonderband 38), Berlin, Boston 2016, s. 183–199.

Die bewaffnete Heldin 1813 – 1913 – 2013. Wahrnehmungen, Deutungen und Gedächtnis, w: Marina Dmitrieva / Lars Karl (red.): Das Jahr 1813, Ostmitteleuropa und Leipzig. Die Völkerschlacht als (trans)nationaler Erinnerungsort (= Visuelle Geschichtskultur 15), Kolonia et al. 2016, s. 47–67 (wspólnie z Dietlind Hüchtker).

Ständisches Politikverständnis und bürokratische Herrschaft. Niederlausitzer und großpolnische Adlige in der preußischen Monarchie nach 1815, w: Lars-Arne Dannenberg / Kai Wenzel (red.): Zwischen mächtigen Fürsten. Der Adel der Oberlausitz in vergleichender Perspektive (16. bis 19. Jahrhundert) (= Neues Lausitzisches Magazin, wydanie specjalne, nr 15), Görlitz 2016, s. 220–236.

Sabine Jagodzinski

[Rec.] Aleksandra Koutny-Jones: Visual Cultures of Death in Central Europe. Contemplation and Commemoration in Early Modern Poland-Lithuania (= The Northern World 73), Leiden 2015, w: Pol-Int, 24.10.2016, https://www.pol-int.org/de/publikationen/visual-cultures-death-central-europe-contemplation-and#r5200.

Aleksandra Kmak-Pamirska

Udział w dyskusji panelowej „Jak uczyć historii Polaków i Niemców", Polska Fundacja im. Roberta Schumana, Warszawa, 21 kwietnia.

Udział w dyskusji eksperckiej w ramach międzynarodowego projektu Fundacji im. Friedricha Eberta „Pomiędzy jubileuszami. Polityka pamięci w polsko-niemieckiej codzienności", Warszawa, 22–23 kwietnia, 14–15 października.

Referat „Biskup Carl Maria Splett w polskiej i niemieckiej pamięci historycznej przed i po 1989 r.", konferencja „Zbudować wspólną przeszłość: Włochy i Polska wobec polityki pamięci Unii Europejskiej. Pamięć totalitaryzmów", Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, 26–27 października.

Wykład gościnny „Zmienność pamięci w czasie. Przemiany obrazu biskupa Carla Maria Spletta w polskiej i niemieckiej pamięci historycznej na przestrzeni lat", Instytut Stosunków Międzynarodowych i Politologii Państwowej Wyższej Szkoły Wschodnioeuropejskiej (PWSW) w Przemyślu, 6 grudnia.

Miloš Řezník

Neuorientierung einer Elite. Aristokratie, Ständewesen und Loyalität in Galizien (1772–1795) (= Studien zum mitteleuropäischen Adel 7), Frankfurt nad Menem 2016.

Das Augusteische Zeitalter – Kontinuität und Wandel seiner Interpretation. Eine Reminiszenz an Jacek Staszewski (1933–2013), w: Frank-Lothar Kroll / Hendrik Thoß (red.): Zwei Staaten, eine Krone. Die polnisch-sächsische Union 1697–1763, Berlin 2016, s. 262–288.

Referat publiczny „Mythos Galizien in der tschechischen Literatur und Kultur", Uniwersytet Jagielloński w Krakowie / Polskie Towarzystwo Historyczne w Krakowie, Kraków, 20 stycznia.

Prezentacja projektu „Deutsche, Tschechen und Slowaken im 20. Jahrhundert. Materialien für Geschichtsunterricht" Niemiecko-Czeskiej i Niemiecko-Słowackiej Komisji Historyków, 20. Zjazd Bohemistów, Collegium Carolinum w Monachium, 4 marca.

Udział w dyskusji panelowej „Erinnerung und Trauma", Stowarzyszenie Studentów Historii / Uniwersytet Praski, Praga, 7 kwietnia.

Prowadzenie sekcji i referat „Der österreichisch-preußische Krieg in der sächsischen Geschichtskultur", konferencja „Österreichisch-Preußischer Krieg von 1866 in der Perspektive der Militär-, Politik-, Sozial-, Wirtschafts- und Kulturgeschichte", Muzeum Czech Wschodnich w Hradcu Králové / Uniwersytet w Hradec Králové, Hradec Králové, 29 czerwca.

Koncepcja i prowadzenie grupy roboczej „Nationalization of the Society as Normative Unification Process", 5. Szkoła Letnia Copernicus Graduate School (CGS) „Inclusion and Exclusion as Constitutive Elements of Society Formation Processes", Toruń, 12–14 lipca.

Organizacja i współprowadzenie warsztatów doktoranckich Niemiecko-Czeskiej i Niemiecko-Słowackiej Komisji Historyków, Ołomuniec, 14–15 października.

Referat „Echa rabacji w środowisku opozycyjnych stanów na sejmie czeskim", konferencja „Rok 1846 w Krakowie i Galicji – odniesienia, interpretacje, pamięć", Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, 16 listopada.

2. Religia, polityka i gospodarka w Polsce średniowiecznej i wczesnonowożytnej

PUBLIKACJE ZWIĄZANE Z PROJEKTAMI

Dariusz Adamczyk

The Political Economy of the Arab Silver Redistribution Networks in Viking Age Eastern and Central Europe: Polycentric Connections or Entangled Hierarchies?, w: Review. A Journal of the Fernand Braudel Center 36, 2016, nr 3/4, s. 265–287.

Almut Bues

(red.) Royal Marriages of Princes and Princesses in Poland and Lithuania, c. 1500–1800, Warszawa 2016 (wspólnie ze Zbigniewem Krysiewiczem).

Art Collections as Dynastic Tool. The Jagiellonian Princesses Katarzyna, Queen of Sweden, and Zofia, Duchess of Braunschweig-Wolfenbüttel, w: Helen Watanabe-O'Kelly / Adam Morton (red.): Queens Consort, Cultural Transfer and European Politics, c. 1500–1800, Abingdon 2016, s. 15–36.

Kalendarz dynastyczny [2017 rok] (wspólnie ze Zbigniewem Krysiewiczem).

UDZIAŁ W KONFERENCJACH I WYGŁOSZONE REFERATY

Dariusz Adamczyk

Referat „Commercial Entanglements and Political Transformations: Was Long-Distance Trade the Prime Mover of the Piast State during the Late Viking Age?", konferencja„Unity and Diversity in Medieval (Central) Europe", Uniwersytet Palackiego w Ołomuńcu / Uniwersytet Ostrawski, Ołomuniec, 31 marca.

Referat „Czy podbój Pomorza przez Bolesława Krzywoustego był reakcją na załamanie w dopływie srebra z Saksonii? Kruszec w relacjach władzy przełomu XI i XII w. ", konferencja „Piastowie a Pomorze Zachodnie. Związki polityczne i kościelne", Uniwersytet Szczeciński, Pobierewo, 21 października.

Referat „Das Kalifat und seine Peripherien: Interaktionen und Ungleichheiten zwischen Regionen im frühen Mittelalter" w ramach cyklu wykładów „Ungleichheiten in der Weltgeschichte", Uniwersytet w Hanowerze, 21 listopada.

Almut Bues

Paper „Inventories and the Movement of Objects", Wolfenbüttel, 10 czerwca.

DOROBEK NAUKOWY POZA ZAKRESEM PROJEKTÓW CZĄSTKOWYCH

Dariusz Adamczyk

[Rec.] Zenonas Norkus: On Baltic Slovenia and Adriatic Lithuania. A Qualitative Comparative Analysis of Patterns in Post-Communist Transformation, Wilno 2012, w: Zeitschrift für Weltgeschichte 17, 2016, nr 1, s. 193–195.

Almut Bues

Referat „Historiographie der Historiographie: Ein Herberstein-Seminar im Sommersemester 1975", konferencja „Sigismund Herberstein: Zwischen Privat und Staat", Wiedeń, 20 września.

Referat „Stosunki księcia Albrechta z litewską elitą władzy", konferencja „Pogranicza Wielkiego Księstwa Litewskiego", Warszawa, 27 września.

Przewodnictwo w sesji konferencji „Ciało, strój, biżuteria w kontekście przemian kulturowych, społecznych i politycznych pierwszej połowy XX wieku", Lublin, 10–11 października.

Referat „Herzog Albrecht von Preußen und das polnische Königshaus", konferencja „Die Reformation. Fürsten – Höfe – Räume", Lipsk, 31 października.

3. Tożsamość narodowa i powiązania ponadnarodowe

PUBLIKACJE ZWIĄZANE Z PROJEKTAMI

Felix Ackermann

The Spirit of Lukiškės. A prison as central space for the making of modern Vilnius, w: The Journal of Belarusian Studies, 7, 2015 [2016], nr 3, s. 42–69.

Iwona Dadej

„The Napoleonic civil code is to blame for my decision to study law". Female Polish law students and lawyers in the first half of the twentieth century, w: Sara Kimble / Marion Röwekamp (red.): New Perspectives on European Women's Legal History, Londyn 2016, s. 217–246.

Ruth Leiserowitz

[Rec.] Sandra Studer, Erinnerungen an das jüdische Vilne. Literarische Bilder von Chaim Grade und Abraham Karpinovitsh, Kolonia et al. 2014, w: Jahrbücher für Geschichte Osteuropas 64, 2016, nr 4, s. 672–674, równocześnie http://www.recensio.net/rezensionen/zeitschriften/jahrbucher-fur-geschichte-osteuropas/jgo-64-2016/4/ReviewMonograph488895159.

UDZIAŁ W KONFERENCJACH I WYGŁOSZONE REFERATY

Felix Ackermann

Organizacja i realizacja Colloquium Vilnense „Die Rezeption deutschsprachiger Texte, Ideen und Praktiken in Ostmittel- und Nordosteuropa", Uniwersytet Wileński, 9 marca.

Organizacja i realizacja warsztatów „Reframing Forced Labour. A Belarusian perspective on the Russian Empire, the Soviet Union and Nazi Germany", Mińsk, 22 kwietnia.

Referat „Punishment and Labour. The global reform movement and its impact on Russian prisons", warsztaty „Reframing Forced Labour […]", Mińsk, 22 kwietnia.

Referat „Historical Infrastructures", warsztaty „Infrastructure, Sovereignty and Urbanity in the Baltic Region", Laboratory of Critical Urbanism, Wilno, 4 maja.

Referat „How to include the Polish-Lithuanian Commonwealth into a global history of penal regimes?", konferencja „The World of Prisons. History of Confinement in a Global Perspective, Late Eighteenth to Early Twentieth Century", Berno, 8 września.

Referat „Panoptikum Gefängnis. Eine Geschichte des Strafvollzugs im geteilten Polen-Litauen", Katedra Historii Europy Wschodniej, Uniwersytet w Gießen, 15 listopada.

Iwona Dadej

Udział w debacie na zakończenie konferencji „Frauenfrage und Architektur. Räume für Geschlechterutopien vom 19. Jahrhundert bis zur Gegenwart", Instytut im. Leibniza Historii i Kultury Europy Wschodniej (GWZO) w Lipsku, 9 kwietnia.

Koncepcja i prowadzenie 13. Debaty Lelewelowskiej „Gender – jeszcze nisza czy już mainstream? Badania historyczne nad kobietami i płcią w Polsce i w Niemczech od lat 70. do dziś" z Kirsten Heinsohn i Dobrochną Kałwą, NIH w Warszawie, 9 czerwca.

Referat „Kobiety z wyższym wykształceniem w walce o uznanie i widoczność w strukturach naukowych w pierwszej połowie XX wieku", konferencja „Women in Science – the Tradition of Maria Skłodowska-Curie", Politechnika Łódzka, 30 września.

Ruth Leiserowitz

Koncepcja i realizacja warsztatów „Zmienione uwarunkowania i stosunki. Zdjęcia rodzinne jako źródło historii wschodnioeuropejskiej 1944–1960 (część IV)", NIH w Warszawie, 25 lutego.

Referat „Polnische Studenten in der Sattelzeit und ihre europäischen Netzwerke", Colloquium Vilnense 2016 „Rezeption deutschsprachiger Texte, Ideen und Praktiken in Ostmitteleuropa", Uniwersytet Wileński, 9 marca.

Referat „Vom baltischen Landstrich zum Baltikum" w ramach panelu NIH w Warszawie „Baltische Regionalitäten", konferencja interdyscyplinarna „Adelskulturen im Baltikum. Identitäten – Konzepte – Praktiken", Uniwersytet Kłajpedzki, 7 września.

Koncepcja i prowadzenie panelu „Pictures from the Family Album. Private Photos as a Source of Central European History 1944–1960" oraz wykład „The Legacy of the War in the Family", 2016 ASEEES Annual Convention, Waszyngton D.C., 18 listopada.

Prowadzenie panelu „Künstlerische Repräsentationen des Imperiums", 2. dorocznej konferencji Fundacji im. Maxa Webera „Austro-Węgry a wyzwania imperialne w XIX i na początku XX wieku", NIH w Warszawie, 30 listopada.

Koncepcja i realizacja wyjazdu studyjnego studentów „Juden in Warschau im 19. Jahrhundert", wspólnie z Instytutem Historii Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie, NIH w Warszawie, 12–14 grudnia.

DOROBEK NAUKOWY POZA ZAKRESEM PROJEKTÓW CZĄSTKOWYCH

Felix Ackermann

(red.) Jahrbücher für Geschichte Osteuropas 64 (2016), nr 3 = Numer specjalny „Reframing Postwar Sovietization: Power, Conflict, and Accommodation" (wspólnie z Sörenem Urbanskym).

(red.) Mapping Vilnius. Transitions of post-socialist urban spaces, Wilno 2016 (wspólnie z Benjaminem Cope i Miodragiem Kučem).

(red.) Mapping Visaginas. Sources of urbanity in a former mono-functional town, Wilno 2016 (wspólnie z Benjaminem Cope i Siarheiem Liubimauem).

Reframing Sovietization: Power, Conflict, and Accommodation in the Postwar Peripheries, w: Jahrbücher für Geschichte Osteuropas 64, 2016, nr 3, s. 353–361.

Autosovietization. Migration, Urbanization and Social Acculturation in Western Belarus in the Aftermath of World War II, w: Jahrbücher für Geschichte Osteuropas 64, 2016, nr 3, s. 409–436 (wspólnie z Sörenem Urbanskym).
Five Dimensions of Mapping, in: Mapping Vilnius. Transitions of post-socialist urban spaces, Wilno 2016, s. 19–32 (wspólnie z Benjaminem Cope i Miodragiem Kučem).

Historical Mapping: Reading Maps as Historical Sources, ibid., s. 85–102.

Language, Discipline and Practice. The Chances and Limitations of Multidisciplinary Groupwork in a Transnational Setting, ibid., s. 275–292.

Mapping Sources of Urbanity in Former Mono-Functional Towns, ibid., s. 9–18 (wspólnie z Benjaminem Cope i Siarheiem Liubimauem).

Mapping as Collaborative Tool in Interdisciplinary Research Projects, w: Mapping Visaginas. Sources of urbanity in a former mono-functional town, Wilno 2016, s. 109–112.

A Rough Guide to Evaluating International Academic Project Work, ibid., s. 123–125.

Comics as a Medium of Historical Narratives. Perspective and the Rethinking of the 20th Century, w: Felix Ackermann / Daivita Jackevičienė / Mawil (red.): Drawing the 20th Century. Comics on Lithuanian, Belarusian and German family stories, Wilno 2016, s. 1–25.

Die Republik Belarus als Migrationsgesellschaft,w: Belarus-Analysen, nr 28 (19.10.2016), s. 2–9 (wspólnie z Olgą Sasunkevich), http://www.laender-analysen.de/belarus/pdf/BelarusAnalysen28.pdf.

Aktualisierte Gewalterfahrung. Litauens Geschichtspolitik und Russlands Ukrainekrieg, w: OSTEUROPA 66, 2016, nr 3, s. 111–128.

Wykład wprowadzający „Rural Urbanities" do konferencji „The City and the Countryside. Transitions and Transfers in the 19th and the First Half of the 20th Century", Instytut Historii Litwy, Wilno, 23 czerwca.

Referat „Die Konstruktion von Ethnizität als Besatzungskategorie", Dzień studyjny historii Polski w Konstancji, Uniwersytet w Konstancji, 25 listopada.

Referat „Social Participation and Urban Change", warsztaty „Causalities of Urban Processes after the USSR", Narodowa Galeria Sztuki, Wilno, 6 grudnia.

Referat „Reading Films as Historical Documents. German Post-War History", warsztaty „Visual History and Gender Relations in Fassbinder's Work", Europejski Uniwersytet Humanistyczny, Wilno, 7 grudnia.

Referat „Reading the XXth Century. Comics on Lithuanian, Belarusian and German family stories", Europejski Uniwersytet Humanistyczny, Wilno, 8 grudnia.

Ruth Leiserowitz

Promocja książki i dyskusja panelowa „Wschodniopruskie wilcze dzieci: Fakty, fikcja i przedmiot badań" (z autorami książek Christopherem Spatzem i Alvydasem Šlepikasem), NIH w Warszawie, 19 kwietnia.

Referat „Das Parteiensystem im Baltikum vor 1989", 20. Kongres Federalny Pełnomocników Krajów Związkowych ds. Akt Stasi, Rostock, 24 kwietnia.

Referat „Die Erinnerung jüdischer Bewohner an das Preußenland", Doroczna konferencja Komisji Badań Prowincji Prus Wschodnich i Zachodnich, Warendorf, 5–6 maja.

Wykład podczas panelu „Falsyfikacja kodów pamięci w Europie", konferencja „Polska i niemiecka narracja historyczna – kody pamięci", Fundacja Polsko-Niemieckie Pojednanie, Warszawa, 14 września.

Referat „Ślady Ericha Mendelsohna w Prusach Wschodnich", Fundacja Borussia, Olsztyn, 15 października.

Referat „Polen aus jüdischer Perspektive. Fotoreportagen der 'Idishen Bilder'", konferencja „Fotoreportage in Polen und über Polen im 20. Jahrhundert. Autoren, Themen, lokale und globale Kontexte", Uniwersytet Johanna Gutenberga w Moguncji, Campus Germersheim, 4 listopada.

Die Völkerschlacht im Spiegel des polnischen historischen Romans, w: Marina Dmitrieva / Lars Karl (red.): Das Jahr 1813, Ostmitteleuropa und Leipzig. Die Völkerschlacht als (trans)nationaler Erinnerungsort (= Visuelle Geschichtskultur 15), Kolonia et al., s. 85–97.

Ostpreußens Schicksalsjahre. 1944–1948. 1. nakład tego wydania, Berlin 2016.

4. Przemoc i obca władza w XX wieku – „stuleciu skrajności"

PUBLIKACJE ZWIĄZANE Z PROJEKTAMI

Jens Boysen
Not Quite „Brothers in Arms" – East Germany and People's Poland between Mutual Dependency and Mutual Distrust, 1975–1990, w: Martin Klimke / Reinhild Kreis / Christian Ostermann (red.): „Trust, but Verify": The Politics of Uncertainty and the Transformation of the Cold War Order, 1969–1991, Waszyngton D.C. 2016, s. 167–197.

Stephan Lehnstaedt
In der Endlosschleife? Debatten über die Schuld am Ersten Weltkrieg von Emil Ludwig bis Christopher Clark, w: Zeitschrift für Geschichtswissenschaft 64, 2016, s. 620–641.

Expert on Poland and Enemy of Prussia. Leopold von Andrian as Austro-Hungarian Envoy in Warsaw from 1911 to 1917, w: Journal of Austrian Studies 48, 2015, nr 4 [2016], s. 53–75.

Das besetzte Polen in zwei Weltkriegen. Zu Vergleich und Kontinuitäten, w: Historie. Jahrbuch des Zentrums für Historische Forschung Berlin der Polnischen Akademie der Wissenschaften 8–9 (2015) [2016], s. 119–132.

[Rec.] Manfried Rauchensteiner: Der Erste Weltkrieg und das Ende der Habsburgermonarchie, Wiedeń, Kolonia, Weimar 2013, w: Jahrbücher für Geschichte Osteuropas 64, 2016, s. 124.

[Rec.] Jürgen Matthäus, Frank Bajohr (red.): Alfred Rosenberg. Die Tagebücher von 1934 bis 1944, Frankfurt nad Menem 2015, w: Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung 65, 2016, s. 148.

[Rec.] Keya Thakur-Smolarek: Der Erste Weltkrieg und die polnische Frage. Die Interpretation des Kriegsgeschehens durch die zeitgenössischen polnischen Wortführer, Berlin et al. 2014, w: Zeitschrift für Geschichtswissenschaft 64, 2016, s. 397.

Annika Wienert
Kriegsfolgen in Kubikmetern gemessen. Enttrümmern als Entnazifizierung, w: Alexandra Klei / Katrin Stoll / Annika Wienert (red.): 8. Mai 1945. Internationale und interdisziplinäre Perspektiven, Berlin 2016, s. 255–273.

UDZIAŁ W KONFERENCJACH I WYGŁOSZONE REFERATY

Jens Boysen
Referat „Polish engagement in the United Nations as a tool for justifying Communist rule in Poland and gaining leeway in the Warsaw Pact", konferencja „Human Rights after 1945 in the Socialist and Post-Socialist World", NIH w Warszawie, 4 marca.

Referat „Die Nationale Volksarmee der DDR als deutsche Streitmacht und transnationales Kontingent", warsztaty „Gibt es eine deutsch-deutsche Militärgeschichte als neuere Zeitgeschichte?", Centrum Historii Wojskowej i Nauk Społecznych Bundeswehry, Poczdam, 9 marca.

Referat „Atavist thought in high-tech appearance: War-related comics in Poland as tools of nationalist education", konferencja „When Comics Go to War – Representations, Confrontations, Receptions in European Societies", NIH w Paryżu, 10 czerwca.

Referat „‚Wehrhafte Demokratie' oder ‚Volk in Waffen'? Zur Komplexität des Sicherheitsbegriffs bei den NATO-Partnern Deutschland und Polen", 7. Niemieckojęzyczna Szkoła Letnia, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa, 7 września.

Referat „‚Waffenbrüder' im sowjetischen Glacis. Die Nationale Volksarmee der DDR und die Polnische Volksarmee der Volksrepublik Polen als nationale Systemträger und Bündnispartner im späten Realsozialismus (1968–1990)", Doroczna Konferencja z warsztatami Komisji do Badań nad Historią Niemców w Polsce, Essen, 8 października.

Stephan Lehnstaedt
Udział w dyskusji panelowej „Das Warschau der zwei Aufstände. Historische Wahrnehmung, Erinnerung und Aufarbeitung in Polen und Deutschland", Centrum Dokumentacji Nazistowskiej w Monachium, 28 stycznia.

Annika Wienert
Referat „Zerstörte Architektur im Bild. Ruinenästhetik in Polen und Deutschland nach 1945", kolokwium „Transfer/Dialog/Austausch. Polnisch-deutsche Beziehungen in Theorie und Praxis der Kunst im 20. und 21. Jahrhundert: Modelle, Methoden und Perspektiven", Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Gdańskiego / Centralny Instytut Historii Sztuki, Monachium, 18 listopada.

DOROBEK NAUKOWY POZA ZAKRESEM PROJEKTÓW CZĄSTKOWYCH

Jens Boysen
Militärischer Verrat und „nationale Tat": Die konspirative Vorbereitung des Posener Aufstands durch polnisch-preußische Soldaten im Sommer und Herbst 1918, w: Gundula Gahlen / Daniel Segesser / Carmen Winkel (red.): Geheime Netzwerke im Militär 1700–1945, Paderborn 2016, s. 142–166.

Imperial Service, Alienation, and an Unlikely National „Rebirth": The Poles in the First World War, w: Gearóid Barry / Enrico Dal Lago / Róisín Healy (red.): Small Nations and Colonial Peripheries in World War I (= History of Warfare 109), Leiden 2016, s. 157–176.

Die sächsisch-polnische Staatenunion in der sächsischen und deutschen Erinnerungskultur, w: Frank-Lothar Kroll / Hendrik Thoß (red.): Zwei Staaten, eine Krone. Die polnisch-sächsische Union 1697–1763, Berlin 2016, s. 297–316.

Polacy w armii niemieckiej w czasie pierwszej wojny światowej, w: Tomasz Schramm / Paweł Skubisz (red.): Jak Polacy przeżywali wojny światowe?, Instytut Pamięci Narodowej, Oddział w Szczecinie, Szczecin 2016, s. 47–54.

Für Napoleon oder für Polen? Polnische Militäreinsätze zwischen 1795 und 1815 als Versuche staatlicher Existenzsicherung im Schatten der Großmächte, w: Martin Hofbauer / Martin Rink (red.): Die Völkerschlacht bei Leipzig. Verläufe, Folgen, Bedeutungen 1813 – 1913 – 2013 (= Beiträge zur Militärgeschichte 77), Berlin, Boston 2017 [ukończona w 2016 r.], s. 175–193.

Referat „Alltagsleben in Warschau 1915–1918", warsztaty „Das vergessene Generalgouvernement. Deutschland und Polen im Ersten Weltkrieg", Karwica, Poznań, 26 czerwca.

Referat „Fundament und Abbild eines voluntaristischen Staates. Die preußische Armee und ihre nichtdeutschen Anteile 1740–1919", doroczna konferencja Arbeitskreis Militärgeschichte (AKM) „Diversität im Militär: Multikulturelle Streitkräfte von der Antike bis Gegenwart", Uniwersytet Poczdamski, 18 listopada.

Referat „Mit oder gegen den ‚Pangermanismus': Österreich-Ungarn und das Deutsche Reich als Projektionsräume polnischer Staatsbildungsbestrebungen im Ersten Weltkrieg", 2. doroczna konferencja Fundacji im. Maxa Webera „Austro-Węgry a wyzwania imperialne w XIX i na początku XX wieku", NIH w Warszawie, 29 listopada.

Referat „Politisch korrekte Verdrängung: Zur diskursiven Abwesenheit sowjetischer und polnischer Raubakte an deutschem Kulturgut", warsztaty „Raubkunst als Erinnerungsort/Looted Art as Realm of Memory", Centrum Badań Historycznych Polskiej Akademii Nauk w Berlinie, 15 grudnia.

Christhardt Henschel
„Gute Soldaten werden sie nie sein". Diensttauglichkeit und Ethnizität im militärischen Diskurs der Zweiten Polnischen Republik, w: Matthias Barelkowski / Claudia Kraft / Isabel Röskau-Rydel (red.): Zwischen Geschlecht und Nation. Interpendenzen und Interaktionen in der multiethnischen Gesellschaft Polens im 19. und 20. Jahrhundert, Osnabrück 2016, s. 197–213.

Referat „Deutsche Besatzung im Regierungsbezirk Zichenau" w ramach podróży studyjnej „Warschau. Nationalsozialistische Vergangenheit der polnischen Metropole" Bildungswerk Unna, NIH w Warszawie, 8 listopada.

Annika Wienert
Referat „Artige, bösartige Kunst: Die mediale Kontextualisierung von Werken der NS-Kunst", Museum Situation Kunst, Bochum, 20 listopada.

Referat „Holocaust-Related Art from Poland in National and Transnational Contexts", konferencja „Conceptualizations of the Holocaust", NIH w Warszawie, 7 grudnia.

(red.) 8. Mai 1945. Internationale und interdisziplinäre Perspektiven, Berlin 2016 (wspólnie z Alexandrą Klei i Katrin Stoll).

Artige, bösartige Kunst, w: Silke von Berwordt-Wallrabe / Jörg-Uwe Neumann / Agnes Tieze (red.): Kunst und Politik im Nationalsozialismus, Bielefeld, Berlin 2016, s. 49–56.

[Rec.] Jörn Dübel, Neue Städte für Stalin. Ein deutscher Architekt in der Sowjetunion 1932–1933. Mit einer Neuausgabe von Rudolf Wolters, Spezialist in Sibirien; Jörn Düwel / Niels Gutschot, ‚Baukunst' und Nationalsozialismus. Demonstration von Macht in Europa 1940–1943. Die Ausstellung ‚Neue Deutsche Baukunst' von Rudolf Wolters, w: Kunstchronik 69, 2016, nr 7, s. 373–379.

5. Funkcjonalność historii w późnej nowoczesności

PUBLIKACJE ZWIĄZANE Z PROJEKTAMI

Magdalena Saryusz-Wolska
Powojenna widownia filmowa w Berlinie. Przyczynek do nowej historii kina, w: Prace Kulturoznawcze 20, 2016, s. 117–128.

Sabine Stach
[Rec.] Peter Stachel / Martina Thomsen (red.): Zwischen Exotik und Vertrautem. Zum Tourismus in der Habsburgermonarchie und ihren Nachfolgestaaten, Bielefeld 2014, w: Bohemia. Zeitschrift für Geschichte und Kultur der böhmischen Länder 56, 2016, nr 1, s. 220–222.

Katrin Stoll
Normalizing National Socialism. Discursive Strategies of Self-Liberation from the Reality of the Holocaust in the Federal Republic of Germany, w: Alexandra Klein / Katrin Stoll / Annika Wienert (red.): 8. Mai 1945. Internationale und interdisziplinäre Perspektiven, Berlin 2016, s. 45–71.

Einleitung, w: Alexandra Klein / Katrin Stoll / Annika Wienert (red.): 8. Mai 1945. Internationale und interdisziplinäre Perspektiven, Berlin 2016, s. 7–27 (wspólnie z Alexandrą Klei i Anniką Wienert).

Conceptualizations of the Holocaust Within Polish Historical Discourse, w: Yad Vashem Studies 44 (2016), s. 1–26.

Verordnete Geschichte? Zur Dominanz nationalistischer Narrative in Polen, w: Zeitgeschichte-online, lipiec 2016, URL: http://www.zeitgeschichte-online.de/thema/verordnete-geschichte-zur-dominanz-nationalistischer-narrative-polen (wspólnie z Magdaleną Saryusz-Wolską i Sabine Stach).

Zur Handhabe des Mittelalters – Ein Interview mit Valentin Groebner, w: Weltweit vor Ort. Das Magazin der Max Weber Stiftung 2016, nr 1, s. 12–15.

[rec.] Francois Guesnet / Gwen Jones (red.): Antisemitism in an Era of Transition: Continuities and Impact in Post-Communist Poland and Hungary, Frankfurt nad Menem 2014, w: Acta Poloniae Historica 113, 2016, s. 362–365.

UDZIAŁ W KONFERENCJACH I WYGŁOSZONE REFERATY

Magdalena Saryusz-Wolska
Referat „Somewhere in the East. The commemorative function of the TV-miniseries *Am grünen Strand der Spree* (1960)", konferencja „Regions of Memory II: Memory Regions as Discourse and Imagination", Europejska Sieć Pamięć i Solidarność, Uniwersytet Warszawski, 18 marca.

Przygotowanie panelu „Functionality of History in Late Modern Central Europe" (wspólnie z Sabine Stach, Juliane Tomann i Milošem Řezníkiem) i referat „How do we use historical films? Different modes of reception in Poland and Germany", 3. doroczna konferencja International Federation for Public History, Universidad de Los Andes, Bogotá, Kolumbia, 7 lipca.

Referat „Somewhere in the East. The commemorative function of the TV-miniseries *Am grünen Strand der Spree* (1960)", 10th NECS Conference „in/between: cultures of connectivity", Brandenburskie Centrum Badań nad Mediami, Poczdam, 29 lipca.

Warsztaty „Historical Films Beyond Memory Studies" dla uczestników projektu „Children Born of War. Past, Present and Future", NIH w Warszawie, 29–30 września.

Przygotowanie panelu „Badania widowni filmowej" (wspólnie z Konradem Klejsą) i referat „Składam zażalenie na skandaliczny film. Skargi zachodnioberlińskich widzów w latach 50.", 2. Zjazd Filmoznawców i Medioznawców Polskiego Towarzystwa Badań nad Filmem i Mediami, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie / Uniwersytet Jagielloński, Kraków, 8–10 grudnia.

Sabine Stach
Referat „Tracing the Communist Past. Representing History in Contemporary Commercial Tourism in Poland", warsztaty „The Museum Boom and Beyond: Concepts and Methods in Analyzing Cultures of History in Poland", Kolegium im. Imre Kertésza, Jena, 29 kwietnia.

Referat „Tracing Korczak and Karski. Narrating Jewish History in Guided Tours – A Case Study in Warsaw", konferencja „Representing Jewish History in European and American Popular Culture", NIH w Warszawie / SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny w Warszawie, 17 maja.

Referat „Unterwelten. Atomschutzbunker als Touristenattraktion", konferencja „Thana-Tourismus – Reisen zu den Toten", Akademia Szwabska Irsee / Pomnik Pamięci Byłego Obozu Koncentracyjnego Flossenbürg, Bad Irsee, 4 czerwca.

Referat „Zeitreisen. Repräsentation des Staatssozialismus im Städtetourismus (Prag – Warschau – Bratislava)", Kolokwium historii Europy (Środkowo-) Wschodniej, Instytut Badań Europy Wschodniej (FSO) w Bremie, 20 czerwca.

Koncepcja panelu i referat „Touristic Modes of Time Perception. Some thoughts on 'communist heritage tours'", 3. doroczna konferencja International Federation of Public History, Bogotá, 8 lipca.

Prowadzenie panelu (oprowadzanie po mieście i dyskusja) w ramach warsztatów „Memory – Remembrance and Forgetting: Construction of Identity", NIH w Warszawie, 20 września.

Katrin Stoll

Referat „Zur Konzeptualisierung des Holocaust in der neueren polnischen Historiographie", Colloquium Vilnense „Rezeption deutschsprachiger Texte, Ideen und Praktiken in Ostmitteleuropa", Europejski Uniwersytet Humanistyczny, Wilno, 9 marca.

Wykład wprowadzający do dyskusji w ramach seminarium pod kierownictwem Ireny Grudzińskiej-Gross o tekście Geneviève Zubrzycki „Nationalism, 'Philosemitism', and Symbolic Boundary-Making in Contemporary Poland", Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa, 17 marca.

Dyskusja panelowa z Krzysztofem Ruchniewiczem na temat „Noch ist Polen nicht verloren!? Polen und die Europäische Union", Referat wprowadzający połączony z dyskusją, 22. Zielony Salon w Bielefeld, 24 kwietnia.

Referat „The Documentary Collection *Faschismus – Getto – Massenmord* (1961)" (wspólnie z Stephanem Stachem), konferencja „History before Memory 2: Documentary Practices of Early Holocaust Historiography", Instytut Kultury Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego, Wydział Polonistyki / Centre de recherches historiques, École des hautes études en sciences sociales, we współpracy z NIH w Warszawie, Uniwersytet Warszawski, 7 maja.

Wprowadzenie (wspólnie z Judith Lyon-Caen), koncepcja i organizacja dyskusji panelowej „Rytuały niewiedzy. Reprezentacje Zagłady a odmowa konfrontacji z rzeczywistością w Polsce" z Przemysławem Czaplińskim, Janem Tomaszem Grossem, Elżbietą Janicką i Małgorzatą Sikorską-Miszczuk = panel na zakończenie warsztatów „History Before Memory 2: Documentary Practices of Early Holocaust Historiography", Krytyka Polityczna, Warszawa, 9 maja.

Organizacja konferencji „Representing Jewish History in European and American Popular Culture, Museums and Public Spaces", NIH w Warszawie / SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny, Warszawa, 16–18 maja.

Referat „Conceptualizations of the Holocaust in Contemporary Polish Historiography" w ramach panelu „Polish Perspectives on the Holocaust", INOGS Conference „Holocaust Scholarship, Genocide Research, and History of Mass Violence", Uniwersytet Hebrajski w Jerozolimie, 27 czerwca.

Referat „On the Culturalization of Political and Social Issues", konferencja „Making, Sustaining, Breaking – The Politics of Heritage and Breaking", Uniwersytet w Heidelbergu, 14 października.

Wykład wprowadzający, prowadzenie i komentarze w ramach panelu „Challenging the Germano-Centric Approach to the Holocaust", konferencja „Conceptualizations of the Holocaust in Germany, Lithuania, Poland and Ukraine since the 1990s. Historical Research and Public Debate", NIH w Warszawie, 6 grudnia.

Udział w „Forum Badaczy Dziejów Najnowszych" o polityce historycznej w Polsce, Instytut Historii i Nauk Politycznych UW, 10 grudnia.

DOROBEK NAUKOWY POZA ZAKRESEM PROJEKTÓW CZĄSTKOWYCH

Magdalena Saryusz-Wolska

Koncepcja i przygotowanie numeru tematycznego „Verordnete Geschichte. Zur Dominanz nationalistischer Narrative in Polen" w portalu Zeitgeschichte-online (lipiec 2016), http://www.zeitgeschichte-online.de/thema/verordnete-geschichte (wspólnie z Sabine Stach i Katrin Stoll).

Kampfbilder. Der visuelle Diskurs in der rechtskonservativen Presse in Polen, w: Zeitgeschichte-online (lipiec 2016), http://www.zeitgeschichte-online.de/thema/kampfbilder.

Publiczne konstruowanie historii. Przeszłość w prawicowej ikonografii, w: Teksty Drugie 2016, nr 6, s. 326–345.

Referat „Memory Clash. Collective Memory of Communism in Poland", warsztaty „Collective Memory of Communism in Post-Communist Europe – social practices, research, communication", Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń, 20 maja.

Referat „Modi memorandi. Praca nad wielodyscyplinarnym leksykonem kultury pamięci", seminarium „Gniazdo Gryfa. Słownik kaszubskich symboli, pamięci i tradycji kultury", Instytut Kaszubski, Gdańsk, 17 czerwca.

Referat „Obrazy historii. Ikonografia prasy prawicowej", konferencja „Polska pamięć. Ciągłość i przemiany; diagnozy i rokowania", Uniwersytet Jagielloński, Kraków, 30 września.

Referat „Silent defeat? German documentary films about 1945", konferencja „The Urban Soundscape of 1945", Uniwersytet Wrocławski, 18 listopada.

Wykład wprowadzający „Beyond memory studies. The crisis of a research paradigm", konferencja „Riječki Filološki Dani 11", Rijeka, Chorwacja, 25 listopada.

Komentarz sekcji „Representing and Debating the Holocaust in Poland", konferencja „Conceptualizations of the Holocaust in Germany, Lithuania, Poland and Ukraine since the 1990s", NIH w Warszawie, 7 grudnia.

[rec.] Birgit Neumann / Ansgar Nünning (red.): Travelling Concepts for the Study of Culture, Berlin, Nowy Jork 2012, https://www.pol-int.org/de/node/2699#r4211.

Sabine Stach

Vermächtnispolitik. Jan Palach und Oskar Brüsewitz als politische Märtyrer, Getynga 2016.

An Ordinary Man, a National Hero, a Polish Palach? Some Thoughts on the Memorialization of Ryszard Siwiec in the Czech-Polish Context, w: Acta Poloniae Historica 113, 2016, s. 295–313.

(red.) Verordnete Geschichte? Zur Dominanz nationalistischer Narrative in Polen [numer tematyczny], w: Zeitgeschichte-online, lipiec 2016, http://www.zeitgeschichte-online.de/thema/verordnete-geschichte (wspólnie z Magdaleną Saryusz-Wolską i Katrin Stoll).

Verordnete Geschichte? Zur Dominanz nationalistischer Narrative in Polen. Eine Einführung, w: Zeitgeschichte-online, lipiec 2016, http://www.zeitgeschichte-online.de/thema/verordnete-geschichte-zur-dominanz-nationalistischer-narrative-polen (wspólnie z Magdaleną Saryusz-Wolską i Katrin Stoll).

Zur Handhabe des Mittelalters. Ein Gespräch mit Valentin Groebner, w: Weltweit vor Ort. Magazin der Max-Weber-Stiftung 2016, nr 1, s. 12–15 (wspólnie z Katrin Stoll).

[Omówienie wystawy] Gescheitert? Ein Besuch im Museum des Warschauer Aufstands (Muzeum Powstania Warszawskiego) w Warszawie, w: WerkstattGeschichte 71, 2016, s. 111–115.

[Rec.] Sebastian Klinge: 1989 und wir. Geschichtspolitik und Erinnerungskultur nach dem Mauerfall, Bielefeld 2015, w: H-Soz-Kult, 11.2.2016, http://www.hsozkult.de/publicationreview/id/rezbuecher-22683.

Katrin Stoll

Rozkład jazdy tylko w jedną stronę. Przesłuchania byłych urzędników Reichsbahn w sprawie deportacji Żydów z Prużan do Auschwitz w 1943 r., w: Zagłada Żydów 12 (2016), s. 281–297.

B. Transfer badań naukowych

Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie również w 2016 roku wspierał międzynarodową naukową debatę historyczną, promując na różne sposoby komunikację, współpracę oraz wymianę naukową. Ze zrozumiałych względów pierwszoplanowe znaczenie miały tu kontakty pomiędzy środowiskami naukowymi polskimi i niemieckimi. Jednakże do współpracy zaproszeni byli również naukowcy z sąsiednich krajów Europy Środkowo-Wschodniej oraz przedstawiciele zachodnich środowisk naukowych. Podobnie jak w latach poprzednich Instytut pełnił rolę forum międzynarodowego dialogu historyków. W tym celu organizował imprezy naukowe, publikował prace naukowe i przyznawał stypendia.

1. Imprezy naukowe

Wykłady wtorkowe

Wykłady wtorkowe Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie kieruje głównie do polskich historyków, ale są one dostępne także dla szerszej zainteresowanej publiczności. Stanowią forum, na którym prezentowane i poddawane pod dyskusję są doniosłe koncepcje badawcze, projekty i poszczególne dokonania historyków niemieckojęzycznych. W tym celu kilka razy w roku przedstawiciele (głównie) niemieckojęzycznych nauk historycznych są zapraszani na indywidualne wykłady, tłumaczone symultanicznie wraz z późniejszą dyskusją. Umożliwia to bezpośrednią komunikację z przedstawicielami polskich nauk historycznych i dyscyplin pokrewnych oraz innymi zainteresowanymi osobami.

Na pierwszym planie wykładów wieczornych, które w 2016 roku odbywały się w ramach cyklu wykładów wtorkowych, znajdowała się prezentacja nowych przedsięwzięć badawczych z krajów niemieckojęzycznych. Ulrike Weckel z Gießen przedstawiła w lutym rezultaty swoich badań nad reakcjami na tak zwane *atrocity films*, czyli filmy dokumentalne kręcone przez aliantów w latach 1945/46 w wyzwolonych nazistowskich obozach koncentracyjnych w celu pokazywania ich niemieckiej ludności cywilnej i oskarżonym w procesach zbrodniarzom wojennym. W kwietniu Gisela Mettele z Jeny dyskutowała o potencjałach i trudnościach związanych z badaniem historii płci z perspektywy historii globalnej. W maju Christoph Augustynowicz z Wiednia zajął się granicą(-ami) i władzą(-ami) w małopolskim Sandomierzu w latach 1772–1844, analizując przestrzenne i funkcjonalne zjawisko „granicy" pod kątem wzajemnego oddziaływania czynników makro-przestrzennych bądź politycznych z jednej a lokalnych światów społecznych z drugiej strony. W czerwcu Silke Satjukow z Magdeburga poświęciła uwagę tematowi „dzieci okupacji" w Niemczech po roku 1945, skupiając się na aspektach zarówno wschodnio-, jak i zachodnioniemieckich. Jesienną serię wykładów wtorkowych otworzył muzykolog i pianista Jascha Nemtsov (Weimar/Poczdam), który na podstawie licznych przykładów mówił o ruchu narodowym i transkulturowej tożsamości w twórczości XX-wiecznych kompozytorów żydowskich, kreśląc ze znawstwem obraz ścisłych związków między żydowskim życiem muzycznym w odniesieniu do Berlina, Warszawy i Petersburga niemal do wybuchu pierwszej wojny światowej. W ramach konferencji „Regionalność jako kategoria historyczna. Procesy, dyskursy, tożsamości w Europie Środkowej od XVI do XIX wieku" odbył się w listopadzie wykład wtorkowy. Michael North z Greifswaldu opisywał w nim region Morza Bałtyckiego jako obszar wieloetniczny, postrzegany w zmienny sposób i wciąż na nowo konstytuowany.

Michael North

Debaty Lelewelowskie

Rok 2016 był już ósmym rokiem działania forum dyskusyjnego, którego patronem jest „ojciec" polskiej nauki historycznej, uniwersalny historyk i polityk Joachim Lelewel. Debaty Lelewelowskie NIH w Warszawie służą dyskusji nad aktualnymi zagadnieniami historii Polski w jej europejskim kontekście. Gromadzą się na nich przedstawiciele polskich, wschodnio- i zachodnioeuropejskich oraz międzynarodowych nauk historycznych. W uwzględniającej rozmaite perspektywy debacie czynny udział bierze również publiczność. Celem jest konfrontowanie ze sobą odmiennych tez i opinii, a także intensywna wymiana poglądów między rozmaitymi środowiskami historyków. Sprzyja to pogłębionym badaniom nad omawianymi problemami oraz uwzględnianiu różnych sposobów metodycznego podejścia do tych zagadnień.

13. Debata Lelewelowska: Gender – jeszcze nisza czy już mainstream? Badania historyczne nad kobietami i płcią w Niemczech i Polsce od lat 70. XX wieku do dziś

9 czerwca 2016 roku dwie historyczki – Kirsten Heinsohn, wicedyrektor Instytutu Historii Najnowszej (FZH) w Hamburgu, i Dobrochna Kałwa z Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego – dyskutowały i zastanawiały się nad rozwojem i stosowaniem analitycznej kategorii „płci" (*gender*) w niemieckiej i polskiej nauce historycznej ostatnich czterech dekad. Podczas spotkania, prowadzonego przez badaczkę wizytującą NIH Iwonę Dadej, panelistki mówiły o przełomowych momentach procesu badawczego oraz o osobach, które przyczyniły się do włączenia postulatów i perspektyw badań nad kobietami i płcią do dyskursu historiograficznego. Oprócz krytycznego opisu obecnej sytuacji, m.in. z uwzględnieniem zagadnienia, na ile *gender* jest nie tylko kategorią analityczną (jak choćby klasa, rasa, wyznanie, etniczność), lecz również swego rodzaju „punktem widzenia" (Heinsohn), ekspertki przedstawiły prognozy przyszłej ewolucji tej dziedziny badań.

od lewej: **Iwona Dadej, Kirsten Heinsohn i Dobrochna Kałwa**

Konferencje, warsztaty, dyskusje panelowe, wykłady

Warsztat: Zdjęcia rodzinne jako źródło historii Europy Środkowo-Wschodniej w latach 1944–1960 (IV)

Czwarty warsztat z tego cyklu był ponownie poświęcony kwestii, jak za pomocą źródeł wizualnych można badać zmiany, które zaszły w społeczeństwach Europy Środkowo-Wschodniej po 1944 roku w odniesieniu do stosunków rodzinnych, relacji między pokoleniami i płciami, a także świata pracy. Warsztat z 25 lutego 2016 r. był skierowany zwłaszcza do pracowników polskich muzeów.

Uczestnicy – Jerzy Grzelak z Muzeum Narodowego w Szczecinie, Dawid Schoenwald z Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi w Grudziądzu, Wiesława Rynkiewicz-Domino z Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Elblągu oraz Joanna Black i Ralf Meindl ze Związku Stowarzyszeń Niemieckich Warmii i Mazur z siedzibą w Olsztynie – przedstawili najważniejsze fotografie ze zbiorów swoich placówek. Na podstawie tych materiałów dyskutowano o przesłaniu konkretnych zdjęć oraz o kryjących się w nich dodatkowych treściach. Ponadto stypendystka NIH w Warszawie Margarete Wach z Uniwersytetu w Siegen zaprezentowała dwa filmy wąskotaśmowe ze swojego projektu „Archeologia filmu amatorskiego. Wykopaliska dotyczące kultury wizualnej w PRL".

1 maja w Grudziądzu (Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi w Grudziądzu)

Konferencja: Prawa człowieka po 1945 r. w świecie socjalistycznym i postsocjalistycznym

Konferencja, która odbyła się w NIH w Warszawie 3–5 marca 2016 r., została zorganizowana we współpracy z grupą badawczą „1989 after 1989: Rethinking the Fall of State Socialism in Global Perspective" z Uniwersytetu w Exeter oraz Uniwersytetem Jerzego Augusta w Getyndze. Jej uczestnicy starali się odpowiedzieć na pytanie, w jakim stopniu „świat socjalistyczny" przyczynił się do globalnego rozwoju praw człowieka w latach 1945–1989 i później. Pod względem geograficznym konferencja skupiła się na Związku Radzieckim i jego europejskich satelitach oraz na Chinach, niekiedy jednak nawiązywano również do innych państw, takich jak np. Chile czy Angola. Wśród tematów, o których dyskutowali eksperci z różnych krajów europejskich, ale też zza oceanu, znalazły się międzynarodowa definicja praw człowieka i koncepcje praw człowieka w krajach realnego socjalizmu, polityka praw człowieka jako instrument polityki zagranicznej, ruchy ponadnarodowe takie jak Amnesty International w Europie Wschodniej przed 1989 r. oraz prowadzone przez dysydentów dyskursy na temat praw człowieka.

Hella Dietz i Robert Brier

Colloquium Vilnense: Recepcja niemieckojęzycznych tekstów, idei i praktyk w Europie Środkowo-Wschodniej

9 marca 2016 r. na Uniwersytecie Wileńskim zgromadzili się historycy, filolodzy, filozofowie i kulturoznawcy z Litwy, Białorusi, Niemiec i Polski, aby wziąć udział w szóstym *Colloquium Vilnense*. Oprócz NIH w Warszawie organizatorami były Centrum Studiów Niemcoznawczych Europejskiego Uniwersytetu Humanistycznego w Wilnie oraz Wydział Historyczny i Filozoficzny Uniwersytetu Wileńskiego. Uczestnicy dyskutowali o metodycznych wyzwaniach historii recepcji niemieckich tekstów, idei i praktyk w Europie Środkowo- i Północno-Wschodniej. Wachlarz chronologiczny obejmował okres od średniowiecza przez wczesną nowożytność, oświecenie i przebudzenie się ruchów narodowych po XXI wiek. W sekcji poświęconej roli migracji i edukacji Rinata Subotkevičienė i Ruth Leiserowitz zademonstrowały na podstawie biografii polskich i litewskich uczestników podróży edukacyjnych, że o zagadnieniu konkretnej recepcji tekstów można dyskutować w sensowny sposób jedynie w odniesieniu do danego kontekstu. W przeprowadzonej z udziałem Katrin Stoll i Aljaksandra Dalhoŭskiego dyskusji o historiografii Holokaustu na Białorusi i w Polsce przyjrzano się różnym poziomom prawnego, medialnego i naukowego rozrachunku z historycznymi wydarzeniami i wskazano na wzajemne powiązania między tymi płaszczyznami. Innymi przedstawicielami NIH w Warszawie byli Maciej Górny oraz Felix Ackermann, który zorganizował kolokwium.

Warsztat: Frictions and Failures – Cultural Encounters in Crisis

Warsztat pod hasłem „Tarcia i porażki – spotkania międzykulturowe w czasach kryzysu" był trzecim z kolei w ramach interdyscyplinarnego projektu badawczego HERA „Marrying Cultures: Queens Consort and European Identities", w którym wzięły udział również dwie uczone z NIH w Warszawie – Almut Bues i Urszula Zachara-Związek. Tematem warsztatu, który odbył się 21–23 kwietnia 2016 r. w NIH, były konflikty, które wynikały z obecności królewskiej małżonki na nowym dworze, oraz ich przyczyny. Tego rodzaju konflikty mogły być natury religijnej, a także osobistej, dyplomatycznej lub politycznej. Oprócz Polski uwaga skupiła się także na Węgrzech, Litwie, Rosji i na dworze otomańskim.

Zob. również tekst na s. 52 o towarzyszącej warsztatowi wystawie plakatów.

Seminarium doktoranckie CGS: Mniejszości w Europie (Środkowej)

W dniach 27–29 kwietnia 2016 roku NIH w Warszawie gościł członków Copernicus Graduate School na seminarium poświęconym tematowi „Mniejszości w Europie (Środkowej) ze szczególnym uwzględnieniem Romów". Seminarium z udziałem 14 doktorantek i doktorantów z siedmiu krajów poprowadzili Tatiana Podolinská i Tomáš Hrustič z Instytutu Etnologii Słowackiej Akademii Nauk. Do głównych tematów należały różne podejścia do badania mniejszości narodowych i etnicznych oraz prawne mechanizmy ochrony mniejszości. W nawiązaniu do badań Podolinskiej i Hrustiča dyskutowano również o życiu i problemach Romów w społeczeństwie słowackim. Drugi dzień seminarium był poświęcony prezentacji projektów prac doktorskich uczestników i dyskusji nad nimi.

CGS powstała w 2011 r. w ramach kooperacji uniwersytetów w Toruniu, Rostocku, Chemnitz i Ołomuńcu oraz Węgierskiej Akademii Nauk. W 2016 r. do współpracy dołączyła Słowacka Akademia Nauk. Od 2014 r. NIH w Warszawie jest jednym z partnerów kooperacyjnych CGS, działając dzięki temu jeszcze aktywniej na rzecz międzynarodowej promocji młodych naukowców.

Konferencja: Sposoby przedstawiania historii żydowskiej w kulturze popularnej, muzeach i przestrzeni publicznej

„Representing Jewish History in European and American Popular Culture, Museums and Public Spaces" – tak brzmiał tytuł międzynarodowej konferencji, która obradowała 16–18 maja 2016 r. w Warszawie. Zorganizowały ją NIH w Warszawie oraz SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny. Naukowcy z Niemiec i Polski dyskutowali w trzech różnych miejscach – Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN, SWPS i NIH – z koleżankami i kolegami z Ameryki Północnej i Południowej, z Izraela, Szwecji, Irlandii i Austrii o sposobach przedstawiania żydowskiej historii w różnych formatach medialnych, w przestrzeni muzealnej i publicznej, a także w edukacji. Oprócz reprezentacji Holokaustu (w oficjalnej kulturze pamięci Izraela oraz w formatach humorystycznych, filmach i w Internecie) poświęcono uwagę również muzyce jazzowej, literaturze jidysz i muzeom lokalnym.

Referat Jacka Partyki (z lewej siedzą Lucyna Aleksandrowicz--Pędich i Marianne Windsperger)

Berlińska konferencja o regionie i narodzie w historii Ukrainy

17 i 18 czerwca 2016 r. w Ambasadzie Ukrainy w Berlinie i tamtejszym Domu Dietricha Bonhoeffera odbyła się konferencja „Więcej niż błękitno-żółte barwy. Region i naród w historii Ukrainy". W jej trakcie opisano i przedyskutowano perpektywy regionalnego podejścia do dziejów Ukrainy od epoki wczesnonowożytnej po współczesność. Organizatorami były Stowarzyszenie Historyków Europy Wschodniej i Niemiecko-Ukraińska Komisja Historyków we współpracy z Fundacją im. Maxa Webera, NIH w Warszawie oraz Niemieckim Towarzystwem Wiedzy o Europie Wschodniej. Uwaga skupiła się najpierw na koncepcyjnych i metodycznych zagadnieniach, tradycjach historiografii regionalnej na Ukrainie, a także na genezie tożsamości narodowych i regionalnych. Następnie w ujęciu chronologicznym omówiono procesy tworzenia się regionów i narodu w XIX wieku, rozwój historyczny różnych regionów w okresie międzywojennym oraz znaczenie regionów u schyłku istnienia radzieckiej Ukrainy i na niepodległej Ukrainie od 1991 r. Dyrektor NIH w Warszawie Miloš Řezník wygłosił referat „Kategoria regionalności jako zmienna historyczna".

Julia Obertreis

Panel NIH na Trzeciej Dorocznej Konferencji International Federation for Public History w Bogocie

Ponad 120 referentek i referentów z 23 krajów zgromadziło się na konferencji, która odbyła się w dniach 7–9 lipca 2016 r. i była poświęcona różnym aspektom *public history*. NIH w Warszawie wziął w niej udział, organizując panel „Functionality of History in Late Modern Central Europe". Na Uniwersytecie Andyjskim w stolicy Kolumbii Bogocie, który był współorganizatorem imprezy, Miloš Řezník, Sabine Stach i Magdalena Saryusz-Wolska zaprezentowali swoje projekty, realizowane w ramach obszaru badawczego „Funkcjonalność historii w późnej nowoczesności".

Obrady skupiały się przede wszystkim na zagadnieniach praktycznej realizacji naukowych projektów historycznych w sferze publicznej. Zgodnie z celem konferencji wiele uwagi poświęcono nie tylko publicznemu wykorzystywaniu historii w Europie i Ameryce Północnej, lecz również w przeżywających silne przemiany krajach innych kontynentów. Zaprezentowany przez NIH w Warszawie panel należał do niewielu, które zogniskowały się na problemach historii europejskiej.

od lewej: **Sabine Stach, Magdalena Saryusz-Wolska i Miloš Řezník**

Panel na konferencji „Kultury szlacheckie w krajach basenu Morza Bałtyckiego"

Celem międzynarodowej konferencji „Kultury szlacheckie w krajach basenu Morza Bałtyckiego. Tożsamości – koncepcje – praktyki", która odbyła się 7–10 września 2016 r. w litewskiej Kłajpedzie, było włączenie badań dotyczących różnorodnej szlachty bałtyckiej w ogólnoeuropejskie konteksty badawcze. Omawiano konteksty kulturowe, praktyki rodzinne oraz powiązania koncepcyjne i osobiste szlachty w całym, w szczególności jednak wschodnim regionie bałtyckim. Konferencję zorganizowały Centrum Europy Wschodniej w Gießen (GiZo), Interdyscyplinarny Instytut Historii Kultury Epoki Wczesnonowożytnej Uniwersytetu w Osnabrück, Instytut Historii i Archeologii Krajów Bałtyckich Uniwersytetu w Kłajpedzie oraz Instytut Badań Historycznych nad Europą Środkowo-Wschodnią im. Herdera.

W sekcji wprowadzającej pod tytułem „Bałtyckie regionalności" dyrektor NIH w Warszawie Miloš Řezník zaprezentował ogólne przemyślenia na temat pojęć obszaru i regionu oraz obecnego stanu badań; jego zastępczyni Ruth Leiserowitz poruszyła temat transgranicznych doświadczeń w odniesieniu do całego regionu Morza Bałtyckiego ze szczególnym uwzględnieniem XIX wieku. Z kolei pracownice naukowe NIH Sabine Jagodzinski, Maria Cieśla i Aleksandra Kmak-Pamirska opowiedziały o swoich bieżących projektach i naświetliły rozmaite aspekty wczesnonowożytnych kultur szlacheckich w basenie Morza Bałtyckiego.

od lewej: **Miloš Řezník, Ruth Leiserowitz, Aleksandra Kmak-Pamirska, Maria Cieśla i Sabine Jagodzinski**

Warsztat w ramach projektu „Children Born of War"

Międzynarodowy projekt „Children Born of War – Past, Present and Future" (CHIBOW) jest poświęcony losom dzieci urodzonych ze związków żołnierzy okupacyjnych i miejscowych kobiet w konfliktach zbrojnych w XX wieku. W ramach projektu, dofinansowanego ze środków unijnych, w Warszawie odbył się warsztat dotyczący problematyki pamięci i tożsamości. W dniach 28–30 września 2016 r. spotkało się na nim dwanaścioro doktorantów – historyków, psychologów, politologów i przedstawicieli dyscyplin pokrewnych – z dziewięciu europejskich uniwersytetów.

Warsztat odbył się w NIH w Warszawie oraz w Domu Spotkań z Historią. Uczestnicy zostali przeszkoleni przez polskich historyków, socjologów i psychologów. Między innymi pracownice naukowe NIH Magdalena Saryusz-Wolska i Sabine Stach wygłosiły referaty dotyczące kompleksu zagadnień związanych z pamięcią, zapomnieniem i tożsamością. Pracownicy Domu Spotkań z Historią omówili na podstawie swoich doświadczeń możliwości i problemy publicznego prezentowania historii.

Warsztat poprzedziło jednodniowe szkolenie metodologiczne z analizy wywiadu biograficznego, które odbyło się w NIH.

**Wykład Małgorzaty Pakier:
Pamięć ogólnoeuropejska?**

Wykład otwierający warsztat „Children Born of War – Past, Present and Future“ wygłosiła Małgorzata Pakier, kierowniczka Działu Naukowego Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN i koordynatorka projektu „Genealogie pamięci w Europie Środkowej i Wschodniej“ w ramach Europejskiej Sieci Pamięć i Solidarność. Wieczorem 28 września 2016 r. mówiła ona na temat „Wspólna pamięć europejska? Europa Wschodnia jako wyzwanie“. Stawiając na wstępie pytanie, jak uwzględnienie doświadczeń historycznych społeczeństw Europy Środkowo-Wschodniej zmieniło ogólnoeuropejską pamięć o totalitaryzmach XX wieku, Pakier przyjrzała się bliżej takim koncepcjom czy zjawiskom jak pamięć „konkurująca“ i „dynamiczna“. Na przykładzie miejsc na terenie byłego getta warszawskiego zaprezentowała różne modele odnośnie badań nad pamięcią: z jednej strony sformułowaną przez Elżbietę Janicką teorię rywalizujących tradycji pamięci, z drugiej zaś model pamięci „wielokierunkowej“ Michaela Rothberga, oparty na wymianie transkulturowej i wzajemnej inspiracji.

Konferencja: Regionalność jako kategoria historyczna

Celem międzynarodowej konferencji „Regionalność jako kategoria historyczna. Procesy, dyskursy, tożsamości w Europie Środkowej od XVI do XIX wieku“, która odbyła się w dniach 7–9 listopada 2016 r. w NIH w Warszawie, było naświetlenie koncepcji regionalności z perspektywy rozmaitych dyscyplin: historii, politologii, literaturoznawstwa, historii sztuki i muzykologii. Dyrektor Instytutu Miloš Řezník wraz z pozostałymi organizatorkami z NIH w Warszawie Aleksandrą Kmak-Pamirską i Sabine Jagodzinski zrobili wprowadzenie w tematykę konferencji. W panelu otwierającym „Dyskursy regionalności“ skupiono się na konstrukcji regionów. W innych sekcjach przeanalizowano m.in. związki między regionami i narodami, czynniki kulturowe w tworzeniu się tożsamości regionalnych, relacje między peryferiami a centrum oraz polityczną instrumentalizację i funkcjonalizację regionów. Głównym tematem debat były przemiany historyczne i funkcjonalne, jakim podlegają regiony i tożsamości, a także kulturowe, artystyczne, materialne i narracyjne środki manifestowania tożsamości regionalnych.

Sabine Jagodzinski, Aleksandra Kmak-Pamirska i Miloš Řezník

NIH w Warszawie na 48. Dorocznej Konferencji ASEEES w Waszyngtonie

Pod hasłem „Global Conventions“ w dniach 17–20 listopada 2016 r. w Waszyngtonie odbyła się 48. Doroczna Konferencja Stowarzyszenia Studiów Słowiańskich, Wschodnioeuropejskich i Eurazjatyckich (ASEEES). Wicedyrektor NIH w Warszawie Ruth Leiserowitz zorganizowała panel na temat „Zdjęcia rodzinne jako źródło historii Europy Środkowo-Wschodniej w latach 1944–1960“, na którym przedstawiono rezultaty międzynarodowego projektu, a ona sama wygłosiła referat „Dziedzictwo wojny w rodzinie“. Pozostałymi uczestniczkami panelu, moderowanego przez Aleksandrę Kmak-Pamirską, były Vita Zelče z Rygi („Fotoalbumy łotewskich kobiet po drugiej wojnie światowej“), Silva Pocytė z Kłajpedy („Przemiany w pewnej wsi. Agluonėnai po 1945 r.“) oraz Eva Pluhařová-Grigienė (Berlin) jako komentatorka.

W ramach panelu „Narodowość, religia i region w Europie Wschodniej na początku XX wieku“ Aleksandra Kmak-Pamirska wygłosiła również wykład indywidualny pod tytułem „Centrum – peryferie: studia przypadków dotyczące Podlasia i Dolnych Łużyc w XIX i na początku XX wieku“. Poddała w nim krytycznej analizie dyskurs centrum–peryferie w Polsce i w Niemczech w XIX wieku. Zrobiła to w formie analizy porównawczej Prowincji Brandenburskiej i Królestwa Polskiego z ich centrami w Berlinie/Poczdamie oraz Warszawie i regionami peryferyjnymi – Dolnymi Łużycami i Podlasiem.

Referat Ruth Leiserowitz; obok (od lewej) **Aleksandra Kmak-Pamirska, Vita Zelče, Eva Pluhařová-Grigienė i Silva Pocytė**

**Konferencja w Polanicy-Zdroju:
Góry – granica i przestrzeń transgresji**

NIH w Warszawie oraz Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego zorganizowały po raz drugi wspólną konferencję z cyklu „Góry – Literatura – Kultura“. Spotkanie odbyło się w dniach 14–16 listopada 2016 r. w Villa Alexandra w uzdrowisku Polanica-Zdrój i było poświęcone górom jako granicy i przestrzeni transgresji. Partnerem współpracy było Centrum Badawcze Historii i Kultury Krajów Europy Środkowo-Wschodniej (GWZO) przy Uniwersytecie w Lipsku.

Historiografowie, literaturoznawcy, socjolodzy, historycy sztuki i przedstawiciele innych dyscyplin z Polski, Niemiec, Czech, Austrii, USA i Szwajcarii dyskutowali o symbolicznej, dyskursywnej i strukturalnej funkcji gór jako granicy lub pogranicza oraz jej historycznej transformacji. Oprócz gór jako reprezentacji granicy, tożsamości i inności była również mowa o rozmaitych formach doświadczania i przekraczania granic oraz transgresji, także duchowej, między innymi w kontekście romantyzmu, ale również nowoczesnego społeczeństwa merytokratycznego.

Ewa Grzęda i Miloš Řezník

Druga doroczna konferencja Fundacji im. Maxa Webera w NIH w Warszawie

NIH w Warszawie był współorganizatorem drugiej dorocznej konferencji Fundacji im. Maxa Webera. Konferencja, która odbyła się w dniach 28–30 listopada 2016 r. w pomieszczeniach Instytutu, była poświęcona tematowi „Austro-Węgry a wyzwania imperialne w XIX i na początku XX wieku. Nacjonalizmy i rywalizacje w Imperium Habsburskim, w Europie i na świecie". Punktem wyjścia była refleksja, że w naddunajskim imperium można uchwycić jak w soczewce najrozmaitsze zagadnienia związane z nowoczesnymi badaniami imperializmu. Zwłaszcza dzięki kilkorgu referentom z bliźniaczych instytutów w Moskwie, Paryżu i Stambule udało się nie tylko poddać analizie „Cekanię", lecz również w szerokim zakresie porównać tamtejszą sytuację i przemiany z innymi imperiami.

Konferencję zrealizowano we współpracy z Instytutem Badań nad Skutkami Wojny im. Ludwiga Boltzmanna w Grazu. Pozostałymi partnerami były Touro College w Berlinie (w którym profesorem jest od wiosny 2016 r. były pracownik NIH w Warszawie i współorganizator konferencji Stephan Lehnstaedt) oraz GrazMuseum i Archiwum Miejskie w Grazu. Obecni byli również prezes Fundacji im. Maxa Webera – Hans van Ess, dyrektor GrazMuseum – Otto Hochreiter oraz dyrektor Instytutu Badań nad Skutkami Wojny im. Ludwiga Boltzmanna – Stefan Karner. Pierwszym akordem konferencji był wieczorny wykład dyrektora NIH w Warszawie Miloša Řezníka na temat „Austro-Węgry – imperium swoich narodów?".

Jednym z zaskakujących wniosków z konferencji było to, że zagadnienia, które jeszcze kilka lat temu zawładnęłyby dyskusją – choćby to, czy Austro-Węgry w ogóle były imperium i czy były „nowoczesne" – zeszły na dalszy plan. Zamiast tego dominowała perspektywa oddolna, a szczegółowe studia przypadków demonstrowały m.in., jak elastyczna potrafiła być lokalna polityka i że na rozwój tożsamości większy wpływ niż dystansowanie się od Wiednia miała odnośna regionalna struktura etniczna, bowiem w wypadku, gdy miasta rozglądają się za wzorcami za granicą, określenie „centrum" okazuje się niekiedy pojęciem względnym.

Hans van Ess

od lewej: **Günther Kronenbitter, Raoul Motika i Péter Techet**

Konferencja: Konceptualizacje Holokaustu od lat dziewięćdziesiątych

W dniach 5–7 grudnia 2016 r. naukowcy z Niemiec, Wielkiej Brytanii, Izraela, Litwy, Polski, Ukrainy i USA dyskutowali o konceptualizacjach Holokaustu w specjalistycznym dyskursie naukowym oraz o reprezentacji, względnie braku reprezentacji Zagłady w przestrzeni publicznej. Pomysłodawcami konferencji, która nosiła tytuł „Conceptualizations of the Holocaust in Germany, Lithuania, Poland and Ukraine since the 1990s", byli Katrin Stoll z NIH w Warszawie i Grzegorz Rossoliński-Liebe z Wolnego Uniwersytetu Berlińskiego.

Obrady skupiły się na różnych sposobach percepcji dziejów prześladowań europejskich Żydów i ich Zagłady, przy czym rozmawiano m.in. o trwającym kilkadziesiąt lat „dyskursie unikającym" historyków niemieckich, ale także o udziale niektórych części nieżydowskiej większości poszczególnych społeczeństw w Europie (Środkowo-)Wschodniej w niemieckim projekcie eksterminacji. Debata obracała się też wokół tematu, jak do tego aspektu narodowej przeszłości odnosili się naukowcy oraz opinia w Polsce i na Ukrainie po transformacji w roku 1989 i odzyskaniu niepodległości. Skrytykowano wąskie rozumienie pojęcia Holokaustu jako masowego mordu, pociągające za sobą ograniczenie do okresu drugiej wojny światowej, a zwłaszcza okupacji niemieckiej – z takim skutkiem, że istniejący w omawianych społeczeństwach przed rokiem 1939 antysemityzm jest pomijany bądź marginalizowany.

Wykład Davida Silberklanga

Wykład Aleidy Assmann „Pamięć transnarodowa i medialna konstrukcja historii"

8 grudnia 2016 roku gościła w Pałacu Karnickich renomowana kulturo- i literaturoznawczyni Aleida Assmann z Konstancji. Organizatorem wykładu był NIH w Warszawie wraz z Societas Humboldtiana Polonorum, Ambasadą Niemiec w Warszawie i Niemiecką Centralą Wymiany Akademickiej (DAAD) – Przedstawicielstwem w Warszawie w ramach wspólnego cyklu „Polsko-Niemieckie Spotkania Naukowe". Po nakreśleniu stanu badań naukowych dotyczących zagadnienia pamięci w epoce globalizacji Aleida Assmann zilustrowała problemy medialnej konstrukcji pamięci na przykładzie niemieckiego miniserialu telewizyjnego „Nasze matki, nasi ojcowie" (2013) oraz przybliżyła transnarodową debatę o tym projekcie filmu historycznego.

Prezentacje książek i wieczory autorskie

Wschodniopruskie „Wilcze Dzieci" – fakty, fikcja i przedmiot badań

W związku z ukazaniem się dwóch publikacji na temat wschodniopruskich „wilczych dzieci" NIH w Warszawie postanowił przyjrzeć się losowi tej grupy ofiar drugiej wojny światowej w ramach wieczoru autorskiego i dyskusji panelowej. Nazwa „wilcze dzieci" przyjęła się w odniesieniu do tysięcy pozbawionych rodziny dzieci i nastolatków, które po zakończeniu wojny przedostały się z północnych Prus Wschodnich na Litwę i przynajmniej przez pewien czas musiały ukrywać swoją niemiecką tożsamość.

Dwaj autorzy, którzy gościli w NIH wieczorem 19 kwietnia 2016 r. – historyk Christopher Spatz oraz litewski reżyser filmowy i pisarz Alvydas Šlepikas – zbliżyli się do powyższej tematyki na różne sposoby – naukowy i beletrystyczny. Spotkanie moderowała zastępczyni dyrektora NIH w Warszawie Ruth Leiserowitz, która od lat działa na rzecz popularyzowania i opracowania historii „wilczych dzieci".

Christopher Spatz przedstawił wnioski ze swojej opublikowanej w 2016 r. pracy doktorskiej *Ostpreußische Wolfskinder: Erfahrungsräume und Identitäten in der deutschen Nachkriegsgesellschaft* [Wschodniopruskie wilcze dzieci. Tożsamości i obszary doświadczeń w powojennym społeczeństwie niemieckim], poświęconej tej grupie „wilczych dzieci", która wróciła później do Niemiec w ramach „repatriacji". Natomiast Alvydas Šlepikas cofnął publiczność do czasu walki „wilczych dzieci" o przetrwanie w litewskich lasach bezpośrednio po zakończeniu wojny. Na zmianę z tłumaczką odczytywał fragmenty litewskiego i polskiego wydania swojej powieści *Mam na imię Maryte* (2012). Późniejsza dyskusja panelowa i rozmowa z publicznością była okazją do pogłębienia poszczególnych aspektów omawianej tematyki.

Na temat książki Christophera Spatza zob. też s. 60 w części Publikacje drukowane.

od lewej: **Christopher Spatz, Ruth Leiserowitz i Alvydas Šlepikas z tłumaczką**

Dyskusja panelowa z okazji wydania książki *Historia Wrocławia* Eduarda Mühlego

Głównym tematem dyskusji panelowej, która odbyła się 7 czerwca 2016 r. w NIH w Warszawie, był świeżo opublikowany polski przekład pracy Eduarda Mühlego *Breslau. Geschichte einer europäischen Metropole* (2015). Z autorem – profesorem historii Europy Środkowo-Wschodniej i Wschodniej na Uniwersytecie w Münster, a w latach 2008–2013 dyrektorem NIH w Warszawie – dyskutowało dwóch warszawskich profesorów: mediewista i były działacz Solidarności Karol Modzelewski oraz historyk Henryk Samsonowicz. Wieczorne spotkanie – efekt współpracy NIH w Warszawie z Polskim Wydawnictwem Naukowym, w którym wiosną 2016 r. ukazała się *Historia Wrocławia* Mühlego – moderował obecny dyrektor NIH Miloš Řezník. Mühle wyjaśnił koncepcję i strukturę swojej historii miasta, która w dziesięciu ułożonych chronologicznie rozdziałach przedstawia główne cechy strukturalne Wrocławia oraz najważniejsze aspekty jego historii na przykładzie wybranych zabytków architektury i osobistości. Rozmówcy Mühlego podkreślili, że zaletą jego dzieła jest pokazanie dziejów miasta przede wszystkim jako historii ludzi, którzy je zamieszkiwali i kształtowali, oraz że przybliża ono czytelnikom wartość różnorodności kulturowej, narodowej i religijnej, która odcisnęła piętno na całej historii Wrocławia.

od lewej: **Miloš Řezník, Eduard Mühle, Karol Modzelewski i Henryk Samsonowicz**

Prezentacja książki Maltego Rolfa *Rządy imperialne w Kraju Nadwiślańskim*

25 listopada 2016 r. w ramach XXV Targów Książki Historycznej na Zamku Królewskim w Warszawie (zob. s. 53) NIH przedstawił przygotowane wspólnie z Wydawnictwami Uniwersytetu Warszawskiego polskie wydanie monografii Maltego Rolfa *Imperiale Herrschaft im Weichselland: Das Königreich Polen im Russischen Imperium* (1864–1915) (München 2014). W prezentacji wersji polskiej – *Rządy imperialne w Kraju Nadwiślańskim. Królestwo Polskie i cesarstwo rosyjskie (1864–1915)* – oprócz autora wziął udział historyk Andrzej Chwalba z Uniwersytetu Jagiellońskiego, a spotkanie moderowała zastępczyni dyrektora NIH w Warszawie Ruth Leiserowitz.

Malte Rolf, profesor historii na Uniwersytecie w Bambergu, opisuje w swojej pracy struktury i aktorów politycznych rządów imperialnych w Królestwie Polskim od stłumienia powstania styczniowego w latach 1863/64 do pierwszej wojny światowej. Podczas prezentacji autor omówił m.in. heterogeniczność i ambiwalencję władzy carskiej w „Kraju Nadwiślańskim". Profesor Chwalba wyraził uznanie dla Maltego Rolfa za słuszne zakwestionowanie utartej, jednostronnej tezy, że biurokracja carska w skrajny sposób eksploatowała Polskę. Autor wykazał tymczasem, że przynajmniej w wypadku Warszawy biurokracja ta umożliwiła również trwałą modernizację.

Na temat książki zob. też s. 62 w części Publikacje drukowane.

od lewej: **Andrzej Chwalba z tłumaczką, Malte Rolf i Ruth Leiserowitz**

Inne imprezy

Wystawa plakatów: Śluby królewskie księżniczek i książąt w Polsce i na Litwie 1500–1800

W związku z warsztatem „Tarcia i porażki – spotkania międzykulturowe w czasach kryzysu“ (zobacz s. 42) na Dziedzińcu Wielkim Zamku Królewskiego w Warszawie gościła od 21 kwietnia do 20 maja 2016 r. wystawa plakatów, ilustrująca historię królewskich mariaży i związany z nimi transfer kulturowy. Za treść wystawy byli odpowiedzialni Almut Bues z NIH w Warszawie i Zbigniew Krysiewicz. Wystawa została uroczyście otwarta 21 kwietnia przez p.o. dyrektora Zamku Królewskiego Przemysława Mrozowskiego i dyrektora NIH w Warszawie Miloša Řezníka. Oprawą muzyczną wieczoru stanowił występ Marii Skiby (sopran), która przy akompaniamencie Franka Pschichholza (gitara hiszpańska i lutnia) śpiewała pieśni z XVII wieku.

Prezentowane plakaty były wizualizacją złożonego procesu ślubów dynastycznych, życia i funkcji małżonki króla na obcym dworze, a także zbiorowej pamięci o takich małżonkach. Równolegle do wystawy przedstawiono prace dzieci, nagrodzone w konkursie plastycznym poświęconym „Parom królewskim“, rozpisanym przez Muzeum Historii Polski jako partnera projektu HERA „Marrying Cultures“.

Maria Skiba i Frank Pschichholz

Dzień Otwartych Drzwi Ambasady Niemiec i Ambasady Francji

Podczas Dnia Otwartych Drzwi Ambasady Niemiec i Ambasady Francji w Warszawie 21 maja 2016 r. NIH miał swoje stoisko informacyjne. Zainteresowanie publiczności, która przy letniej pogodzie tysiącami napływała na teren obu sąsiadujących ze sobą placówek, było ogromne. Na stoisku NIH w Sali im. Władysława Bartoszewskiego w Niemieckiej Ambasadzie liczni goście zasięgali informacji na temat ofert i działalności Instytutu, a młodsi wiekiem i duchem mieli okazję sprawdzić swoją wiedzę historyczną w polsko-niemieckim quizie historycznym.

Wycieczka zespołu NIH w Warszawie na Podlasie

W nieregularnych odstępach czasu pracownice i pracownicy NIH w Warszawie odbywają podróże służące integracji zespołu. 10 czerwca 2016 r. wybrali się na dwudniową wycieczkę autokarową na Podlasie, na którą były zaproszone również ich rodziny. Osada Kiermusy, gdzie wszyscy nocowali w tradycyjnych drewnianych domach, była idealnym punktem wypadowym do wędrówek przez łąki do pobliskiej zagrody żubrów, a przy grze w karty lub w piłkę nożną, na wycieczkach rowerowych, ale też podczas swobodnych rozmów każdy mógł na swój sposób integrować się z grupą. Zwieńczeniem dnia było ognisko i tańce do muzyki na żywo litewskiego zespołu Czarny Biceps. Niedziela zaczęła się od przejażdżki – do wyboru – łódką lub kajakiem po Narwi, natomiast popołudnie stało pod znakiem historii i kultury: po zwiedzeniu zamku w Tykocinie, rekonstruowanego obecnie na fundamentach dawnego zamku królewskiego z XVI wieku, program przewidywał przechadzkę po historycznym centrum miasteczka. Tykocin był przed drugą wojną światową jednym z najważniejszych ośrodków kulturalnych Żydów polskich, o czym świadczy tamtejsza wspaniale odnowiona Wielka Synagoga (w której mieści się dziś Muzeum Kultury Żydowskiej).

Wielka Synagoga w Tykocinie © Michael Leiserowitz

NIH w Warszawie na XXV Targach Książki Historycznej

W dniach 24–27 listopada 2016 r. NIH w Warszawie wziął udział w Targach Książki Historycznej w Arkadach Kubickiego stołecznego Zamku Królewskiego. Jubileuszowa edycja targów z ponad 220 wystawcami przyciągnęła ok. 25 000 gości i tak, jak miało to już miejsce w ostatnich latach, dała Instytutowi sposobność nie tylko do przedstawienia swoich publikacji, lecz również do informowania zainteresowanej publiczności w bezpośrednich rozmowach o różnych aspektach swojej działalności.

Wizyta sekretarz stanu Cornelii Quennet-Thielen w NIH w Warszawie

1 grudnia 2016 r. Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie odwiedziła sekretarz stanu w Federalnym Ministerstwie Edukacji i Badań Naukowych Cornelia Quennet-Thielen. Szefowa resortu, z którego środków finansowany jest NIH, poświęciła sporo czasu na zwiedzanie Instytutu oraz na spotkanie z jego pracownikami naukowymi, aby wyrobić sobie bardziej konkretną opinię o pracy placówki. Po przedstawieniu wybranych bieżących projektów dyskutowano o obecnych warunkach działalności Instytutu i jego dalszym rozwoju.

Cornelia Quennet-Thielen (z prawej) **w rozmowie z kierowniczką biblioteki NIH w Warszawie Simone Simpson**

Koncert adwentowy w Centralnej Bibliotece Rolniczej

14 grudnia 2016 r. Wydział Kultury Ambasady Niemiec w Polsce wraz z NIH oraz Towarzystwem Niemiecko-Polskim w Warszawie uczcił koncertem muzyki kameralnej owocną współpracę kulturalną w roku 2016.

Zaproszeni goście – partnerzy i inni miłośnicy kultury – delektowali się w historycznej sali wykładowej Centralnej Biblioteki Rolniczej w sercu Warszawy występem dwojga muzyków o międzynarodowej renomie: wiolonczelistki Rebekki Markowski i pianisty Caspara Frantza. Po wykonaniu utworów Bacha, Beethovena i Schumanna, na zakończenie koncertu duet akompaniował gościom, którzy zaśpiewali tradycyjne niemieckie kolędy.

© Ambasada Niemiec w Warszawie

Wspólny projekt z Uczelnią Łazarskiego: Niemcy i Polska w wielobiegunowym ładzie międzynarodowym

NIH w Warszawie współpracuje ze stołeczną Uczelnią Łazarskiego w realizacji projektu „Niemcy i Polska w wielobiegunowym ładzie międzynarodowym. Strategiczna wizja i potencjalne sojusze". Ze względu na to, że po rozpadzie bipolarnego ładu globalnego i późniejszym okresie dominacji Stanów Zjednoczonych kształtuje się obecnie nowy, wielobiegunowy porządek, projekt ma na celu zbadanie historii i warunków powstawania tego ładu oraz roli Polski i Niemiec w tym procesie. Głównym punktem odniesienia są dwa państwa, które z perspektywy polskiej i niemieckiej mają kluczowe znaczenie: USA i Rosja.

Projekt jest wspierany przez Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej. Koordynatorem projektu jest Piotr Madajczyk z Uczelni Łazarskiego i Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk. Więcej o projekcie:

http://www.isppan.waw.pl/subpage/zaklady/zsn/files/niemcy_i_polska_w_wielobiegunowym_ladzie_miedzynarodowym.pdf

Kolokwia

Kolokwia Niemieckiego Instytutu Historycznego w Warszawie odbywają się zawsze w środy o godz. 11 w sali wykładowej Instytutu. W 2016 roku następujący naukowcy wygłosili w ramach kolokwiów wykłady poświęcone poniższym tematom:

13 stycznia
Sven Jaros (Uniwersytet w Lipsku), Transformacja regionów Rusi Czerwonej w latach 1340–1443. Protagoniści, pola i potencjały działania w świetle dokumentów władców

20 stycznia
Grzegorz Rossoliński-Liebe (Wolny Uniwersytet Berliński), Kolaboracja polsko-niemiecka podczas drugiej wojny światowej. Przypadek polskich urzędników i pracowników umysłowych

27 stycznia
Stefanie Weismann (Instytut Historii i Społeczeństwa Europejskiego im. Ludwiga Boltzmanna w Wiedniu), O historii zapachowej Lublina w XX wieku

3 lutego
Julia Austermann (Uniwersytet w Siegen), Wizualizacje wymiaru politycznego: homofobia a queerowa kultura protestu w Niemczech i Polsce od 1980 r.

10 lutego
Robert Parzer (Berlin), Nowe perspektywy badań nad mordowaniem chorych przez nazistów w okupowanej Polsce

17 lutego
Vasco Kretschmann (Wolny Uniwersytet Berliński), Historia miejska w muzeach – niemieckie i polskie wystawy historyczne we Wrocławiu w XX wieku

16 marca
Konstantin Rometsch (Uniwersytet w Gießen), Sekurytyzacja ludobójstwa? Powstanie i warunki współpracy międzynarodowej w dziedzinie prawa karnego w latach 1920–1950

23 marca
Elżbieta Kassner (Uniwersytet w Hanowerze), Położnictwo w kontekście polityki demograficznej i struktur socjalistycznych w Polsce w latach 1945–1970

30 marca
Anna Baumgartner (Uniwersytet Ludwika Maksymiliana w Monachium), Monachijska szkoła polska. Orientalizm, przygoda i egzotyka w malarstwie Józefa Brandta

6 kwietnia
Ewelina Wanat (Uniwersytet Techniczny w Chemnitz), Polityka tożsamości kulturowej na pograniczu saksońsko-czesko-polskim po 1945 r.

13 kwietnia
Anne-Christin Klotz (Centrum Studiów Żydowskich Berlin-Brandenburgia), Mówiąc o Niemczech – Niemcy w oczach polskich Żydów w latach 1930–1939

20 kwietnia
Hennadij Korol'ov (Instytut Historii Ukrainy Ukraińskiej Akademii Nauk), "Between Germany and Russia." Oskar Halecki's conception of "East-Central Europe"

27 kwietnia
Felix Matheis (Uniwersytet w Hamburgu), „Hamburg na wschodzie" – Okupacja Polski z perspektywy miasta hanzeatyckiego 1939–1945

11 maja
Paweł Maciejko (Uniwersytet Hebrajski w Jerozolimie), Dangerous Liaisons: Casanova, Count Waldstein, Freemasons, and Kabbalists

23 maja
Sarah Cramsey (Tulane University of New Orleans), Beyond Luck: Quantifying How Warsaw Jews Survived Soviet Exile and Return 1939–1946

25 maja
Adrian Mitter (University of Toronto), Lokalne i ponadnarodowe współzależności w Wolnym Mieście Gdańsku

1 czerwca
Katharina Kinga Kowalski (Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą), Nowe formacje wiedzy? Feministyczne sieci intelektualne w Polsce (1980–2004)

8 czerwca
Kornelia Kończal (Europejski Instytut Uniwersytecki we Florencji), Szabrowanie niemieckiej własności w Europie Środkowo-Wschodniej. Sprawozdanie z badań

15 czerwca
Steven Schouten (Centrum Studiów Żydowskich Berlin-Brandenburgia), Jewish Identity, War and Revolution: Ernst Toller

22 czerwca
Stefanie Krull (Emory University, Atlanta), Spóźnieni: wyjazdy wysiedleńców z Polski i ich integracja w RFN w latach 1970–1990

29 czerwca
Joanna B. Michlic (Bristol University), What We Do Not Talk About When We Talk About Rescuers of Jews in War-Time Poland

6 lipca
Julia Walleczek-Fritz (Austriackie Archiwum Państwowe w Wiedniu), Niewola wojenna a przymusowa migracja: jeńcy jako *military migrants* w monarchii naddunajskiej podczas pierwszej wojny światowej

24 sierpnia
Andrei Zamoiski (Wolny Uniwersytet Berliński), Transformacja życia żydowskiego w Europie Wschodniej i Środkowo-Wschodniej podczas pierwszej wojny światowej i po niej: kwerenda w archiwach wschodnioeuropejskich

31 sierpnia
Michal Kopeček (Czeska Akademia Nauk w Pradze), Reconstructing Genealogies of Democracy in East Central Europe 1968–2000s: (Post-)Dissident Politics of Memory

14 września
Oleg Rusakovskij (Uniwersytet Dymitra Pożarskiego w Moskwie), Transfer i recepcja polsko-litewskiego prawa wojennego w Rosji w okresie „wielkiej smuty" (1598–1618)

21 września
Magdalena Kamińska (Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą), (Nie-)Możliwości współpracy naukowo-technicznej między NRD a PRL w badaniach nad betonem w latach 70.

5 października
Ol'ga Sasunkevič (Europejski Uniwersytet Humanistyczny, Wilno), Ethnicity Beyond the State: Karta Polaka and the process of ethnicization in the Belarus-Poland border region

19 października
Margarete Wach (Uniwersytet w Siegen), Polska fotografia (1918–1990): Protagoniści, gatunki, ruchy. Architektura projektu i konkretny przykład fotoreportażu na podstawie transferu Wschód-Zachód w tygodniku „Świat" (1951–1969)

26 października
Vasyl' Kononenko (Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny w Winnicy, Ukraina), Religia a polityka w oczach wschodniego emigranta-intelektualisty: poglądy hetmana na uchodźstwie Filipa Orlika (1710–1742)

2 listopada
Lukas Dovern (Stanford University), Inwestycje w komunistyczną Polskę. Transnarodowa historia globalnego sektora finansowego podczas zimnej wojny

16 listopada
Viktorija Vasilenko (Biełgorodzki Państwowy Uniwersytet Badawczy, Rosja), The Polish Question and the Cold War Origins in Russian Historiography

23 listopada
Jan Hendrik Issinger (Uniwersytet Alberta Ludwika we Fryburgu Bryzgowijskim), Procesy decyzyjne w organizacjach policyjno-wojskowych. Batalion Policyjny 61 i jego wkład w nazistowskie rządy okupacyjne

14 grudnia
Kathrin Paszek (Uniwersytet w Kraju Saary w Saarbrücken), Jan III Sobieski z kontrowersyjnej perspektywy jego współczesnych

21 grudnia
Nicholas C. Levy (Stanford University), City of Steel – Building Huta Katowice and Dąbrowa Górnicza in the 1970s

2. Publikacje

Publikacje drukowane

Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie także w 2016 roku wykorzystywał swoje cztery serie wydawnicze jako jeden z głównych instrumentów transferu badań naukowych. W seriach tych publikowane są wyniki badań pracowników NIH i innych historyków, edycje źródłowe dotyczące dziejów Polski i stosunków polsko-niemieckich, a także prekursorskie pod względem metodologicznym i merytorycznie studia niemieckich i polskich historyków poświęcone dziejom Europy, Niemiec i Polski w przekładach na niemiecki i polski. O ile seria *Quellen und Studien* (Źródła i studia) koncentruje się na pracach z zakresu historii epok przednowoczesnych, to w serii *Einzelveröffentlichungen* (Pojedyncze publikacje) ukazują się głównie pozycje dotyczące historii nowożytnej, zwłaszcza dwudziestowiecznej. W serii *Klio in Polen* (Klio w Polsce) publikowane są fundamentalne studia polskich historyków w przekładzie niemieckim, w serii *Klio w Niemczech* zaś odwrotnie – kluczowe opracowania badaczy niemieckojęzycznych w przekładzie na polski.

W roku 2016 ukazały się tomy 31 i 32 serii *Quellen und Studien*, tom 35 *Einzelveröffentlichungen* oraz tom 21 *Klio w Niemczech*. W sumie w okresie sprawozdawczym Instytut wydał zarówno w ramach serii, jak i poza nimi osiem książek.

Klio w Niemczech

Od 21 lat NIH w Warszawie wydaje serię *Klio w Niemczech*, w której publikowane są polskie przekłady niemieckojęzycznej specjalistycznej literatury historycznej. Od 2000 roku seria ukazuje się w Wydawnictwie Neriton. Do publikacji wybierane są przede wszystkim nowsze opracowania standardowe oraz prace, które mogą być przydatne także dla zaawansowanych studentów historii.

Anke te Heesen: Teorie muzeum

Jako tom 21 serii ukazała się w roku sprawozdawczym książka Anke te Heesen *Teorie muzeum*. Przedstawia ona dzieje muzeów i ich różnorodne przemiany. Autorka opisuje w ujęciu chronologicznym różne rodzaje instytucji muzealnych jako wpływowych miejsc nowoczesności. Prezentuje syntezę wielu rozmaitych definicji i znaczeń słowa „muzeum", kreśląc skomplikowane dzieje wystaw stałych i czasowych. Umieszcza je w kontekście zmieniających się poglądów na temat kolekcjonowania oraz roli państwa i gospodarki w tworzeniu i kształtowaniu publicznych ekspozycji. Monografia wyróżnia się uniwersalnym podejściem do tematu, jest bowiem poświęcona zarówno muzeom sztuki, jak i muzeom przyrodniczym oraz historycznym.

Autorka jest profesorem w Instytucie Historii Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie i kuratorką. Wcześniej pracowała m.in. w Niemieckim Muzeum Higieny w Dreźnie i w Muzeum Uniwersytetu w Tybindze.

Anke te Heesen: Teorie muzeum.
Przekład Agata Teperek. Przedmowa i redakcja naukowa Anna Ziębińska-Witek. Warszawa: Neriton 2016 [= Klio w Niemczech, t. 21]. 195 str. ISBN 978-83-7543-416-3.

Źródła i studia

Praca zbiorowa: Legitimation von Fürstendynastien in Polen und dem Reich

W 2016 roku wyszedł 31. tom serii – *Legitimation von Fürstendynastien in Polen und dem Reich. Identitätsbildung im Spiegel schriftlicher Quellen (12.–15. Jahrhundert)* [Legitymizacja dynastii książęcych w Polsce i w Rzeszy. Powstawanie tożsamości w świetle źródeł pisemnych (XII–XV wiek)].

W czasach przednowoczesnych legitymizacja odgrywała dla książąt kluczową rolę. Jej rosnące znaczenie odzwierciedlają źródła pisemne. Szczególnego uwzględnienia wymagają w tym kontekście dwa rodzaje źródeł: dzieła historiograficzne i dokumenty. Dzięki kunsztownemu łączeniu informacji historycznych z fikcją dynastie książęce umiejętnie definiowały się i zapewniały sobie identyfikację, powołując się na swoje szlachetne pochodzenie, zasługi rodu, działalność fundatorską, posiadłości i regionalne zakorzenienie.

W artykułach zawartych w tym tomie niemieccy i polscy mediewiści naświetlają na przykładzie różnych rodów arystokratycznych (Welfów, książąt pomorskich i meklemburskich, Wittelsbachów, Hohenzollernów i Wettinów, margrabiów Badenii oraz różnych gałęzi Piastów) ogólne struktury i indywidualne sposoby działania dynastii książęcych w obu państwach.

Tom zawiera referaty wygłoszone na konferencji, która odbyła się w grudniu 2012 r. w NIH w Warszawie. Redaktorzy to dwoje byłych pracowników Instytutu – Grischa Vercamer i Ewa Wółkiewicz.

Grischa Vercamer i Ewa Wółkiewicz (red.): Legitimation von Fürstendynastien in Polen und dem Reich. Identitätsbildung im Spiegel schriftlicher Quellen (12.–15. Jahrhundert).
Wiesbaden: Harrassowitz 2016 [= Deutsches Historisches Institut Warschau, Quellen und Studien, t. 31]. 400 str. ISBN 978-3-447-10555-2.

Porównawcze spojrzenie na wczesnonowożytne Święte Cesarstwo Rzymskie i Rzeczpospolitą Obojga Narodów

Książka *Frühneuzeitliche Reiche in Europa. Das Heilige Römische Reich und Polen-Litauen im Vergleich* [Wczesnonowożytne mocarstwa w Europie. Święte Cesarstwo Rzymskie i Rzeczpospolita Obojga Narodów – porównanie], zawierająca artykuły znawców niemieckiej i polskiej historii epoki wczesnonowożytnej, daje możliwość porównawczego spojrzenia na dzieje obu państw. Autorzy wyodrębniają pewien typ ładu politycznego, do którego można zaliczyć zarówno Święte Cesarstwo Rzymskie, jak i Rzeczpospolitą – wczesnonowożytne mocarstwo europejskie. Charakteryzowało się ono doniosłą rolą zgromadzeń stanowych, koncepcjami wolności stanów, republiki i monarchii mieszanej, złożonym porządkiem konstytucyjnym, defensywnym ustrojem wojskowym, luźną integracją peryferii i szerokimi pasami pogranicznymi, ograniczonymi zdolnościami centrum do eksploatacji zasobów, a także pluralizmem wyznaniowym. Dzięki ujęciu komparatywnemu niniejszy tom zbiorowy stanowi ważny wkład w historię ustrojów politycznych we wczesnonowożytnej Europie.

Tomasz Gromelski, Christian Preusse, Alan Ross i Damien Tricoire (red.): Frühneuzeitliche Reiche in Europa. Das Heilige Römische Reich und Polen-Litauen im Vergleich / Empires in Early Modern Europe. The Holy Roman Empire and Poland-Lithuania in Comparison.
Wiesbaden: Harrassowitz 2016 [= DHI Warschau, Quellen und Studien, t. 32]. 264 str. ISBN 978-3-447-10574-3.

Pojedyncze publikacje NIH w Warszawie

Tożsamości i obszary doświadczeń wschodniopruskich „wilczych dzieci" w powojennych Niemczech

W monografii *Ostpreußische Wolfskinder. Erfahrungsräume und Identitäten in der deutschen Nachkriegsgesellschaft* [Wchodniopruskie wilcze dzieci. Tożsamości i obszary doświadczeń w powojennym społeczeństwie niemieckim] historyk Christopher Spatz zajął się szczególną grupą ofiar drugiej wojny światowej, a mianowicie pozbawionymi rodziny dziećmi i nastolatkami, którzy po zakończeniu wojny uciekali z północnych Prus Wschodnich na Litwę i przynajmniej przez pewien czas musieli ukrywać swoje niemieckie pochodzenie. Intencją Spatza nie jest jednak faktograficzna rekonstrukcja powojennych wydarzeń ani osadzenie tej tematyki w ramach dyskursu o dzieciach wojny. Pierwszoplanową rolę odgrywają dla autora problemy tożsamości przedstawicieli tej grupy – tak ciągłość, jak i przemiany owej tożsamości –, przy czym skupia się na tych osobach, które powróciły do Niemiec między 1947 a mniej więcej 2013 rokiem. Spatz przeprowadził ponad 50 wywiadów biograficznych z byłymi „wilczymi dziećmi" i dokonał ich ewaluacji. Doszedł do wniosku, że „wilcze dzieci" w następstwie wymuszonej izolacji i asymilacji wcześnie zaczęły się postrzegać jako osoby o wyjątkowym losie. Protagoniści żyjący dziś w Niemczech nie wykształcili jego zdaniem tożsamości zbiorowej. Mimo to grupa ta stanowi „element niemieckiego krajobrazu pamięci".

Christopher Spatz: Ostpreußische Wolfskinder. Erfahrungsräume und Identitäten in der deutschen Nachkriegsgesellschaft.
Osnabrück: fibre 2016 [= Einzelveroffentlichungen des DHI Warschau, t. 35]. 239 str. ISBN 978-3-944870-40-3.

Inne publikacje pracowników NIH, kooperacje

Miloš Řezník o arystokracji, stanach społecznych i lojalności w Galicji

W 2016 r. w serii *Studien zum mitteleuropäischen Adel* (Studia o środkowoeuropejskiej arystokracji) w wydawnictwie Peter Lang ukazała się monografia Miloša Řezníka *Neuorientierung einer Elite. Aristokratie, Ständewesen und Loyalität in Galizien (1772–1795)* [Reorientacja elity. Arystokracja, ustrój stanowy i lojalność w Galicji (1772–1795)]. Dyrektor NIH w Warszawie bada w niej rolę i przemiany dyskursu o szlachcie i stanach społecznych w kontekście integracji i akulturacji polskiej arystokracji w monarchii habsburskiej w pierwszych dziesięcioleciach po pierwszym rozbiorze polski.

Wskutek zmiany władzy spowodowanej przez konkretne wydarzenie historyczne zostały wówczas skonfrontowane ze sobą dwie różne tradycje stanowe i polityczne. Na tym tle monografia analizuje ogólne rozumienie pojęcia arystokracji u schyłku istnienia społeczeństwa stanowego. W ówczesnej Europie szlachta i ustroje stanowe w coraz większym stopniu podlegały delegitymizacji. Arystokracji dziedzicznej przeciwstawiano ideę „prawdziwej" arystokracji. Przykład Galicji, gdzie procesy te nabrały szczególnej dynamiki w związku z nową problematyką lojalności, tożsamości, integracji i akulturacji, dobrze nadaje się do analizy i interpretacji tych aspektów w kontekście ich wzajemnych powiązań.

Miloš Řezník: Neuorientierung einer Elite. Aristokratie, Ständewesen und Loyalität in Galizien (1772–1795).
Frankfurt/Main: Peter Lang 2016 [= Studien zum mitteleuropäischen Adel, t. 7]. 561 str. ISBN 978-3-631-67193-1.

Monografia Maren Röger: Ucieczka, wypędzenie i przesiedlenie

Ukazało się polskie tłumaczenie książki Maren Röger *Flucht, Vertreibung und Umsiedlung. Mediale Erinnerungen und Debatten in Deutschland und Polen seit 1989* (Marburg 2011). Na podstawie niemieckich i polskich dokumentów telewizyjnych, filmów fabularnych i różnego rodzaju materiałów prasowych autorka bada, jakie media w jaki sposób wpłynęły na narodowe kultury pamięci i w jakiej formie przyczyniły się do polsko-niemieckich kontrowersji dotyczących ucieczki i wypędzenia. Przekład został sfinansowany przez NIH w Warszawie.

Maren Röger: Ucieczka, wypędzenie i przesiedlenie. Medialne wspomnienia i debaty w Niemczech i w Polsce po 1989 roku.
Przekład Tomasz Gabiś. Poznań: Wydawnictwo Nauka i Innowacje 2016 [= Studia Brandtiana Translationes]. 670 str. ISBN 978-83-64864-23-0.

8 maja 1945 r. Międzynarodowe i interdyscyplinarne perspektywy

Ze względu na heterogeniczność dat i wydarzeń oraz ich określeń i interpretacji nie jest bynajmniej oczywiste, jaką treść kryje w sobie hasło „8 maja 1945 r.". Niniejsza publikacja ukazuje wieloznaczności, sprzeczności i konflikty pamięci o 8 maja, wynikające z przyjęcia perspektywy międzynarodowej, interdyscyplinarnej i diachronicznej. Artykuły tworzą trzy główne osie tematyczne: debaty dyskursywne, reprezentacje medialne oraz zrytualizowane zachowania indywidualne lub polityczne. Opisują sytuację w Rosji, Niemczech, Chorwacji, Wielkiej Brytanii, Polsce, Włoszech, Francji i Izraelu. Przedmiotem analizy są literatura, fotografia, wystawy, pomniki, architektura i sztuki plastyczne, dyskursy na płaszczyźnie ogólnokrajowej i lokalnej oraz uroczystości i imprezy upamiętniające.

W książce zebrane są wystąpienia z warsztatów, które odbyły się w NIH w Warszawie w 2015 r. z okazji 70. rocznicy zakończenia drugiej wojny światowej i były poświęcone rozmaitym dyskursom wokół 8 maja. Oprócz Alexandry Klei tom zredagowały dwie pracownice naukowe NIH w Warszawie – Katrin Stoll i Annika Wienert.

Alexandra Klei, Katrin Stoll i Annika Wienert (red.): 8. Mai 1945. Internationale und interdisziplinäre Perspektiven.
Berlin: Neofelis Verlag 2016. 279 str. ISBN 978-3-95808-112-3.

Malte Rolf: Rządy imperialne w Kraju Nadwiślańskim

Malte Rolf opisuje w swojej rozprawie habilitacyjnej struktury i protagonistów rządów imperialnych w Królestwie Polskim od stłumienia powstania styczniowego w 1863/64 r. do wybuchu pierwszej wojny światowej. „Kraj Nadwiślański" jako jeden z najludniejszych i najważniejszych pod względem wojskowo-strategicznym i gospodarczym obszarów peryferyjnych Cesarstwa Rosyjskiego odgrywał doniosłą rolę w organizmie imperium. Autor, profesor historii Europy Środkowo-Wschodniej na Uniwersytecie w Bambergu, docieka, kim byli protagoniści rządów imperialnych i jakie mieli pole manewru. Pokazuje heterogeniczność i ambiwalencję władzy carskiej w Królestwie Polskim, dowodząc, że imperialna biurokracja w „Kraju Nadwiślańskim" nie tylko sięgała po represje, lecz – przynajmniej w wypadku Warszawy – umożliwiła również trwałą modernizację, choć raczej w niezamierzony i pośredni sposób.

Polskie wydanie książki nakładem Wydawnictw Uniwersytetu Warszawskiego nastąpiło we współpracy z NIH w Warszawie. W porównaniu z niemieckim oryginałem monografię rozszerzono o obszerny rozdział dotyczący Uniwersytetu Warszawskiego w badanym okresie, a bibliografię uzupełniono o wybrane polskie tytuły.

Malte Rolf: Rządy imperialne w Kraju Nadwiślańskim. Królestwo Polskie i cesarstwo rosyjskie (1864–1915).
Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego 2016. 505 str. ISBN 97883-235-2572-1.

Broszury o badaniach nad epoką wczesnonowożytną oraz nad historią i kulturą Żydów w NIH w Warszawie

W roku 2016 ukazały się ponadto dwie broszury: *Badania nad epoką wczesnonowożytną* i *Badania nad historią i kulturą Żydów w Niemieckim Instytucie Historycznym w Warszawie*.

Broszury wydano w wersji niemieckiej i polskiej, a drugą również w wersji angielskiej. Można je także znaleźć w formie elektronicznej na stronie internetowej Instytutu: *http://www.dhi.waw.pl/pl/publikacje/broszury-tematyczne-instytutu.html*

Publikacje online

Marrying Cultures. Queens Consort and European Identities 1500–1800
Finansowany przez UE i zamknięty z końcem 2016 roku projekt „Marrying Cultures", w którym uczestniczył NIH w Warszawie, badał na podstawie konkretnych przykładów transfer kulturowy, który odbywał się w całej Europie za sprawą małżeństw dynastycznych. Analizowane były teksty, przedmioty, muzyka i architektura jako powiązane ze sobą przejawy owego transferu.
www.marryingcultures.eu

Zeitgeschichte-online [Dzieje współczesne online]
Pracownice zespołu badawczego „Funkcjonalność historii w późnej nowoczesności" Magdalena Saryusz-Wolska, Sabine Stach i Katrin Stoll opublikowały na portalu *Zeitgeschichte-online* numer tematyczny pod tytułem „Verordnete Geschichte? Zur Dominanz nationalistischer Narrative in Polen" [Zarządzona historia? O dominacji nacjonalistycznych narracji w Polsce].
www.zeitgeschichte-online.de/thema/verordnete-geschichte

1914-1918-online. International Encyclopedia of the First World War
Historycy NIH w Warszawie brali udział w tworzeniu angielskojęzycznej, uwzględniającej wiele perspektyw i stale rozszerzanej wirtualnej encyklopedii pierwszej wojny światowej. Prace są koordynowane przez Wolny Uniwersytet Berliński.
www.1914-1918-online.net

Blog Zdjęcia rodzinne
W ramach niemieckojęzycznego portalu *de.hypotheses.org*, zainicjowanego w 2011 roku przez NIH w Paryżu, zastępczyni dyrektora NIH w Warszawie Ruth Leiserowitz stworzyła blog „Bilder aus dem Familienalbum" [Zdjęcia z albumu rodzinnego], poświęcony prywatnym zdjęciom jako materiałom źródłowym do historii Europy Środkowo-Wschodniej w latach 1944–1960.
www.privphotos.hypotheses.org

Nowa strona internetowa NIH w Warszawie

W grudniu 2016 r. NIH w Warszawie uruchomił nową wersję swojej strony internetowej. Z pomocą badeńsko-wirtemberskiej agencji internetowej *revier online* unowocześniono wygląd strony oraz udoskonalono ją pod względem technicznym. Wzbogacono ją o pewne elementy w celu zwiększenia łatwości obsługi i przejrzystości, również na urządzeniach mobilnych. Adres internetowy to jak dotychczas *www.dhi.waw.pl*.

Ponadto NIH ma teraz stronę na Facebooku:
www.facebook.com/DHIWarschau

3. Stypendia i naukowcy wizytujący

Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie wspiera stypendiami badania naukowe w dziedzinie historii Polski, stosunków polsko-niemieckich i Europy Środkowo-Wschodniej, które wymagają pobytu w Polsce. W zależności od przedsięwzięcia badawczego stypendia są przyznawane na okres jednego do kilku miesięcy. O przyznaniu stypendium decyduje kryterium jakości projektu. Dodatkową przesłanką jest stopień powiązania tematycznego z bieżącymi obszarami badawczymi NIH w Warszawie. Ma się to przyczynić do regularnego uzupełniania i wspomagania – dzięki włączeniu naukowców wizytujących – prac i dyskusji prowadzonych w ramach zespołów badawczych Instytutu. Zgodnie z tymi zasadami w 2016 roku przyznano stypendia (w tym także stypendia Fundacji im. Maxa Webera) następującym naukowcom wizytującym:

mgr Sven Jaros
(Uniwersytet w Lipsku / październik 2015 – luty 2016 r.)
Mediacja spornej władzy. Ruś Czerwona w okresie od Kazimierza Wielkiego do Władysława Jagiełły (1340–1434)

mgr Linh Nguyen Vu
(Europejski Instytut Uniwersytecki we Florencji / 16 listopada – 15 grudnia 2015 r.)
The Politics of Solidarity Between Communism and Love – Rethinking the Polish Political Movement *Solidarność* and Its Legacy

Iwona Dadej
(Wolny Uniwersytet Berliński / 1 stycznia – 31 grudnia 2016 r.)
Wspólnoty idei między projektami utopijnymi a radykalnymi. Podróże przez myśl reformatorską w kontekście polskim, 1880–1965

mgr Elżbieta Kassner
(Uniwersytet w Hanowerze / styczeń – marzec 2016 r.)
Położnictwo w kontekście polityki demograficznej i struktur socjalistycznych w Polsce w latach 1945–1970

dr Grzegorz Rossoliński-Liebe
(Wolny Uniwersytet Berliński / styczeń 2016 i lipiec – sierpień 2016 r.)
Kolaborujący wrogowie. Formy polsko-niemieckiej współpracy podczas drugiej wojny światowej

mgr Vasco Kretschmann
(Wolny Uniwersytet Berliński / 16 stycznia – 16 kwietnia 2016 r.)
Muzealizacja historii miasta Wrocławia w XX wieku

dr Margarete Wach
(Uniwersytet w Siegen / 15 stycznia – 15 marca 2016 r.)
Między społeczną niszą a rezerwuarem niespodziewanych możliwości. Filmy amatorskie w PRL: struktura – praktyka – entuzjazm

dr Stephanie Weismann
(Instytut Historii i Społeczeństwa Europejskiego im. Ludwiga Boltzmanna w Wiedniu / 15 stycznia – 14 lutego 2016 r. i 3 września – 2 października 2016 r.)
Smellscapes Lublina: zapachowa historia miasta w XX wieku

Hennadij Korol'ov
(Instytut Historii Ukrainy Ukraińskiej Akademii Nauk w Kijowie / luty – kwiecień 2016 r.)
„Between Germany and Russia." Oskar Halecki's Conception of „East-Central Europe"

mgr Katharina Kowalski
(Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą / luty – kwiecień 2016 r.)
Nowe formacje naukowe? Feministyczne sieci intelektualistek w Polsce (1980–2004)

prof. Paweł Maciejko
(Uniwersytet Hebrajski w Jerozolimie / 15 lutego – 14 sierpnia 2016 r.)
The Interactions between Jewish Sectarian Movements and Secret Societies in 18th-Century East-Central Europe

mgr Julia Austermann
(Uniwersytet w Siegen / luty – marzec 2016 r.)
Wizualizacja polityki: homofobia i queerowa kultura protestu w Niemczech i Polsce od 1980 r.

mgr Jana Fuchs
(Kolegium im. Imre Kertésza w Jenie / 28 września – 11 października 2015 r. i 24 lutego – 10 marca 2016 r.)
Unpresent Past. Nowe reprezentacyjne budowle w okresie socjalizmu a brak odbudowy ich poprzedników

dr Richard Nemec
(Uniwersytet w Bernie / luty 2016 r.)
Urbanistyka i architektura pod rządami narodowych socjalistów w Europie Środkowo-Wschodniej (1939–1945) w kontekście ideologii „Rzeszy Wielkoniemieckiej"

mgr Robert Parzer
(Uniwersytet w Gießen / luty 2016 r.)
Nazistowskie morderstwa chorych w okupowanej Polsce. Przyczynek do badań nad sprawcami

dr hab. Kai Struve
(Uniwersytet Marcina Lutra w Halle i Wittenberdze / luty 2016 r.)
Modernizacja bez nacjonalizacji: zmiany społeczne i tworzenie regionów na Górnym Śląsku (1871 do lat 30. XX w.)

mgr Konstantin Rometsch
(Uniwersytet w Gießen / luty – kwiecień 2016 r.)
Sekurytyzacja ludobójstwa w międzynarodowych sieciach prawników, ekspertów i zawodowych polityków w Europie (Środkowo-)Wschodniej w latach 1920–1950

mgr Ewelina Wanat
(Uniwersytet Techniczny w Chemnitz / luty – kwiecień 2016 r.)
Kulturowa polityka tożsamości na pograniczu polsko-saksońsko-czeskim po 1945 r.

mgr Felix Matheis
(Uniwersytet w Hamburgu / marzec – kwiecień 2016)
„Hamburg na Wschodzie". Okupacja Polski z punktu widzenia miasta hanzeatyckiego 1939–1945

mgr Anne-Christin Klotz
(Centrum Studiów Żydowskich Berlin-Brandenburgia / 20 marca – 19 kwietnia 2016 r.)
Mówienie o Niemczech – jak polscy Żydzi postrzegali Niemcy w latach 1930–1939

mgr Johannes Czakai
(Wolny Uniwersytet Berliński / 21 marca – 20 kwietnia 2016 r.)
Leib Geizhals i Isidor Trompetenschleim. Przyjmowanie imion i nazwisk przez polskich i pruskich Żydów w latach 1784–1846 – między faktami a fikcją

mgr Anna Baumgartner
(Uniwersytet Ludwika Maksymiliana w Monachium / marzec – kwiecień 2016 r.)
Monachijska szkoła polska. Orientalizm, przygoda i egzotyka w obrazach Józefa Brandta

dr Steven Schouten
(Centrum Studiów Żydowskich Berlin-Brandenburgia / marzec i czerwiec 2016 r.)
Jewish Identity, War and Revolution: Ernst Toller

mgr Dorothea Warneck
(Uniwersytet Friedricha Schillera w Jenie / marzec 2016 r.)
Powstanie pierwszych żydowskich muzeów w Europie Środkowo-Wschodniej na przełomie XIX i XX w.

dr Andrei Zamoiski
(Wolny Uniwersytet Berliński / kwiecień – sierpień 2016 r.)
Transformacja życia Żydów w Europie Wschodniej i Środkowo-Wschodniej podczas pierwszej wojny światowej i po niej: kwerenda w archiwach wschodnioeuropejskich

dr Sarah A. Cramsey
(Tulane University, New Orleans / 3–24 maja 2016 r. i 1 lipca – 7 sierpnia 2016 r.)
Beyond Luck: Quantifying How Warsaw Jews Survived Soviet Exile and Return 1939–1946

mgr Kornelia Kończal
(Europejski Instytut Uniwersytecki we Florencji / maj – sierpień 2016 r.)
Reconstruction through Plundering: Post-German Property and the Invention of Social Order in Central Europe after 1945

mgr Adrian Mitter
(University of Toronto / maj i wrzesień 2016 r.)
Niemcy, Polacy i Ukraińcy w Wolnym Mieście Gdańsku (1920–1939)

prof. Winson Chu
(University of Wisconsin-Milwaukee / czerwiec – sierpień 2016 r.)
Niemcy, Polacy i Żydzi w procesie kształtowania się „Lodzermenschen": konkurujące nacjonalizmy w Łodzi w latach 1880–2009

mgr Stefanie Krull
(Emory University, Atlanta / czerwiec – lipiec 2016 r.)
„God had been with us all the way": Protestant Expellees & Religious Practice in West Germany, 1944–1989

dr Joanna B. Michlic
(Bristol University / czerwiec – lipiec 2016 r.)
More Than the Milk of Human Kindness: Jewish Survivors and Their Polish Rescuers Recount Their Tales, 1944–1949

mgr Anna Parkitna
(State University of New York at Stony Brook, USA / 7 czerwca – 22 lipca 2016 r.)
From Bernardon to Mozart. The Rise of German Opera in Warsaw

Ph.D. Michal Kopeček
(Czeska Akademia Nauk w Pradze / sierpień – październik 2016 r.)
Dissident Origins of Post-Socialism: Legalism, Historical Memory, and National Identity in East Central Europe, 1969–2000

dr Iryna Horban
(Narodowa Akademia Nauk Ukrainy w Kijowie / 12 września – 11 października 2016 r. i 16 stycznia – 15 lutego 2017 r.)
Straty dóbr kultury a problemy restytucji. Lwowskie muzea podczas pierwszej i drugiej wojny światowej

mgr Magdalena Kamińska
(Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą / wrzesień – listopad 2016)
Budownictwo wielkopłytowe z lat siedemdziesiątych w Nowych Tychach

dr Iveta Leitāne
(Uniwersytet Łotwy w Rydze / 16 września – 31 października 2016 r.)
Żydowskie kultury naukowe w XVII–XVIII wieku w Kurlandii a integracja wczesnonowoczesnych i oświeceniowych elit (Kurlandia – Polska – Czechy – Niemcy)

mgr Adrian Mitter
(University of Toronto / wrzesień 2016 r.)
Niemcy, Polacy i Ukraińcy w Wolnym Mieście Gdańsku (1920–1939)

dr Karina Pryt
(Uniwersytet Goethego we Frankfurcie nad Menem / wrzesień – październik 2016 r.)
Warszawska kultura kinowa w latach 1895/6–1939 w perspektywie transnarodowej

dr Jurij Radčenko
(Narodowy Uniwersytet w Charkowie / wrzesień 2016 r.)
Ukrainian Hilfspolizei, Self-Government and the Holocaust in Ukraine. The Case of the Military Administration Zone

dr Oleg Rusakovskij
(Uniwersytet Dymitra Pożarskiego w Moskwie / wrzesień – październik 2016 r.)
Wojskowe kultury naukowe we wczesnonowoczesnej Rosji: transfer, recepcja i adaptacja zagranicznej teorii i praktyki (1598–1698)

dr Ol'ga Sasunkevič
(Europejski Uniwersytet Humanistyczny w Wilnie / wrzesień – październik 2016 r.)
Ethnicity Beyond the State: ‚Karta Polaka' and the Process of Ethnicization in the Belarus-Poland Border Region

dr Margarete Wach
(Uniwersytet w Siegen / wrzesień – październik 2016 r.)
Fotografia w Polsce

mgr Lukas Dovern
(Stanford University / październik – listopad 2016 r.)
Inwestycje w komunistyczną Polskę. Międzynarodowy sektor finansowy a zimna wojna

dr Karsten Holste
(Uniwersytet Marcina Lutra w Halle i Wittenberdze / październik 2016 – wrzesień 2017 r.)
Polityki miejskie w okresie unii polsko-saskiej: wielkopolskie miasta Wschowa (Fraustadt) i Leszno (Lissa)

mgr Jan Hendrik Issinger
(Uniwersytet Alberta Ludwika we Fryburgu Bryzgowijskim / 3 października – 4 grudnia 2016 r.)
Wojskowa kultura organizacyjna w narodowym socjalizmie. 61. Rezerwowy Batalion Policji a Holokaust w Europie

dr Vasyl' Kononenko
(Winnicki Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny, Ukraina / październik 2016 r.)
Religia a polityka w Rzeczypospolitej w oczach wschodniego emigranta-intelektualisty (koniec XVII i pierwsze dekady XVIII wieku)

mgr Nicholas C. Levy
(Stanford University / październik – grudzień 2016 r.)
Over-Developed Socialism? Growing Industrial Cities in the Era of Deindustrialization

mgr Anka Steffen
(Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą / październik – listopad 2016 r.)
Global Players? Śląscy kupcy lnu w handlu transatlantyckim w XVIII wieku

Univ.-Doz. dr Stephan Steiner
(Prywatny Uniwersytet im. Zygmunta Freuda w Wiedniu / 9–20 października 2016 r. i 8–26 stycznia 2017 r.)
„Cyganie" na habsburskim Śląsku w epoce wczesnonowożytnej

mgr Lukas Becht
(Uniwersytet Ludwika Maksymiliana w Monachium / listopad 2016 – luty 2017 r.)
Wyobrażenia przyszłości po socjalizmie. Transformacja politycznej wizji przyszłości w Polsce po 1989 roku

dr Jolanta Mickutė
(Uniwersytet Witolda Wielkiego w Kownie / listopad – grudzień 2016 i czerwiec – lipiec 2017 r.)
Modern, Zionist, Feminist: The Politics of Culture, Ethnicity, and Gender in Interwar Poland, 1918–1939

mgr Kathrin Paszek
(Uniwersytet Kraju Saary w Saarbrücken / listopad 2016 – styczeń 2017 r.)
Jan III Sobieski – polski król w perspektywie ogólnoeuropejskiej

dr Mindaugas Šapoka
(University of London / listopad 2016 r.)
Poland-Lithuania and Jacobitism c. 1714 – c. 1750

dr Steven Schouten
(Centrum Studiów Żydowskich Berlin-Brandenburgia / 2 listopada 2016 – 1 lutego 2017 r.)
The Jews of Posen and West Prussia 1772–1920

prof. Victorija Vasilenko
(Biełgorodzki Państwowy Uniwersytet Badawczy, Rosja / 15 listopada – 14 grudnia 2016 r.)
The Polish Question and the Big Three at the Turn to the Cold Peace (A Study in Cultural Diplomacy)

Praktykanci i praktykantki

Za naukowców wizytujących w szerszym rozumieniu tego pojęcia uznaje się również praktykantów. W okresie sprawozdawczym Instytut zaopiekował się kilkorgiem z nich. Także w odniesieniu do tej grupy osób podejmowane są wysiłki na rzecz intensywnego włączania odnośnych kandydatów do zespołów badawczych Instytutu, a zarazem stworzenia im możliwości prowadzenia własnej pracy badawczej na mniejszą skalę. Z tego powodu akceptowane są jedynie podania o odbycie praktyk składane przez zaawansowanych studentów i studentki, którzy wykazują już konkretne zainteresowanie przedmiotami badań Instytutu. W roku 2016 w Instytucie pracowali następujący praktykanci i praktykantki:

Andreas Marcel Bernhard (Uniwersytet w Hamburgu)
22 lutego – 1 kwietnia 2016 r. / zespoły badawcze 3 i 4

Eva Désirée Damm (Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą)
1 marca – 31 maja 2016 r. / zespół badawczy 3

Ines Ellertmann (Westfalski Uniwersytet Wilhelma w Münster)
12 września – 23 października 2016 r. / zespół badawczy 5

Peter Kompiel (Wolny Uniwersytet Berliński)
1 września – 14 października 2016 r. / zespół badawczy 4

Luisa Lehnen (Uniwersytet Ludwika Maksymiliana w Monachium)
1 kwietnia – 30 czerwca 2016 r. / zespół badawczy 3

Vanessa Jasmin Lemke (Wolny Uniwersytet Berliński)
17 października – 27 listopada 2016 r. / zespół badawczy 4

Gundula Pohl (Uniwersytet Humboldtów w Berlinie)
2 listopada – 15 grudnia 2016 r. / zespół badawczy 5

Dominika Sladek (Uniwersytet w Pasawie)
2 listopada 2016 r. – 28 lutego 2017 r. / zespoły badawcze 1 i 3

4. Wyróżnienia i odznaczenia

Była pracownica naukowa NIH w Warszawie **Maren Röger**, obecnie profesor na Uniwersytecie w Augsburgu, otrzymała wiosną 2016 r. nagrodę specjalną w ramach programu „Geisteswissenschaften International" (Nauki humanistyczne w kontekście międzynarodowym"), przyznawaną przez Giełdowe Stowarzyszenie Księgarzy Niemieckich, Fundację im. Fritza Thyssena, VG WORT i niemieckie Ministerstwo Spraw Zagranicznych w celu wspierania tłumaczeń dzieł humanistycznych. Laureatkę wyróżniono za napisaną w NIH monografię *Kriegsbeziehungen. Intimität, Gewalt und Prostitution im besetzten Polen 1939 bis 1945* [Stosunki wojenne. Intymność, przemoc i prostytucja w okupowanej Polsce w latach 1939–1945] (Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag 2015).

© Maren Röger

11 maja 2016 r. na uroczystości w ramach Polsko-Niemieckich Dni Mediów w Lipsku **Kinga Wołoszyn-Kowanda**, pracownik NIH w Warszawie ds. public relations, została uhonorowana Polsko-Niemiecką Nagrodą Dziennikarską im. Tadeusza Mazowieckiego. Otrzymała nagrodę specjalną w kategorii „Dziennikarstwo na pograniczu" wraz z Krzysztofem Czajką za wspólny program telewizyjny „Kowalski i Schmidt" (TVP Wrocław/rbb).

Polsko-Niemiecka Nagroda Dziennikarska im. Tadeusza Mazowieckiego jest fundowana przez trzy kraje związkowe – Brandenburgię, Meklemburgię-Pomorze Przednie i Saksonię oraz przez trzy województwa – lubuskie, dolnośląskie i zachodniopomorskie, a także przez Fundację im. Roberta Boscha i Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej.

© Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej

Za rozprawę doktorską poświęconą politycznym dyskursom o męczennikach w schyłkowym socjalizmie i postsocjalizmie **Sabine Stach**, pracownica naukowa NIH w Warszawie, otrzymała w czerwcu 2016 r. Nagrodę im. Katharyny Windscheid, przyznawaną przez Research Academy Leipzig. W opublikowanej w kwietniu 2016 r. pracy przyjrzała się memorializacji Jana Palacha i Oskara Brüsewitza. Lipskie wyróżnienie jest przyznawane co roku za napisanie „wybitnej rozprawy doktorskiej w szczególnej sytuacji życiowej […], służąc promowaniu równości płci i prorodzinnego charakteru badań naukowych".

© Research Academy Leipzig

We wrześniu 2016 r. za rozprawę doktorską o architekturze nazistowskich obozów zagłady w Bełżcu, Sobiborze i Treblince **Annika Wienert**, pracownica naukowa NIH w Warszawie, otrzymała Nagrodę Marko Feingolda, przyznawaną przez Uniwersytet Salzburgski oraz miasto i kraj związkowy Salzburg. Tematem pracy, napisanej na Uniwersytecie Ruhry w Bochum, jest forma architektoniczna i ewolucja trzech obozów wykonujących tak zwaną „Akcję Reinhard", które wybudowano wyłącznie w celu masowego zabijania ludzi.

Zdjęcie: Leo Neumayr

5. Biblioteka

W 2016 roku budżet biblioteki wynosił 110.000 euro. Ogółem skatalogowano 1.895 nowych pozycji, w tym 1.619 monografii i 276 oprawionych roczników czasopism. Tym samym łączna liczba jednostek bibliograficznych wzrosła do 85.371, przy 297 tytułach czasopism kompletowanych na bieżąco. Na zakup baz danych oraz elektronicznych czasopism i dzienników wydano 8.858 euro. Ok. 10,8% ogólnego budżetu książkowego, a konkretnie 11.835 euro przeznaczono na zakup e-booków.

Ponadto udało się przekazać do oprawy 211 tomów (głównie kompletowanych na bieżąco czasopism oraz uszkodzonych monografii/dzieł zbiorowych). Z księgozbioru wyłączono 247 pozycji.

W roku sprawozdawczym z biblioteki skorzystało 467 zewnętrznych czytelników.

Od sierpnia do grudnia 2016 r. znaczną część zbioru książek i czasopism przeniesiono w inne miejsce, umożliwiając remont piwnicy NIH w Warszawie. W tym okresie grupy sygnatur a, b, c oraz 17.1 były niedostępne. Podczas prac budowlanych biblioteka była otwarta z wyjątkiem krótkiej przerwy latem.

Jesienią bramkę przy wyjściu z biblioteki zastąpiono urządzeniem kompatybilnym.

Nadal podtrzymywano kontakty z warszawskimi i innymi polskimi bibliotekami. Współpraca polega przede wszystkim na wymienianiu się pozycjami (dubletami), kooperacyjnych wypożyczeniach krótkoterminowych i umożliwianiu wypożyczeń międzybibliotecznych. Ponadto powstała wspólna niemieckojęzyczna ulotka-wizytówka bibliotek wszystkich instytutów Fundacji im. Maxa Webera (MWS). W związku z nową formą prezentacji NIH w Warszawie w Internecie strony biblioteki zostały przekształcone i zaktualizowane. Od 2016 r. biblioteka może też wykorzystywać do działalności PR nową stronę Instytutu na Facebooku.

Nabywanie nowych pozycji opierało się także w 2016 roku na propozycjach przedkładanych regularnie przez pięć zespołów badawczych, dzięki czemu wszyscy pracownicy naukowi za sprawą swej specjalistycznej wiedzy wnoszą wkład w powiększanie księgozbioru.

W okresie sprawozdawczym udało się wyraźnie poprawić funkcjonowanie nowego katalogu OPAC, pracującego na bazie systemu VuFind-Discovery (*http://vufind.dhi.waw.pl/vufind*). W porównaniu z dotychczasowym rozwiązaniem cel polegał nie tylko na wzbogaceniu katalogu o wybrane opisy bibliograficzne prac zbiorowych czy też o ogólnodostępne bazy pełnotekstowe, lecz również o artykuły z licencjonowanych czasopism elektronicznych. Wypróbowano to w wariancie ekonomicznym, w którym wykorzystano udostępnione metadane indeksu Wspólnego Zespołu Bibliotek (GBV). Ponadto indeks ten lepiej dostosowano pod względem treści do potrzeb NIH w Warszawie. Dzięki temu udało się zoptymalizować wyniki wyszukiwania. Wzbogacony katalog został przemianowany na OPACplus.

Bibliotekarka Izabela Janas wzięła na początku roku udział w tygodniowym szkoleniu GBV dla bibliotek Fundacji im. Maxa Webera, żeby przyswoić sobie podstawy nowych międzynarodowych zasad „Resource Description Access" (RDA), które zastępują obowiązujące dotychczas reguły Katalogowania Alfabetycznego (RAK). W ramach wewnętrznego przepływu informacji przekazała swoją wiedzę dwóm polskim kolegom. W związku z wprowadzeniem nowych zasad trzeba było również dostosować katalog do nowych standardów.

C. Organizacja

1. Struktura i zadania

Utworzony w 1993 roku Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie jest jednym z sześciu Niemieckich Instytutów Historycznych za granicą. Wraz z bratnimi instytutami w Rzymie (rok założenia 1888), Paryżu (1958), Londynie (1976), Waszyngtonie (1986) i Moskwie (2005), a także Instytutem Orientu w Bejrucie (1961), Instytutem Studiów Japońskich w Tokio (1988), Forum Historii Sztuki w Paryżu (1997) oraz Instytutem Orientu w Stambule (2009) jest częścią federalnej fundacji prawa publicznego „Fundacja im. Maxa Webera – Niemieckie Instytuty Humanistyczne za Granicą“ (MWS), za której pośrednictwem jest finansowany ze środków Federalnego Ministerstwa Edukacji i Badań Naukowych. W okresie sprawozdawczym budżet NIH w Warszawie jako część ogólnego budżetu MWS wynosił 2.707.000 euro.

Zadaniem NIH w Warszawie jest naukowe badanie dziejów Polski oraz polsko-niemieckich powiązań i wzajemnego oddziaływania obu krajów w kontekście europejskim, międzynarodowym i transregionalnym. W tej dziedzinie Instytut prowadzi innowacyjne badania podstawowe, poświęcone polskiej historii w jej odniesieniach europejskich, a także dziejom stosunków polsko-niemieckich w pełnym spektrum chronologicznym i tematycznym. W konkretnej praktyce naukowej odbywa się to w formie realizacji modelowych projektów badawczych.

Instytut wspiera ponadto naukowy dyskurs historyków na płaszczyźnie krajowej i międzynarodowej. W tym celu promuje komunikację, kooperację i transfer badań naukowych między naukowcami niemieckimi i polskimi, zapraszając jednak do współpracy również historyków z sąsiednich krajów Europy Środkowej i Środkowo-Wschodniej oraz zachodnie środowiska naukowe. Szeroki wachlarz imprez naukowych, publikacji i stypendiów NIH to sprawdzone instrumentarium wymiany naukowej, które służy również promowaniu młodego pokolenia naukowców zajmujących się badaniami nad historią Polski i Europy Środkowo-Wschodniej.

2. Rada Naukowa

Dziewięcioosobowa Rada Naukowa w międzynarodowym składzie wspiera Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie i doradza mu we wszystkich sprawach naukowych. W 2016 r. Radzie przewodniczył nadal prof. dr Thomas Wünsch, a jego zastępczynią była prof. dr Gertrud Pickhan. W październiku Rada zebrała się w Instytucie na swoim dorocznym posiedzeniu. Przy tej okazji dokonała ewaluacji bieżącej działalności i rozwoju Instytutu, wydając ocenę pozytywną.

Z końcem 2016 r. skład Rady Naukowej uległ zmianie: dobiegła końca ośmioletnia, owocna kadencja Rimvydasa Petrauskasa, profesora na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Wileńskiego, oraz Christiana Lübke, dyrektora Instytutu Badań nad Historią i Kulturą Europy Wschodniej im. Leibniza na Uniwersytecie w Lipsku. Na ich miejsce Rada Fundacji powołała w listopadzie 2016 r. Evę Schlotheuber, profesor historii średniowiecza na Uniwersytecie Heinricha Heinego w Düsseldorfie, a zarazem przewodniczącą Związku Historyków Niemieckich, oraz Dariusa Staliūnasa, wicedyrektora Instytutu Historycznego Litewskiej Akademii Nauk w Wilnie.

W roku 2016 w skład Rady wchodzili:

prof. dr Bogusław Dybaś
Dyrektor Stacji Naukowej PAN w Wiedniu

prof. dr Frank-Lothar Kroll
Uniwersytet Techniczny w Chemnitz
Historia Europy XIX i XX wieku

prof. dr Christian Lübke (do listopada 2016 r.)
Dyrektor Instytutu Badań nad Historią i Kulturą Europy Wschodniej im. Leibniza na Uniwersytecie w Lipsku

prof. dr Rimvydas Petrauskas (do listopada 2016 r.)
Uniwersytet Wileński
Wydział Historyczny

prof. dr Gertrud Pickhan
Zastępczyni przewodniczącego
Wolny Uniwersytet Berliński
Instytut Europy Wschodniej
Katedra Historii

prof. dr Dieter Pohl
Uniwersytet w Klagenfurcie
Kierownik Katedry Historii Współczesnej oraz Historii Europy Wschodniej i Południowo-Wschodniej

prof. dr Eva Schlotheuber (od listopada 2016 r.)
Profesor historii średniowiecza na Uniwersytecie Heinricha Heinego w Düsseldorfie
Przewodnicząca Związku Historyków Niemieckich

prof. dr Martin Schulze Wessel
Uniwersytet Ludwika Maksymiliana w Monachium
Katedra Historii Europy Wschodniej i Południowo-Wschodniej

prof. dr Anna Wolff-Powęska
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa

dr Darius Staliūnas (od listopada 2016 r.)
Zastępca dyrektora Instytutu Historycznego Litewskiej Akademii Nauk w Wilnie

prof. dr Thomas Wünsch
Przewodniczący
Uniwersytet w Pasawie
Katedra Nowszej i Najnowszej Historii i Kultur Europy Wschodniej

3. Personel

Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie dysponował w okresie sprawozdawczym 21 etatami. Z tego dwanaście etatów przypadało na pracowników delegowanych, opłacanych wg. TVöD (Układu Zbiorowego Pracy dla Służby Publicznej) względnie Federalnej Ustawy o Urzędnikach, a dziewięć etatów na pracowników miejscowych. W sumie było 22 zatrudnionych, z tego 11 delegowanych z Niemiec na czas określony, a 2 na czas nieokreślony, i 9 pracowników miejscowych. W uzupełnieniu pracowników etatowych w okresie sprawozdawczym udało się zatrudnić na czas określony dalszych 12 pracowników pomocniczych lub opłacanych z innych środków, w tym 5 pracowników naukowych i 3 asystentów naukowych. Tym samym w 2016 roku łącznie zatrudnionych było w Instytucie 34 pracowników, w tym dziesięcioro z doktoratem i 6 doktorów habilitowanych.

W obszarze naukowym regularna wymiana personelu w zagranicznych instytutach Fundacji im. Maxa Webera stanowi zasadę, która ma swoje uzasadnienie w czasowym ograniczeniu projektów, jak i w samej logice „delegowania". Pracownicy naukowi są z reguły zatrudniani na trzy lata, możliwe jest jednorazowe przedłużenie o trzy lata w przypadku widocznych postępów projektu.

Lista pracowników w roku 2016

Dyrektor	**prof. dr hab. Miloš Řezník**
Zastępczyni dyrektora	**prof. dr hab. Ruth Leiserowitz**
Pracownik naukowy	**dr Felix Ackermann** (od 1.02.2016)
Pracownik naukowy	**dr hab. Dariusz Adamczyk** (od 1.06.2016)
Pracownik naukowy	**dr Jens Boysen**
Pracownik naukowy	**dr hab. Almut Bues**
Pracownik naukowy	**dr Maria Cieśla**
Pracownik naukowy	**prof. dr Maciej Górny** (do 31.10.2016)
Pracownik naukowy	**dr des. Christhardt Henschel**
Pracownik naukowy	**dr Sabine Jagodzinski**
Pracownik naukowy	**dr Aleksandra Kmak-Pamirska**
Pracownik naukowy	**dr Stephan Lehnstaedt** (do 31.03.2016)
Pracownik naukowy	**dr hab. Magdalena Saryusz-Wolska**
Pracownik naukowy	**dr Sabine Stach**
Pracownik naukowy	**dr Katrin Stoll**
Pracownik naukowy	**dr Annika Wienert** (od 15.09.2016)
Pracownik naukowy	**mgr Urszula Zachara-Związek** (do 31.12.2016)
Asystent naukowy	**mgr Marcin Siadkowski**
Asystentka naukowa	**mgr Małgorzata Sparenberg**
Asystent naukowy	**mgr Jos Stübner**
Referentka ds. public relations	**mgr Kinga Wołoszyn-Kowanda**
Referentka ds. public relations	**dr Andrea Huterer**
Sekretariat	**mgr Dorota Zielińska**
Sekretariat	**mgr Grażyna Ślepowrońska**
Sekretariat	**mgr Edyta Suwińska**
Kierownik administracji	**Helge von Boetticher**
Referent administracyjny	**Eric Eberwien**
Referentka administracyjna	**Monika Rolshoven**
Pracownik administracyjny	**Hanna Chrobocińska**
Kierowniczka biblioteki	**dr Simone Simpson**
Bibliotekarka dyplomowana	**mgr Izabella Janas**
Bibliotekarz	**mgr Maciej Kordelasiński**
Asystent biblioteczny	**mgr Artur Koczara**
Pracownik ds. technicznych	**mgr Krzysztof Zdanowski**
Informatyk	**mgr Krzysztof Machaj**
Recepcja	**Monika Karamuz**